

ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

УДК 343.77(477)(043.5)

ЯКИМЕНКО Ярослав Олегович

ДИСЕРТАЦІЯ
КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ДЕКЛАРУВАННЯ
НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

08 Право

081 – Право

Подається на здобуття наукового ступеня
доктор філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Я.О. Якименко

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент Богуславський В.В.

Дніпро – 2025

АНОТАЦІЯ

Якименко Я.О. *Кримінальна відповідальність за декларування недостовірної інформації.* – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право. – Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Дніпро, 2025.

Наукова праця присвячена удосконаленню теоретичних положень кримінального права в частині відповідальності за декларування недостовірної інформації та напрацюванні рекомендацій з удосконалення законодавства та практики його застосування.

За результатом дослідження загальних засад кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) було встановлено, що на сьогоднішній день, переважна більшість досліджень кримінальної відповідальності за декларування недостовірної відповідальності (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) здійснювались до початку повномасштабного вторгнення на територію України країни агресора. Останні наукові дослідження характеризуються фрагментарністю, і не претендують на всебічність та повноту, зосереджуючись лише на деяких аспектах наявних у кримінально-правовій науці проблем. Окреслені аспекти безпосередньо зумовлюють актуальність та нагальну потребу проведення сучасного, комплексного дослідження кримінальної відповідальності за декларування недостовірної відповідальності (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України).

Дослідження історико-правового розвитку законодавства про кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації (ст. 366-2 та ст. 366-3 КК України) надало змогу сформулювати періодизацію її історичного становлення:

1) 1036 р. – 1529 р. – період від Руської Правди до першого статуту Великого Князівства Литовського (характеризується становлення відповідальності за службові злочини);

2) 1529 р. – 1991 р. – період від першого статуту Великого Князівства Литовського до проголошення незалежності України (характеризується становленням корисливих злочинів у сфері службової діяльності);

3) 1991 р. – 1995 р. – період від проголошення незалежності до встановлення відповідальності за порушення фінансового контролю (характеризується прийняттям та імплементацією міжнародного законодавства у сфері боротьби з корупцією);

4) 1995 р. – 2014 р. – період від Закону України «Про боротьбу з корупцією» від 5 жовтня 1995 року № 356/95-ВР до Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII (характеризується становленням адміністративної відповідальності за порушення вимог фінансового контролю);

5) 2014 р. – по сьогодні – період від Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII по сьогодні (характеризується формування кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації).

За результатом дослідження соціальної обумовленості декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) було встановлено, що Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про Запобігання корупції», Кримінального кодексу України від 27 жовтня 2020 року більшою мірою є спірним. Разом із тим, встановлено, що кримінальна відповідальність за декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) є соціально обумовленою (суспільно

небезпечна, достатньо поширена, нормативно несуперечлива, історично та міжнародно зумовлена).

За результатом дослідження зарубіжного досвіду правового регулювання відповідальності за декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) було встановлено, що переважна більшість країн колишнього Радянського Союзу визнає декларування недостовірної інформації, а також неподання декларації суспільно небезпечними діями. Встановлюючи при цьому відповідну кримінальну відповідальність. Перспективним напрямком удосконалення кримінального законодавства, щодо правового регулювання відповідальності за декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) можна визнати запозичення досвіду Грузії. Де умовою настання кримінальної відповідальності за ст. 355 Кримінальному кодексу Грузії є попереднє притягнення до адміністративної відповідальності. Зокрема, ненадання декларації про майнове становище, вчинене після накладання адміністративного стягнення. Аналіз зарубіжного досвіду щодо виду, характеру і ступеню покарання за декларування недостовірної інформації надав змогу зробити висновок, щодо доцільності запозичення досвіду Латвійської Республіки. Де, зокрема, додатковим видом покарання визначено конфіскацію майна, яке не було задекларовано. Актуальним є також досвід Естонської Республіки, щодо розширення кола суб'єктів декларування недостовірної інформації, зокрема, до близьких родичів суб'єкта декларування. По-перше, це законодавче рішення вносить додаткові складнощі в ході вчинення корупційних кримінальних правопорушень. По-друге, може мати профілактичний характер щодо вчинення нових корупційних кримінальних правопорушень.

За результатом дослідження об'єктивних ознак декларування недостовірної інформації було встановлено, що безпосереднім об'єктом декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) виступають суспільні відносини у сфері декларування. Додатковим обов'язковим безпосереднім об'єктом декларування недостовірної

інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) виступають завжди суспільні відносини, пов'язані з протидією корупції. Додатковим факультативним безпосереднім об'єктом декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) окрім суспільних відносин у сфері забезпечення авторитету державної влади та місцевого самоврядування, також можуть виступати суспільні відносини сфері забезпечення фінансової безпеки держави.

Предмет декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) є обов'язковим елементом складів кримінальних правопорушень. Проте, у цих статтях предмет не є тотожним. Зокрема, у ст. 366-2 де встановлено кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації предметом є саме завідомо недостовірні відомості, які вносяться до декларації. У випадку ст. 366-3 КК України де встановлено кримінальну відповідальність за неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування є саме декларація.

За результатом дослідження суб'єктивних ознак декларування недостовірної інформації було встановлено, що суб'єктом декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) виступає суб'єкт декларування на якого поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII (ч. 1 та ч. 2 ст. 45), тобто спеціальний суб'єкт.

Окреслені кримінальні правопорушення можуть бути вчинені лише у формі прямого умислу. Особа має усвідомлювати суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), передбачати при цьому суспільно небезпечні його наслідки і свідомо бажати їх настання. Тоді як інші ознаки суб'єктивної сторони – мета, мотив та емоційний стан – носять факультативний характер. Встановлення яких має значення під час досудового розслідування та судового розгляду.

Ключові слова: кримінальне право, кримінальне правопорушення, корупція, фінансовий моніторинг, кримінальне правопорушення, пов'язане із корупцією, декларування, недостовірні інформація, функції держави чи місцевого самоврядування.

SUMMARY

Yakymenko Ya.O. Criminal liability for declaring false information. – Qualification scientific work in the form of a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 081 Law. – Dnipro State University of Internal Affairs, Dnipro, 2025.

The scientific work is devoted to improving the theoretical provisions of criminal law in terms of liability for declaring false information and developing recommendations for improving legislation and the practice of its application.

As a result of the study of the general principles of criminal liability for declaring false information (Article 366-2, Article 366-3 of the Criminal Code of Ukraine), it was established that to date, the vast majority of studies of criminal liability for declaring false liability (Article 366-2, Article 366-3 of the Criminal Code of Ukraine) were carried out before the start of the full-scale invasion of the territory of Ukraine by the aggressor country. Recent scientific research is characterized by fragmentation, and does not claim to be comprehensive and complete, focusing only on some aspects of the problems existing in criminal law science. The outlined aspects directly determine the relevance and urgent need for a modern, comprehensive study of criminal liability for declaring false responsibility (Article 366-2, Article 366-3 of the Criminal Code of Ukraine).

The study of the historical and legal development of legislation on criminal liability for declaring false information (Article 366-2 and Article 366-3 of the Criminal Code of Ukraine) made it possible to form a periodization of its historical formation:

1) 1036 - 1529 - the period from Rus' Pravda to the first charter of the Grand Duchy of Lithuania (characterized by the formation of liability for official offenses);

2) 1529 - 1991 - the period from the first charter of the Grand Duchy of Lithuania to the declaration of independence of Ukraine (characterized by the emergence of mercenary crimes in the field of official activity);

3) 1991 - 1995 - the period from the declaration of independence to the establishment of liability for violations of financial control (characterized by the adoption and implementation of international legislation in the field of combating corruption);

4) 1995 - 2014 - the period from the Law of Ukraine "On Combating Corruption" dated October 5, 1995 No. 356/95-VR to the Law of Ukraine "On Prevention of Corruption" dated October 14, 2014 No. 1700-VII (characterized by the establishment of administrative liability for violations of financial control requirements);

5) 2014 - to date - the period from the Law of Ukraine "On Prevention of Corruption" dated October 14, 2014 No. 1700-VII to the present (characterized by the formation of criminal liability for declaring false information).

According to the results of the study of the social conditionality of declaring false information (Article 366-2, Article 366-3 of the Criminal Code of Ukraine), it was established that the Decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case on the constitutional submission of 47 people's deputies of Ukraine on the compliance with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of certain provisions of the Law of Ukraine "On Prevention of Corruption", the Criminal Code of Ukraine dated October 27, 2020 is largely controversial. At the same time, it has been established that criminal liability for declaring false information (Articles 366-2, 366-3 of the Criminal Code of Ukraine) is socially determined (socially dangerous, sufficiently widespread, normatively consistent, historically and internationally determined).

As a result of the study of foreign experience in the legal regulation of liability for declaring false information (Article 366-2, Article 366-3 of the Criminal Code of Ukraine), it was found that the vast majority of countries of the former Soviet Union recognize the declaration of false information, as well as the failure to submit a declaration, as socially dangerous acts. Establishing the appropriate criminal liability. A promising direction for improving criminal legislation regarding the legal regulation of liability for declaring false information

(Article 366-2, Article 366-3 of the Criminal Code of Ukraine) can be considered borrowing the experience of Georgia. Where the condition for the onset of criminal liability under Article 355 of the Criminal Code of Georgia is prior administrative liability. In particular, failure to submit a declaration of property status committed after the imposition of an administrative penalty. Analysis of foreign experience regarding the type, nature and degree of punishment for declaring false information made it possible to draw a conclusion regarding the expediency of borrowing the experience of the Republic of Latvia. Where, in particular, the confiscation of property that was not declared is defined as an additional type of punishment. The experience of the Republic of Estonia regarding the expansion of the circle of subjects of declaring false information, in particular, to close relatives of the subject of declaration, is also relevant. Firstly, this legislative decision introduces additional difficulties in the course of committing corruption criminal offenses. Secondly, it may have a preventive nature regarding the commission of new corruption criminal offenses.

As a result of the study of objective signs of declaring false information, it was established that the direct object of declaring false information (Article 366-2, Article 366-3 of the Criminal Code of Ukraine) is public relations in the field of declaration. The additional mandatory direct object of declaring false information (Article 366-2, Article 366-3 of the Criminal Code of Ukraine) is always public relations related to combating corruption. The additional optional direct object of declaring false information (Article 366-2, Article 366-3 of the Criminal Code of Ukraine), in addition to public relations in the field of ensuring the authority of state power and local self-government, may also be public relations in the field of ensuring the financial security of the state.

The subject of declaring false information (Article 366-2, Article 366-3 of the Criminal Code of Ukraine) is a mandatory element of the components of criminal offenses. However, in these articles the subject is not identical. In particular, in Article 366-2, where criminal liability for declaring false information is established, the subject is precisely the knowingly false information that is

entered into the declaration. In the case of Art. 366-3 of the Criminal Code of Ukraine, where criminal liability is established for failure to submit a declaration by the subject of declaration of a person authorized to perform state or local self-government functions, it is the declaration itself.

As a result of the study of the subjective signs of declaring false information, it was established that the subject of declaring false information (Art. 366-2, Art. 366-3 of the Criminal Code of Ukraine) is the subject of declaring to whom the Law of Ukraine “On Prevention of Corruption” of October 14, 2014 No. 1700-VII (Part 1 and Part 2 of Article 45) applies, that is, a special subject.

The specified criminal offenses can be committed only in the form of direct intent. A person must be aware of the socially dangerous nature of his act (action or inaction), foresee its socially dangerous consequences and consciously desire their occurrence. While other signs of the subjective side - goal, motive and emotional state - are optional. The establishment of which is important during the pre-trial investigation and trial.

Keywords: criminal law, criminal offense, corruption, financial monitoring, criminal offense related to corruption, declaration, inaccurate information, functions of the state or local government.

Список опублікованих праць за темою дисертації

1. Якименко Я.О. Стан дослідження проблеми кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації у кримінально-правовій літературі України. *Visegrad journal on human rights*. 2021. № 2. С. 363-368. https://journal-vjhr.sk/wp-content/uploads/2021/06/VJNR_2_2021-1.pdf
2. Якименко Я.О. Історико-правовий нарис розвитку законодавства про кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації. *Право і суспільство*. 2024. № 5. С. 795-802. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.5.114>.
3. Якименко Я.О. Зарубіжний досвід окремих країн щодо кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації. *Право і суспільство*. 2025. № 1. С. 660-668. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.1.96>.
4. Якименко Я.О. Теоретичне визначення суб'єкта декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 3. С. 663-666 DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-3/160>.
5. Якименко Я.О. Кримінальна відповідальність за декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст.366-3 КК України): постановка проблеми. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права: матеріали Х Міжнародної науково-практичної конференції, м. Кременчук, 5–7 грудня 2024 р. Львів – Торунь: Liha-Pres, 2024. С. 520-522. DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-452-1-142>.*

ЗМІСТ

ВСТУП	14
--------------------	-----------

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДЕКЛАРУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ (СТ. 366-2, СТ. 366-3 КК УКРАЇНИ)	21
---	-----------

1.1. Стан дослідження проблеми кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) у кримінально-правовій літературі України	21
---	----

1.2. Історико-правовий нарис розвитку та сучасний стан законодавства про кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України)	33
--	----

1.3. Соціальна обумовленість декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України)	78
---	----

1.4 Зарубіжний досвід правового регулювання відповідальності за декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України)	109
---	-----

Висновки до Розділу 1	123
-----------------------------	-----

РОЗДІЛ 2. ОБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ ДЕКЛАРУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ	126
--	------------

2.1 Об'єкт декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України)	126
---	-----

2.2 Об'єктивна сторона декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України)	141
---	-----

Висновки до Розділу 2	152
-----------------------------	-----

РОЗДІЛ 3. СУБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ ДЕКЛАРУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ	154
---	------------

3.1. Суб'єкт декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України)	154
3.2. Суб'єктивна сторона декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України)	178
Висновки до Розділу 3	189
ВИСНОВКИ	190
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	195
ДОДАТКИ	215

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Конституція України у ст. 68 проголосила, що кожен зобов'язаний неухильно дотримуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей. Незнання законів не звільняє від юридичної відповідальності. В свою чергу органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України, зазначено ч. 2 ст. 6 Конституції. Основний Закон держави висуває додаткові вимоги до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Одним із безпосередніх обов'язків яких є подання декларації, запровадження якої має на меті боротьбу з корупційними кримінальними правопорушеннями в Україні.

Після того, як 27 жовтня 2020 року Конституційним Судом України було винесено Рішення у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про Запобігання корупції», Кримінального кодексу України. Не тільки особи, які мають безпосереднє відношення до кримінального законодавства, а й пересічні громадяни, зосередили свою увагу на всеукраїнській резонансній події. Судом було визнано, що ст. 366-1 КК України, а тим само кримінальна відповідальність за декларування недостовірної інформації визнано таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним).

Разом із тим, за період січень-грудень 2022 року шести особам повідомлено про підозру за декларування недостовірної інформації (ст. 366-2 КК України), за період січень-грудень 2021 року відсутня інформація щодо повідомлення про підозру у декларуванні недостовірної інформації (ст. 366-1 КК України), за період січень-грудень 2020 року 144 особам повідомлено про підозру за декларування недостовірної інформації (ст. 366-1 КК України), за

період січень-грудень 2019 року 315 особам повідомлено про підозру за декларування недостовірної інформації (ст. 366-1 КК України), за період січень-грудень 2018 року 588 особам повідомлено про підозру за декларування недостовірної інформації (ст. 366-1 КК України), за період січень-грудень 2017 року 204 особам повідомлено про підозру за декларування недостовірної інформації (ст. 366-1 КК України).

Питання кримінально-правового забезпечення антикорупційної діяльності були предметом наукових досліджень таких науковців як В.В. Андрієшин, П.П. Андрушко, Н.О. Антонюк, О.А. Малетова, О.А. Гритенко, О.О. Дудоров, І.В. Єрмоменко, З.А. Загиней, М.В. Кікалішвілі, Д.Г. Михайленко, М.І. Мельник, М.М. Почтовий, Р.А. Сербин, О.М. Рєзнік, А.В. Титко, М.І. Хавронюк, К.О. Черевко, В.В. Шаблистий, О.М. Шевчук, А.Є. Фоменко, В.С. Щирська, О.С. Юнін та ін.

На монографічному рівні питання декларування недостовірної інформації (як окремий та два самостійних кримінальних правопорушення) досліджували Д.М. Міськів «Відповідальність за декларування недостовірної інформації у кримінальному праві України», 2021 р.; Д.Ф. Волонець «Кримінальна відповідальність за декларування недостовірної інформації», 2021 р.; А.В. Агєєнко «Кримінально-правова характеристика декларування недостовірної інформації», 2023 р.

Разом із тим, залишилось багато питань недослідженими з точки зору декларування недостовірної інформації як предикатного кримінального правопорушення, пов'язаного із корупцією, по відношенню до незаконного збагачення, особливо вчиненого в умовах воєнного стану.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконана на кафедрі кримінального права та кримінології Дніпровського державного університету внутрішніх справ відповідно до: наказу МВС України «Про затвердження тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020-2024 роки» від 11.06.2020

р. № 454, наказу МВС України «Про затвердження тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2025-2029 роки» від 21.05.2024 № 326; Стратегії розвитку національної академії правових наук України на 2021-2025 роки, затвердженою постановою Загальних зборів Національної академії правових наук України від 26.03.2021 р. № 12-21; тематиці наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок Міністерства освіти і науки на 2022-2026 роки, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 03.02.2022 р. № 109; загально-університетської теми наукових досліджень Дніпровського державного університету внутрішніх справ «Актуальні проблеми кримінально-правового, кримінального процесуального та криміналістичного забезпечення протидії злочинності в Україні» (реєстраційний номер 0118U100431); теми кафедри кримінального права та кримінології цього ж закладу «Кримінально-правове та кримінологічне забезпечення протидії злочинності» (реєстраційний номер 0123Ш 05015).

Мета і завдання дослідження. *Метою дослідження є удосконалення теоретичних положень кримінального права в частині відповідальності за декларування недостовірної інформації як двох окремих кримінальних правопорушень, пов'язаних із корупцією, та вироблення рекомендацій для удосконалення законодавства та практики його застосування.*

Реалізація поставленої мети зумовила необхідність вирішення таких *завдань*:

- встановити стан дослідження проблеми кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України);
- охарактеризувати історико-правовий розвиток та сучасний стан законодавства про кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України);
- розкрити соціальну обумовленість декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України);

- вивчити зарубіжний досвід правового регулювання відповідальності за декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України);
- дослідити зміст об'єктивних та суб'єктивних ознак складів декларування недостовірної інформації;
- розробити пропозиції з удосконалення кримінального законодавства в частині відповідальності за декларування недостовірної інформації.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері кримінально-правової охорони службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

Предметом дослідження є кримінальна відповідальність за декларування недостовірної інформації.

Методи дослідження. У дисертаційному дослідженні використовувались наступні наукові методи: *діалектичний* – для дослідження змісту декларування недостовірної інформації як предикатного кримінального та адміністративного правопорушення (у всій роботі); *метод історико-правового аналізу* – під час вивчення історико-правового розвитку та сучасного стану законодавства про кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) (підрозділ 1.1., 1.2); *порівняльний* – для виявлення та аналізу особливостей регламентації кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації в зарубіжних КК (підрозділ 1.4); *формально-логічний* – для розкриття соціальної обумовленості декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) (підрозділ 1.3); *статистичний* – вивчення емпіричної бази дослідження та ін.

Емпіричну та інформаційну основу дослідження становлять: результати вивчення статистичних даних Офісу Генерального прокурора за 2014-2024 роки щодо кількості облікованих кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 336-1, 366-2, 366-3 КК України; матеріалів Єдиного державного реєстру судових рішень та Державної судової адміністрації України за вказаний період, а також опубліковані аналітичні матеріали.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним з перших комплексних монографічних досліджень, яке присвячене удосконаленню норм про кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації. У роботі сформульовано ряд нових наукових положень і висновків, зокрема:

вперше:

- доведена доцільність запозичення зарубіжного досвіду пеналізації недостовірного декларування, коли додатковим видом покарання визначено конфіскацію майна, яке не було задекларовано та поширення декларування на близьких осіб, уповноважених на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування;

- доведено, що основним безпосереднім об'єктом декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) виступають суспільні відносини у сфері декларування. Додатковим обов'язковим безпосереднім об'єктом декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) виступають завжди суспільні відносини, пов'язані з протидією корупції. Додатковим факультативним безпосереднім об'єктом декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України), окрім суспільних відносин у сфері забезпечення авторитету державної влади та місцевого самоврядування, також можуть виступати суспільні відносини у сфері забезпечення фінансової безпеки держави;

удосконалено:

- положення науки кримінального права щодо того, що неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування може каратися у випадку, якщо воно вчинене після накладення адміністративного стягнення за те саме діяння (естонський досвід);

- твердження про те, що наразі законодавство про кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації перебуває ще на етапі формування;

дістало подальшого розвитку:

– доктринальне положення про те, що періодизація законодавства про кримінальну відповідальність за декларування недостовірної включає такі етапи (періоди): 1036 р. – 1529 р. – період від Руської Правди до першого статуту Великого Князівства Литовського (характеризується становлення відповідальності за службові злочини); 1529 р. – 1991 р. – період від першого статуту Великого Князівства Литовського до проголошення незалежності України (характеризується становленням корисливих злочинів у сфері службової діяльності); 1991 р. – 1995 р. – період від проголошення незалежності до встановлення відповідальності за порушення фінансового контролю (характеризується прийняттям та імплементацією міжнародного законодавства у сфері боротьби з корупцією); 1995 р. – 2014 р. – період від Закону України «Про боротьбу з корупцією» від 5 жовтня 1995 року № 356/95-ВР до Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII (характеризується становленням адміністративної відповідальності за порушення вимог фінансового контролю); 2014 р. – по сьогодні – період від Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII по сьогодні (характеризується формування кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації).

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані у:

- *правотворчості* – для вдосконалення законодавства у частині відповідальності за декларування недостовірної інформації та мінімізації таких випадків;

- *правозастосовній діяльності* – під час застосування норм про кримінальну та адміністративну відповідальність за правопорушення, що посягають на порядок фінансового контролю за особами, уповноважених на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування;

- *освітньому процесі* – при викладанні навчальних дисциплін «Кримінальне право» та суміжних спецкурсів;

- *науково-дослідній роботі* – для подальших досліджень у галузі антикорупційної діяльності.

Апробація матеріалів дисертації. Положення дисертації, що складають наукову новизну та висновки практичного характеру, апробовано під час задінь кафедри кримінального права та кримінології Дніпровського державного університету внутрішніх справ, а також на X Міжнародній науково-практичній конференції «Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права», м. Кременчук, 5–7 грудня 2024 р.

Публікації. За темою дисертації опубліковано 5 праць, 3 – статті у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, 1 – у періодичному науковому виданні іншої держави за профілем дисертації, 1 – тези доповіді.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що включають вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 215 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДЕКЛАРУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ (СТ. 366-2, СТ. 366-3 КК УКРАЇНИ)

1.1 Стан дослідження проблеми кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) у кримінально-правовій літературі України

Згідно ст. 68 Основного Закону України проголошено, що кожен зобов'язаний неухильно додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей. Незнання законів не звільняє від юридичної відповідальності. В свою чергу органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України, зазначено ч. 2 ст. 6 Конституції [50].

Як можемо побачити, ці нормативно-правові положення висувають додаткові вимоги до осіб уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Одним із безпосередніх обов'язків яких є подання декларації, запровадження якої має на меті боротьбу з корупційними кримінальними правопорушеннями в Україні.

Таким чином, з метою забезпечення інституту декларування, Законом України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII було встановлено кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації. Але тільки 10 червня 2016 року Національне агентство з питань запобігання корупції прийняло рішення про початок роботи системи подання та оприлюднення декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування зареєстроване в Міністерстві юстиції України 15 липня 2016 року за № 958/29088. В

подальшому, а саме 27 жовтня 2020 року було винесено Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про Запобігання корупції», Кримінального кодексу України. В результаті чого ст. 366-1 КК України було виключено, а замість неї КК України було доповнено статтями 366-2 та 366-3.

З того часу відповідні кримінально-правові норми ставали предметом розвідок багатьох науковців. Водночас, можемо погодитись із В.М. Янівським, що багато питань, пов'язаних із цими заборонами, у кримінально-правовій доктрині і досі залишаються невирішеними [168, с. 230].

Так, зокрема В.В. Глушко наголошує на цілій низці проблем та колізій. Так, автор зазначає, що якщо Уряд терміново не візьметься за створення дієвих механізмів з реалізації Закону України «Про запобігання корупції» та не вживатиме заходів для усунення різного роду правових колізій цього Закону, то Україну замість зменшення кількості корупційних правопорушень, чекатиме їх різке підвищення. Адже для працівника правоохоронного органу буде набагато простіше притягти до кримінальної відповідальності працівника, який зробив помилку в декларації про доходи ніж довести вину високопосадовця, який вкрав у держави мільйони гривень. На думку науковця, сучасний стан справ розкриття кримінальних правопорушень вчинених посадовцями режиму Януковича слугує яскравим тому підтвердженням. Тому, наголошує автор, буде дуже погано якщо правоохоронні органи, користуючись прогалинами антикорупційного законодавства, показуватимуть високі показники притягнення до відповідальності за корупційні правопорушення і притягатимуть до відповідальності тих, кого корупція стосується найменше [76, с. 608].

В.В. Андрієшин досліджуючи окремі аспекти кримінально-правової кваліфікації декларування недостовірної інформації дійшов до висновку, що

вона не є складною, але має свою специфіку. Так, в ході кримінально-правової кваліфікації суб'єкт правозастосування повинен повно та всебічно проаналізувати фактичні обставини кримінального провадження, встановити у діянні особи всі необхідні ознаки даного складу кримінального правопорушення, надати їм належну правову оцінку та, за наявності достатніх підстав, прийняти процесуальне рішення відповідно до вимог чинного кримінального та кримінального процесуального законодавства [3, с. 39].

Окремі аспекти кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації розглядав А.Є. Фоменко, під час дослідження дискусійних питань кримінальної відповідальності за незаконне збагачення. Зокрема, автор виокремив декілька проблемних аспектів у цьому напрямку:

1) фактично одне і те ж діяння, залежно від вартості незадекларованих активів або терміну неподання декларації, є або адміністративним правопорушенням, пов'язаним із корупцією (ст. 172-6 КУпАП), або корупційним злочином (ст. 366-1 КК України). Соціальні та правові наслідки такого законодавчого рішення важко собі уявити, оскільки злочин, що не містить ознак корупції, став корупційним злочином;

2) декларування недостовірної інформації (ст. 366-1 КК України) є мабуть предикатним злочином для незаконного збагачення (ст. 368-5 КК України). Перший злочин, згідно із Законом України «Про запобігання корупції», є злочином, пов'язаним із корупцією, тоді як згідно із приміткою до ст. 45 КК України, він є корупційним злочином. Все це, принаймні, ускладнить притягнення до кримінальної відповідальності і за декларування недостовірної інформації, і за незаконне збагачення.

3) криптовалюти сьогодні в Україні не є платіжним засобом, а тому їх незаконне набуття буде ще одним проблемним питанням для доказування на практиці. Очевидно, що Національний банк України з цього приводу має дати хоч якісь роз'яснення [155, с. 13].

У 2017 році Д.М. Стародубом було захищено дисертаційну роботу щодо правового регулювання декларування доходів фізичних осіб у розрізі порівняльної характеристики України та країн СНД.

Зокрема науковцем було встановлено, що декларування доходів посадових осіб у країнах СНД має суттєві відмінності, що зумовлено необхідністю пошуку дієвих засобів боротьби з корупцією та відсутністю в деяких з них транспарентності. Міжнародні антикорупційні стандарти щодо декларування доходів та майна публічних осіб та осіб, що виконують функції держави, полягають у запровадженні антикорупційного декларування, які поширюються на членів сімей декларантів, оприлюдненні декларацій з визначенням інформації, яка не підлягає опублікуванню, створенні незалежного органу за моніторингом декларацій та щодо бази антикорупційних декларацій, запровадженні відповідальності за декларування недостовірної інформації. Форма антикорупційної декларації повинна відповідати таким вимогам: чітко визначена форма та зміст; наявність інструкцій і роз'яснень на рівні уповноваженого органу з формування та реалізації антикорупційної політики; не перевантаження зайвою інформацією, яка не передбачена положеннями фінансового контролю та щодо конфлікту інтересів у антикорупційному законі, а також збір і обробка якої не має на меті антикорупційний контроль доходів та інтересів декларанта [130, с. 173–174].

На дисертаційному рівні питання методики розслідування декларування недостовірної інформації досліджувалося А.М. Черенковим. У 2020 році було захищено дисертаційну роботу.

Автором встановлено, що декларування недостовірної інформації вчинюють громадяни України (100%), українці (98,7%), чоловічої статі (79,5%), несудимі (96,1 %), одружені (71,4 %), різного вікового складу (які досягли 18-річного віку і вище) та освітнього рівня (38,5 % – з повною вищою та базовою вищою, 30,7% – з професійно технічною, 30,8% – з повною загальною середньою та базовою загальною середньою освітою),

мають досвід роботи у певній сфері службової діяльності. Також ним було розроблено важливу для методики розслідування класифікацію суб'єктів декларування недостовірної інформації (за різновидом таких осіб, рівнем займаних посад, належністю до службових осіб на момент вчинення злочину чи на час проведення досудового розслідування, способом вчинення злочину) тощо. Більше того, автор зазначає, що у судовій практиці найчастіше трапляється неподання декларацій, зокрема таких типів: щорічна декларація особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (54,3%); декларація суб'єкта декларування, який припиняє діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування (19,1%); декларація суб'єкта декларування, який припинив таку діяльність (26,6%). Предметом декларування завідомо недостовірних відомостей здебільшого стають такі активи, як об'єкти нерухомості (57,5 %); транспортні засоби (47,2 %); готівкові кошти (43,0 %); корпоративні права (29,6 %); фінансові зобов'язання (15,1 %); коштовності (12,7 %) [159, с. 204–205].

У 2020 році Ю.О. Ревою було захищено дисертаційну роботу щодо теорії, правового регулювання та практики антикорупційного законодавства України. За результатом дослідження автор дійшов до висновку, що з метою оптимізації вітчизняного законодавства у сфері регулювання антикорупційної діяльності варто зробити відповідні законодавчі правки.

Зокрема, автором запропоновано такі зміни і доповнення до чинного законодавства України:

1) Закон України «Про запобігання корупції»:

пункт 8 частини 1 ст. 11 викласти у такій редакції: «порядку, визначеному цим Законом, верифікації декларацій суб'єктів декларування, зберігання та оприлюднення таких декларацій, проведення здійснення в моніторингу способу життя суб'єктів декларування»;

пункт 5 частини 2 ст. 131 викласти у такій редакції: «облік осіб, які є суб'єктами декларування серед працівників на підвідомчих підприємствах, в

установах та організаціях, його постійний моніторинг та передання облікової інформації до Національного агентства»;

пункт 6 частини 1 ст. 46 викласти у такій редакції: «нематеріальні та віртуальні активи, включаючи право інтелектуальної власності, що належать суб'єктові декларування або членам його сім'ї, що можуть бути оцінені в грошовому еквіваленті...»;

частину 1 ст. 48 викласти у такій редакції: «Національне агентство проводить щодо декларацій, поданих суб'єктами декларування верифікацію через засоби контролю та перевірки. Контроль здійснюється: 1) щодо своєчасності подання; 2) щодо правильності та повноти заповнення»;

2) прийняти центральному органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику:

Порядок контролю за своєчасністю подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, шляхом автоматизованої перевірки;

Порядок автоматичного заповнення антикорупційної декларації на підставі даних, які містяться в державних реєстрах, автоматизованих інформаційних системах, базах даних за принципом інтероперабельності функціонування реєстрів;

Рішення про утворення територіальних органів центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику та здійснення ними повної перевірки декларацій [120, с. 227–228].

Також на дисертаційному рівні дослідження кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації здійснював Д.Ф. Волонець.

За результатом наукових розробок з метою розмежування кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-3 КК України від адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 172-6 КУпАП,

враховуючи ступінь суспільної небезпеки цих діянь, автором запропоновано викласти диспозицію ст. 366-3 КК України в наступній редакції:

«Умисне неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції», якщо таке діяння було вчинено особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 172-6 Кодексу України про адміністративні правопорушення, або ж особою, раніше судимою за злочин, передбачений статтями 366-2 або (та) 366-3 цього Кодексу» [25, с. 196].

Д.М. Міськів за результатом дослідження відповідальності за декларування недостовірної інформації у кримінальному праві України, на дисертаційному рівні, сформував інакше бачення доцільних змін сучасного кримінального законодавства.

Зокрема, автор зазначає, що на основі вивчення судової практики, правових позицій Верховного Суду України, Рішень Європейського Суду з прав людини та аналізу наукових джерел зроблено такі висновки щодо кваліфікації кримінальних правопорушень, передбачених ст. ст. 366-2, 366-3 КК України:

– кваліфікація за ст. 366-3 КК України у разі обґрунтованої відсутності знань чи технічної можливості (наявність комп'ютера, доступу до мережі Інтернет) подання декларації, а також повністю неспростованих свідчень суб'єкта декларування про проблеми із доступом до Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, що унеможливили подання ним декларації, а також перебування особи за межами України, або ж перебування на лікуванні можуть виключати відповідальність лише за умови відсутності технічної чи фізичної можливості подання декларації (відсутність доступу до комп'ютера чи мережі Інтернет, стан здоров'я, що не дає змоги працювати за комп'ютером) або неможливості одержання і збору всіх відомостей, що

підлягають декларуванню, є підставою для непритягнення особи до кримінальної відповідальності;

– кваліфікувати як умисне неподання декларації суб'єктом декларування потрібно лише тоді, коли особа достовірно знала, що є суб'єктом декларування і не бажала подавати таку декларацію, а подання недостовірних відомостей до декларації – коли буде доведено обізнаність особи про коло об'єктів декларування, про наявність у неї чи членів її сім'ї таких об'єктів та небажання вказувати ці об'єкти декларування або вказувати об'єкти, які насправді відсутні;

– як малозначне діяння потрібно кваліфікувати неподання в декларації відомостей про активи та доходи, одержані правомірним шляхом; незазначення в декларації об'єктів нерухомості, що не перебувають у власності особи, однак перебувають у її користуванні; умисне неподання декларації без умислу на приховування коштів, одержаних протиправним шляхом;

– оскільки декларація особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, є офіційним документом, то ст. 366 КК України «Службове підроблення» і ст. 366-2 КК України конкурують між собою як загальна та спеціальна норми;

– кваліфікується як вчинене повторно неподання особою відразу декількох декларацій, якщо не буде доведено єдиного умислу, в іншому випадку повторність потрібно враховувати лише як обставину, що обтяжує покарання. Умисне неподання декларації особою, яка вже була засуджена за неподання цієї ж декларації, з огляду на єдиний умисел, є частиною продовжуваного кримінального правопорушення, а відтак, не може кваліфікуватися як нове повторне кримінальне правопорушення [70, с. 208–209].

Ба більше, з огляду на зазначене вище Д.М. Міськів пропонує:

- 1) ст. ст. 366-2, 366-3 КК України виключити;
- 2) подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей

у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, кваліфікувати за ст. 366 КК України як службове підроблення;

3) передбачити покарання за ч. 1 ст. 366 КК України у виді штрафу до двохсот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на строк до двох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

4) ч. 2 ст. 366 КК України викласти у такій редакції:

«ті самі діяння, якщо вони спричинили тяжкі наслідки, або вчинені особою, яка обіймає посаду з високим та підвищеним рівнем корупційних ризиків, або вчинені особою, яка займає відповідальне чи особливо відповідальне становище, – караються»;

5) ч. 1 ст. 172–6 КУпАП викласти у такій редакції:

«Умисне неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції»;

6) ч. 4 ст. 172–6 КУпАП виключити;

7) абз. 2 ч. 2 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції» виключити. Відповідно, до суб'єктів складу декларування недостовірної інформації не відносити осіб, які припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, або іншу діяльність, зазначену у підпунктах «а» і «в» пункту 2 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції» [68, с. 210–211].

У 2022 році вийшло монографічне дослідження Д. Міських та І. Газдайки-Василишин «Кримінальна відповідальність за декларування недостовірної інформації та за неподання декларації суб'єктом декларування».

Так, авторами до дискусійних питань віднесено: доцільність криміналізації умисного внесення суб'єктом декларування завідомо

недостовірних відомостей до декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та умисного неподання такої декларації в окремих кримінально-правових нормах; доцільність і обґрунтованість належності аналізованого кримінального правопорушення до категорії корупційних; визначення об'єкта цього кримінального правопорушення; визнання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції», офіційним документом; тлумачення змісту таких понять, як: «недостовірні відомості», «неподання декларації», «несвоєчасне подання декларації» тощо; встановлений законодавством розмір невідповідності поданих відомостей у декларації достовірним, який вказує саме на кримінальну відповідальність; можливість вчинення аналізованого кримінального правопорушення з непрямым умислом. Недостатньо дослідженими, на їх думку, виявилися: встановлення обсягу відомостей, що подаються в декларації, за недостовірне подання яких особа підлягатиме кримінальній відповідальності; проблеми розмежування кримінальних правопорушень, передбачених ст. ст. 366–2, 366–3 КК України, із суміжними кримінальними правопорушеннями; питання малозначності відповідних діянь, кваліфікація повторності аналізованих кримінальних правопорушень; обґрунтованість санкцій досліджуваних норм [71, с. 224–225].

Серед останніх наукових напрацювання щодо регламентації кримінальної відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень передбачених ст. 366-2 та ст. 366-3 КК України, варто виокремити цикл публікацій В.М. Янівського [168]. В якості результатів дослідження автором було встановлено, що з-поміж множинності підстав для реалізованої у межах ст. 366-3 КК України кримінальної відповідальності за неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (несприятлива динаміка певного виду суспільно небезпечних діянь, виникнення чи суттєвий розвиток нової групи

суспільних відносин, науково обґрунтовані висновки щодо ефективності протидії тим чи іншим діям кримінально-правовими засобами), головними, на його думку, потрібно вважати такі причини, як необхідність виконання зобов'язань за міжнародними угодами та зміну думки суспільства щодо ступеня суспільної небезпечності діяння та зміну його загальноприйнятої моральної оцінки. Проте, на думку автора сама лише наявність цих підстав криміналізації не є безумовним свідченням необхідності встановлення кримінальної відповідальності за те чи інше діяння [169, с. 174].

Разом із тим, автор зазначає, що у ст. 366-3 КК України відсутні будь-які параметри, які б засвідчували якісно вищий – тобто достатній для «переростання» з категорії адміністративних проступків до когорти кримінальних правопорушень – ступінь суспільної небезпеки передбаченої неї поведінки порівняно з тією, яка описана у ч. 1 ст. 172-6 КУпАП, а тому її криміналізації має визначатися кроком, який суперечить принципу достатньої суспільної небезпечності діяння. Зважаючи не це, автор переконаний, що ст. 366-3 КК України має бути виключена [170, с. 139].

Отже, на сьогоднішній день, переважна більшість досліджень кримінальної відповідальності за декларування недостовірної відповідальності (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) здійснювались до початку повномасштабного вторгнення на територію України країни агресора. Зокрема, введення на території України воєнного стану зумовило прийняття законодавцем певних процесуальних рішень, щодо обов'язкового декларування. Зокрема, це прийняття Закону України № 2115-IX від 3 березня 2022 року «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» та Закону України № 3384-IX від 20 вересня 2023 року «Про внесення змін до деяких законів України про визначення порядку подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в умовах воєнного стану». Останні наукові дослідження характеризуються

фрагментарністю, і не претендують на всебічність та повноту, зосереджуючись лише на деяких аспектах наявних у кримінально-правовій науці проблем. Все це, на нашу думку, зумовлює актуальність та нагальну потребу проведення сучасного, комплексного дослідження кримінальної відповідальності за декларування недостовірної відповідальності (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України).

1.2 Історико-правовий нарис розвитку та сучасний стан законодавства про кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України)

Очевидним є той факт, що формування комплексної системи правових знань неможливе без ґрунтованого ознайомлення з духовними надбаннями цивілізації, культурними цінностями людства, такими як уявлення, погляди і теоретичні концепції мислителів минулого про право, державу, політику і законодавство [37, с. 4]. Дослідження історії виникнення та розвитку в часі правових явищ дає можливість, не зупиняючись у русі від минулого до сьогодення лише на сучасному стані речей, спрогнозувати обґрунтовані судження щодо існування таких або подібних явищ у майбутньому [127, с. 169].

Доречно з цього приводу наголошує О.А. Гавриленко, що історія українського кримінального права є важливим напрямом сучасної історико-правової науки, актуальність якого полягає в доведенні безперервності боротьби суспільства та держави із злочинністю в усіх її проявах. Науковий інтерес до становлення й розвитку кримінального законодавства, на його думку, зумовлений також необхідністю проекції досягнень і прорахунків минулих поколінь на сучасний стан правовідносин з метою комплексного аналізу та вирішення нагальних потреб сьогодення. Пізнання генезису правового регулювання кримінальної відповідальності в Україні дозволяє повно та всебічно вивчити правову культуру українського народу, його світоглядні установки, особливості менталітету та духовний генезис на певних історичних етапах розвитку українського суспільства [26, с. 402]. Тому погоджується І. Бойко, і наголошує, що у сучасних умовах розбудови української держави значний інтерес викликає історія розвитку кримінального права в Україні, оскільки воно регулювало і регулює надзвичайно важливі суспільно-правові відносини [14, с. 71].

З цього виходить, що історико-правовий нарис розвитку та сучасний стан законодавства про кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) становить неабияких інтерес для формування подальших векторів дослідження цього напрямку.

На думку С.В. Кудіна, посиленню вченими уваги до правової спадщини українського народу, об'єктивному дослідженню ними різноманітних історико-правових проблем, треба завдячувати періоду розвитку незалежної України та становленню національної правової системи [62, с. 50]. Більше того, говорить Т.І. Тіточка, що будь-який феномен в площині юридичної науки, особливо – суспільно небезпечне діяння має свою тривалу генезу, дослідження якого надає можливість встановити передумови, що сприяли його виникненню, а також зробити спробу спрогнозувати майбутні тенденції [143, с. 169].

В.К. Матвійчук зазначає, що становлення Особливої частини кримінального законодавства України необхідно розглядати лише в аспекті історичного розвитку та поступу суспільства, державності та теренах нашої країни, оскільки на його думку, інший підхід не може вплинути на суттєве розуміння означеної проблеми [67, с. 603].

Таким чином, аби всебічно розглянути ту чи іншу кримінально-правову норму, необхідно зазирнути в історичні скрижалі, тобто проаналізувати етапи її становлення та дослідити розвиток в окремі проміжки часу.

Як зазначає А.М. Середа періодизація – це поділ процесів розвитку на основні, якісно відмінні один від одного періоди. Залежно від методології підходів існують різні схеми періодизації. Періодизація, в свою чергу, наголошує автор – походить від слова «період». Період – це проміжок часу, протягом якого відбувається якийсь процес (слово «період» грецького походження) [128, с. 20].

Поряд із цим, О.І. Резнік зазначає, що становлення і розвиток права як відносно самостійного явища має свою часову характеристику, яка

трансляється в проблеми різного роду. Одна з них, на її думку – це періодизація історико-правового процесу, яка, як необхідна методологічна операція, має величезне концептуальне значення для історико-правового пізнання. Разом із тим, наголошую авторка, ця проблема належить до найбільш дискусійних, активно обговорюваних і найменш розроблених теоретико-методологічних проблем історико-правової науки. Її актуальність на сучасному етапі обумовлена також тим, переконаний науковець, що у пострадянській, зокрема українській, історико-правовій науці, після перегляду багатьма вченими відношення до марксистської формаційної теорії, звичайними явищами стали відмова від одних теоретичних схем і перебільшення ролі інших, заміна системної конструкції періодизації історико-правового процесу довільним поділом матеріалу із чисто суб'єктивних міркувань. Але якщо спроби періодизації політичної і соціально-економічної історії робилися давно і з успіхом, то позитивного вирішення цього питання стосовно історії права і політико-правової думки все ще не досягнуто [121, с. 3].

Окрім цього, в ході дослідження періодизації історико-правового процесу правниці запропонувала авторське бачення основоположних дефініцій.

Так, на думку О.І. Резнік історико-правовий процес – це особлива категорія історико-правового пізнання (історико-правових наук), що відображає процес безперервного і нескінченного руху права, тривалість і послідовність зміни якісно відмінних етапів, стадій або фаз у ході історико-правового руху – у виникненні, розвитку і завершенні правових подій, явищ, норм. Періодизація історико-правового процесу – це поділ цього процесу за шкалою часу у формі визначених, слідує один за одним, історичних періодів (ступенів, фаз, етапів) з урахуванням специфіки розвитку самого права і впливу окремих сфер суспільного життя на розвиток права. Разом із тим, науково-пізнавальне значення періодизації історико-правового процесу полягає, на її думку, у впорядкуванні, систематизації історико-правового

знання, полегшенні розуміння окремих правових явищ і дійсного історико-правового процесу у його різних фазах, у виокремленні вузлових моментів в історії права, що сприяє зрештою виявленню і формулюванню закономірностей становлення і розвитку права, правових ідей [121, с. 13–14].

Ба більше, в ході дослідження періодизації історико-правового процесу авторка зробила важливе для правової науки напрацювання, щодо принципів побудови історичних періодизації правових змін у суспільному житті.

Так, на думку зазначеної вище правниці, сформована система важливих методологічних принципів побудови періодизації історико-правового процесу, повинна включати в себе:

- наявність однакових підстав, згідно з якими побудова періодизації вимагає при виокремленні рівних за таксономічною значущістю періодів виходити з однакових причин (критеріїв);

- дотримання ієрархії, яка припускає, що при складній періодизації, коли вищі ступені усередині себе розбиті на нижчі, періоди кожного подальшого рівня поділу повинні бути таксономічно менш важливими, ніж періоди попереднього рівня;

- рівноправність періодів одного ступеня поділу;

- можливість існування в рамках кожного виділеного періоду історико-правового процесу підперіодів;

- виокремлення, крім головного критерію періодизації, який визначає кількість і характеристики періодів, що виділяються, ще додаткового критерію, за допомогою якого уточнюються підперіоди і хронологія;

- єдність періодизації для предмета, що вивчається, в цілому;

- періодизація повинна ґрунтуватися на історичному русі предмета відповідної історико-правової дисципліни;

- відповідність періодизації внутрішньому механізмові розвитку об'єкта пізнання, з'ясування його самого, внутрішньої логіки, механізму руху права прояву себе за допомогою цієї періодизації та її структури;

– забезпечення періодизації як історії явища, що вивчається, в цілому, так і будь-якого його аспекту як цілісного, підлеглого внутрішній логіці розвитку;

– неможливість строгого відмежування періодів один від одного;

– необхідність зіставлення у концептуальному плані структури періодизації історико-правового процесу з ключовими категоріями найбільш розвинених і продуктивних макроісторичних парадигм;

– співвідношення періодизації історико-правового процесу з головними характеристиками, визначальними якостями, які задають специфіку і стабільність різним частинам історико-правової реальності;

– одноманітність періодизації історико-правового процесу у часі, оскільки некоректним є поділ ранніх періодів історії на підставі одного критерію, а пізніших – на підставі іншого;

– необхідність урахування впливу окремих сфер суспільного життя на розвиток права;

– обов'язковість взяття до уваги очевидної відмінності у швидкості історичних змін у просторі, що, у той же час, не повинно підривати цілісності періодизації в її ключових аспектах [121, с. 14].

Наразі в теорії вітчизняного кримінального права існує безліч поглядів на періодизацію становлення кримінального законодавства. Зазирнемо в деякі з них, аби сформувати базис задля формування етапів розвитку законодавства про кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації.

Так, М.І. Омеляненко свого часу також наголошував, що в науці, поки не існує єдиного загальноприйнятого підходу до періодизації історії розвитку українського законодавства. Проте, ним запропонована та обґрунтована наступна періодизація:

1) період Київської Русі (X-XIII ст.ст.);

2) період польсько-литовського панування та козацька доба (XIV- XVII ст.ст.);

3) період знаходження України в складі Росії та Польщі (XVII-XVIII ст.ст.);

4) період знаходження України в складі Російської імперії та Австро-Угорщини (XIX ст. – 1917 р.);

5) радянський період (1917-1991 рр.);

6) сучасний період (з 1991 року) [79, с. 221].

Автор переконаний, що кожен із цих періодів характеризується історичною специфікою та особливостями відповідних правових пам'яток, зокрема і тих, що містили кримінально-правові норми [79, с. 221].

А.М. Середа за результатом комплексного дослідження історії держави і права України запропонував наступну періодизацію історії права України:

– I період середина I тис. до н.е. – V ст. н.е. (право на території України дослов'янського періоду);

– II період кінець IX – XIV ст. (Князівський);

– III період середина XVII – кінець XVIII ст. (Козацько-гетьманський);

– IV період 1917 – 1920 роки (Відродження української національної державності);

– V період 1917 – 1991 роки (Радянський);

– VI період 1920 – початок 1940 років (Право на західноукраїнських землях);

– VII період 1991 – сьогодні (Право України після проголошення незалежності та на сучасному етапі) [128, с. 20–22].

Д.Є. Забзалюк в рамках комплексної розробки питання історії держави та права, пропонує читачам власну періодизацію правового розвитку України, яка заснована на ґрунті умов та особливостей соціального розвитку.

Запропонована автором періодизація охоплює період від дослов'янського часу до сьогодення, і складається із восьми періодів:

– дослов'янський період (від X ст. до н.е. до IV–V ст. н.е.);

– Києво-Руський період (від другої половини IX ст. до середини XIII ст.);

- Литовсько-Руський період (від середини XIII ст. до кінця XVIII ст.);
- козацький період (від XV ст. до XVIII ст.);
- імперський період (від першої половини XVIII ст. до 1917 р.);
- період формування українсько національної державності (від 1917 до 1921 рр.);
- радянський період (від 1917 до 1991 рр.);
- період незалежної України (від 1991 р. по сьогодні) [37, с. 3].

Окремої уваги необхідно звернути на періодизацію становлення саме вітчизняного кримінального права. Хоча необхідно зробити попередження, що і тут, наразі не вироблено однозначної та загальноприйнятої періодизації серед науковців кримінально-правової сфери.

Як зазначають В.В. Кузнецов, О.М. Шармар та М.О. Акімов, до основних пам'яток права протягом усього періоду розвитку кримінального закону належали: звичаєве право, Руська правда, Литовські статuti, гетьманське законодавство, Саксонське зерцало, Магдебурзьке право, Права, за якими судиться малоросійський народ, Уложення про покарання кримінальні та виправні, Кримінальне уложення, «Руководящие начала по уголовному праву Российской Социалистической Федеративной Республики», Кримінальний кодекс Української Соціалістичної Радянської Республіки (УСРР) та Української Радянської Соціалістичної Республіки (УРСР) (1922, 1927, 1960), Кримінальний кодекс України (2001). Зазначена класифікація дозволила авторам виділити наступні періоди розвитку законодавства України про кримінальну відповідальність:

- 1) княжа доба (IX – середина XIV ст.);
- 2) перебування українських земель у складі Великого князівства Литовського, Польського, Угорського королівств, та Речі Посполитої (середина XIV – середина XVII ст.);
- 3) Запорозької Січі та Української гетьманської держави (друга половина XVII – кінець XVIII ст.);

- 4) входження України до складу Російської, Австрійської та Австро-Угорської імперій (кінець XVIII – початок XX ст.);
- 5) української революції та відновлення української державності (1917 – 1921);
- 6) утворення УРСР (УСРР) (1919 – 1991);
- 7) незалежної України (1991 – 2020) [65, с. 265].

Окремої уваги привертає періодизація становлення і розвитку системи Особливої частини кримінального законодавства України, яку запропонував свого часу В.К. Матвійчук.

За поглядом автора, окремо необхідно виділяти: період розвитку суспільства на території нашої держави, який охоплював час, коли Українська держава була під управлінням князів X-XIV століть, тобто коли почалося становлення законодавства та держави (договори князів Олега і Ігоря 911, 945 роки, Руська Правда); період з XIV ст. і до початку XVIII ст. так звана «Козацька ера» (Судебник 1497 року, Литовські Статути 1529, 1566, 1588 роки); період з XVIII до початку XX ст. «Під імперською владою» (Укладення про покарання кримінальні і виправні 1845 року); період з кінці XIX до початку XX ст. (Статут про покарання, що накладаються мировими суддями, Кримінальне укладення 1903 року); період з XX ст. до 1991 року «Україна в радянський період» (КК УРСР 1922 року, КК УРСР 1927 року, КК України 1960 року по сьогодні) [67, с. 603–607].

Однією із найдеталізованих періодизацій національного кримінального права, цілком справедливо можна вважати, запропоновану В.В. Кузнєцовим.

Так, на думку науковця, за критерієм чинності основних правових джерел, можна запропонувати таку періодизацію національного кримінального права та законодавства:

- 1) період Руської Правди (1017–1054 роки);
- 2) період церковного права (Статут князя Ярослава про церковні суди (коротка та розширена редакції), Смоленська статутна грамота,

Новгородський статут великого князя Всеволода про церковні суди, людей та міри торгіві, тощо);

3) період Судебника 1497 р.;

4) період статутів Великого князівства Литовського у трьох редакціях (1529 р., 1566 р., 1588 р.);

5) період Соборного Уложення 1649 р.;

6) період писаного та звичаєвого кримінального права козацької держави 1648–1654 років;

7) період Військового Артикулу 1715 р.;

8) період «Прав, за якими судиться малоросійський народ» 1743 р. (проект);

9) період «Наказу комісії про складення проекту нового уложення» Катерини II 1767 р. (проект);

10) період «Статуту благочиння або поліцейского» 1782 р.;

11) період Зводу законів 1832 р. (Кримінального уложення);

12) період Уложення про покарання кримінальні та виправні 1845 р.;

13) період Статуту про покарання, що накладаються мировими суддями 1864 р.;

14) період Уложення про покарання кримінальні та виправні 1885 р.;

15) період Кримінального Уложення 1903 р.;

16) період КК УСРР 1922 р.;

17) період КК УСРР 1927 р.;

18) період КК УРСР 1960 р.;

19) період проектів КК України 1993–2001 років;

20) період КК України 2001 р. [64, с. 51; 63, с. 47].

Разом із тим, необхідно нагадати, що ст. 366-2 КК України та ст. 366–3 КК України, відповідно до примітки ст. 45 КК України, відносяться до кримінальних правопорушень, які пов'язані із корупцією. Виходячи з цього, доцільно розглянуті періодизація деяких науковців, які досліджували

кримінальну відповідальність за корупційні кримінальні правопорушення, або кримінальні правопорушення, пов'язані з корупцією.

Д.О. Анісімов досліджуючи генезис кримінальної відповідальності за протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань, як кримінального правопорушення, яке так чи інакше відноситься до корупційних, запропонував наступні етапи (періоди) її становлення.

1) перший період від середини XIX до початку XX ст. – царський період, який характеризується активним формуванням законодавства, яке встановлювало кримінальну відповідальність за хабарництво;

2) другий період від початку XX до кінця XX ст. – радянський період, який характеризується вдосконалення кримінального законодавства, щодо відповідальності за хабарництво;

3) третій період від кінця XX по теперішній час – період незалежності України, який характеризується встановлення кримінальної відповідальності за протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань [4].

Цікаві висновки вдалося зробити О.І. Гузоватому та О.О. Титаренко в ході дослідження кримінальної відповідальності за незаконне збагачення в Україні та деяких зарубіжних країнах.

Так, автори зазначають, що останнім часом корупція продовжує становити суттєву загрозу будь-яким демократичним перетворенням не лише в Україні, а й у будь-якій іншій державі. Разом із тим, наголошують науковці, нашою країною зроблено рішучі (революційні) кроки у напрямку протидії корупції взагалі та корупційним кримінальним правопорушенням зокрема. Ба більше, досліджуючи історичний досвід регламентації кримінальної відповідальності за незаконне збагачення в Україні, правники зробили висновки, що починаючи з періоду існування Руської правди і закінчуючи періодом незалежності України, окремої норми, яка б передбачала кримінальну відповідальність за незаконне збагачення, не було. Віднесення хабарництва до злочинних діянь відбулося наприкінці XV – на початку XVI ст., і з того часу почалося становлення відповідальності державних діячів за

хабарництво. Оскільки незаконне збагачення як окрема норма виділена не була, її суть відображалася в нормативно-правових актах, які були покликані на боротьбу з посулами, «підкупам, мздоїмством та лихоїмством». Також, продовжують автори, український законодавець, ратифікувавши Конвенцію ООН проти корупції, узяв на себе зобов'язання імплементувати її положення у вітчизняне законодавство і упродовж тривалого часу працював над розробкою антикорупційного пакета законів, серед переліку нововведень яких була й норма, що передбачає кримінальну відповідальність за незаконне збагачення. Наявність декількох її редакцій, проведений аналіз її розробки та становлення у змісті Особливої частини КК свідчить, на їх думку, про пошук законодавцем найоптимальнішої конструкції цієї норми, яка б відповідала вимогам міжнародних інституцій, не суперечила конституційним принципам нашої держави та не створювала б конкуренції між нормами кримінального закону [30, с. 60].

А.В. Боровик в свою чергу зазначив, що суспільно-політична практика діяльності державних органів і органів місцевого самоврядування, а також суб'єктів публічного права показала, що однією з істотних проблем, що стоять на шляху демократичних перетворень, прогресу й інтеграційних процесів входження нашої держави в Європейський Союз та інші міжнародні соціально-економічні та суспільні освіти, є корупція осіб, які працюють у цих органах, а також в установах і підприємствах, що належать до сфери попередження цього суспільно небезпечного явища. А також разом із цим наголосив, що ході проведеного ним аналізу наявного матеріалу він мав змогу визначити та аргументувати в хронологічних межах шість основних періодів генезису кримінальної відповідальності та запобігання корупційним злочинам на землях і територіях, що входили до складу сучасної України:

1) обмежені корупційні практики за часів існування Київської держави та земель, що утворилися після феодального розпаду (XI–XIII ст.);

2) корупційні практики «годування» та встановлення перших заборон корупційних проявів (XIII ст. – 1555 р.);

3) уточнення та конкретизація складів корупційних діянь і вироблення засад їх запобігання (середина XVI ст. – 1845 р.);

4) формування усталеної системи протидії корупційним діянням (1845–1921 рр.);

5) радянський період криміналізації та запобігання корупційним діянням (1921 р. – початок 90-х років XX ст.);

6) сучасний період кримінальної відповідальності та запобігання корупційним діянням, корупційним злочинам і корупційним кримінальним правопорушенням (початок 90-х рр. XX ст. і по теперішній час). Автор, також переконаний, що конкретизація та уточнення особливостей розвитку кримінальної відповідальності та запобігання корупційним злочинам в Україні в різні історичні епохи сприяє комплексному та системному розумінню їх за сучасних умов, орієнтує на уникнення помилок, які припускали законодавці попередніх часів, а також дає змогу вирізнити позитивні здобутки у сфері кримінального права та кримінології, на які варто спиратися дослідникам нашого часу [15, с. 123].

Ба більше, В.В. Кузнецов та Л.О. Кузнецова досліджуючи напрями удосконалення історико-правових досліджень кримінального законодавства України, проаналізували найбільше розповсюджені періодизації вітчизняного кримінального законодавства, які пропонували окремі науковці. На основі цього, науковці сформуvalи певні рекомендації для подальших наукових досліджень.

Так, В.В. Кузнецов та Л.О. Кузнецова зазначили, що серед найрозповсюдженіших методологічних помилок, що допускаються науковцями при вивченні історії розвитку кримінального законодавства, а саме: відсутність системності (невизначеність критеріїв історіографії; неточність при їх формулюванні; необґрунтоване об'єднання різних історичних етапів; логічна незавершеність періодизації) та непослідовність (розгляд лише російського кримінального законодавства; вибірковість в аналізі певних історичних документів; залишення поза увагою нормативно-

правових актів, які діють на тимчасово окупованих територіях; ігнорування одного із сучасних періодів реформування кримінального законодавства (1993–2001 рр.)). Більше того, авторами запропоновано здійснювати (як один із можливих варіантів) періодизацію національного кримінального права та законодавства за критерієм чинності основних правових джерел; обґрунтовано необхідність вивчення сучасного періоду розвитку закону про кримінальну відповідальність України з дослідженням нормативно-правових актів РФ, які діють на тимчасово окупованих територіях (АР Крим та м. Севастополя); звернуто увагу на обов'язковість дослідження двох проектів КК України (1993–2001 рр.), які стали підґрунтям чинного КК України 2001 р. Автори переконані, що запропоновані ними підходи щодо усунення методологічних прорахунків при дослідженні історії розвитку українського кримінального законодавства дозволять покращити рівень відповідних наукових розвідок [76, с. 49–50].

Отже, розглянувши окремі поняття категоріального апарату історично-правових досліджень, деякі варіанти періодизації загально-правового та кримінально-правового розвитку законодавства на території українських земель. Нам вдалось сформувати певне підґрунтя для подальшого дослідження генезису кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України). В результаті чого можемо почати огляд законодавства, яке так чи інакше стосувалося формування кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України).

Деякі науковці наголошують, що історія українського кримінального законодавства України (неписаного) бере свій початок із середини першого тисячоліття до н.е. Уже з цього часу й до V ст. н.е. за звичаями та правилами, що встановлювалися правителями, злочинне заподіяння майнової шкоди визнавалося караним на території Північного Причорномор'я (Південна й Південно-Східна територія сучасної України) [63, с. 149].

Л.М. Демидова зазначає, що у VII–III ст. до н. е. у степових районах цього регіону (на території сучасної Південної й Південно-Східної України, а також частково в Криму) панували скіфські племена. Головним джерелом права у скіфів був звичай, що відповідав інтересам правлячої верхівки. Протягом усього свого розвитку скіфська культура залишалася безписемною, тому й норми її звичаїв не були зафіксовані. Згодом поряд зі звичаєм виникло інше джерело права – правила, встановлені царською владою. Однак, наголошує авторка, на території Скіфської держави зберігалися групи населення, які мали власні закони. Зберегли, приміром, свої звичаї такі племена, як союзи таврів у Криму, а також племена, що проживали на південь від Прип'яті [32, с. 149].

Як зазначає І.Я. Терлюк українське кримінальне право «виросло» із звичаю та практики правового вирішення конфліктів. Зразки найдавніших кримінально-правових норм предків сучасних українців знаходимо у текстах русько-візантійських договорів X століття, які дають уявлення про кримінально-правове регулювання в епоху до «Руської правди». Тогочасне кримінальне право мало виражений релігійний характер: злочин вважався різновидом гріха, а покарання священним обов'язком племені. Згодом кримінальні норми запозичувалися Руссю із візантійських правових збірників (головним чином, «Закон соудний людѣмъ» та «Книга законїя»), зміст яких певним впливом позначається на розвитку києво-руського законодавства. Зокрема, наголошує автор, норми, що містяться у першому документі свідчать про нього як про кодекс кримінального права, з характерною особливою суворістю кримінальної репресії. Кримінально-правові норми продукувалися в ході законодавчої діяльності київських князів (княжі та церковні устави) також значною мірою під впливом візантійської правової традиції та місцевих звичаєво-правових норм. Разом із тим, продовжує автор, у сучасній науці історії держави і права України утвердилася думка про те, що в цілому розвиток права на Русі здійснювався у напрямку створення норм, які поширювали чи змінювали звичаєві традиції і за своєю формою

мало чим від них відрізнялися. Яскравий приклад цьому, говорить науковець, – «Руська правда». Як перший відомий нам кодифікований збірник давньоруських юридичних норм вона найповніше зберегла давні положення звичаєвого права, переконаний І.Я. Терлюк [141, с. 3–4].

Отже, історично склалося на території українських земель, що відповідальність за скоєння заборонених суспільство діянь перебувала у формі звичаю. В подальшому, починаючи з X століття вже діяв перший кодифікований нормативно-правовий акт «Руська правда».

І.Я. Терлюк зазначає, що статті «Руської правди» гарантували людині охорону її майна. Причому на особливому становищі було майно князя. До діянь, що караються, відносились: викрадення чужого майна, недозволене користування чужою худобою (головним чином, це стосувалось бойових і їздових коней), навмисне знищення чужого майна. Штрафи за це призначалися пропорційно приблизній вартості вкраденого або пошкодженого. Землевласникам і землеробам гарантувалася охорона угідь і орного наділу: знищення межі або інших знаків на дереві, на борті розцінювалося як серйозний злочин і каралося штрафом у 12 гривень [141, с. 10].

С. Шелухін зосереджує увагу науковців на тому, що в часи «Руської Правди» панувало звичаєве право, яке було продуктом правосвідомості народу у зв'язку з матеріальними умовами його життя. Кожен народ нормував свої взаємовідносини у сфері суспільних інтересів враховуючи своє розуміння. Тому, вважає автор, звичаєве право кожного народу є правом національним. Навіть чужі впливи й переймання вводяться в це право тільки через «лабораторію» національної психології та пристосувань до практики і засвоюються в певній переробці, як твір народної свідомості [164, с. 3–4].

Окремо слід наголосити, що у тексті «Руської правди» вже були норми, які могли служити так званим «історичним прообразом» ст. 364 КК України «Зловживання владою або службовим становищем».

Так, С. Шелухін зазначає, що ст. 73 «Руської правди» ділилась на чотири частини, які містили в собі норми, направлені спеціально на охорону прав закупа від зловживання з боку господаря своїм становищем проти його прав і його свободи та особи. Правосвідомість того часу вже відрізняла в цивільних правових взаємовідносинах участь злої волі, недобросовісну волю контрагента, як злочинність, і за це, окрім цивільних наслідків, накладала на злочинного правопорушника покуту цілком визначеними санкціями карного права. В свою чергу, зазначає науковець, статті 70, 71, 72 – це норми для цивільних спорів про право, вони встановлювали відповідальність за шкоду, незалежну від злої волі. А ст. 73 мала в своїй основі переслідування злочинної волі і оборону від того, хто кривдить, поступає несправедливо і недобросовісно, оборону залежного, працю якого використовували. Тут річ, на думку науковця, не про поневолення людини людиною, а про координацію інтересів і охорону їх від зловживань. Який демонстрував високий рівень культури того часу. Ба більше, продовжує науковець, той факт, що український народ першим із всіх слов'ян мав письмові пам'ятки права, є промовляючим і зобов'язуючим уважніше ставитися до норм «Руської правди», а не підходити до нього з мірками примітивізму [164, с. 17].

Отже, з огляду норм першого кодифікованого нормативно-правового акту українських земель, можемо побачити, що в ньому вперше законодавець здійснив спробу врегулювання суспільних відносини щодо зловживання.

Як зазначають Т.О. Остапенко та В.К. Козланюк у Польському Королівстві XIV ст. відбулися становлення і розвиток норм та інститутів кримінального права взагалі й інституту державних злочинів зокрема. Підтвердженням цього, на їх думку, стали норми Віслицького статуту 1347 р. Повного зводу статутів Казимира Великого 1420 р. та інших нормативних актів, що передбачали відповідальність за правопорушення, яку встановлювали від імені держави королівські чиновники. Разом із тим, продовжують науковці, відповідно до положень Віслицького статуту 1347 р., найважчим визнавався злочин проти держави, який передбачав діяння,

спрямовані проти польського короля, зокрема замах на його життя. Польська влада переслідувала і за такий злочин, що загрожував загальнодержавним інтересам, – зраду. Особливими формами зради були передання землі супротивникові або введення ворога в країну. З поняттям зради пов'язували також бунт проти короля [81, с. 49].

В подальшому, як зазначають окремі автори (В.В. Кузнецов, О.М. Шармар, М.О. Акімов), виникнення козацтва в XV – XVI ст. також сприяло розвитку звичаєвого права на Запорозькій Січі, а після входження України до Московського царства кримінально-правові відносини регулювалися царськими грамотами та гетьманськими універсалами. Злочинами вважалися: вбивство товариша, нанесення побоїв козакові, крадіжки, гомосексуалізм, дезертирство, пияцтво під час походу, приведення на Січ жінки, грубе поводження з начальством. Покарання за злочини передбачали відтинання голови, руки, смертну кару, биття кийками, ламання рук і ніг тощо [65, с. 267].

З переходом українських земель під владу Великого князівства Литовського у XIV ст. комплекс кримінально-правових норм, чинних на українських землях в умовах феодальної роздробленості Київської Русі та політичної незалежності Галицько-Волинської держави, не зазнав значних змін аж до прийняття Статуту 1529 р. Цю ситуацію можна пояснити тим, на думку автора, що Велике князівство Литовське визнавало за українським народом право на адміністративно-правову автономію. Відтак, воно доповнювало чинні давньоукраїнські норми про кримінальну відповідальність положеннями окремих привілеїв, а Судебник Казимира IV 1468 р. став підсумком їх еволюції в нових історичних умовах [51, с. 35]. Таким чином, можемо погодитись із І.Я. Терлюком, що про розвиток кримінально-правових норм Великого князівства Литовського, в складі якого свого часу перебувала більша частина українських земель, дають уявлення три (редакції) Литовських Статутів. Їх укладення в XVI ст. вважають

найбільшим здобутком у процесі систематизації права українського середньовіччя [141, с. 10–11].

Отже, звернемо свою увагу на положення статутів Великого князівства Литовського, які діяли свого часу на територіях українських земель. За весь час існування Великого князівства Литовського було прийнято три статuti (зводи законів), які датувалися 1529, 1566 та 1588 роками.

Як наголошує Ю.В. Копик, в статутах Великого князівства Литовського було втілено низку прогресивних правових ідей того часу, що відображали тогочасний політичний та соціально-економічний розвиток. У цей історичний період українські землі опинилися під впливом двох культур, двох цивілізацій, двох правових традицій – західної і східної. Відтак їх елементи були відображені у кримінальному праві за статутами Великого князівства Литовського, яке перебувало на високому рівні розвитку як для тогочасної Європи [51, с. 60].

Більше того, авторка наголошує, що попри запозичену із західноєвропейських і візантійських правових джерел суворість покарань у статутах Великого князівства Литовського її поширення не відбулось на українських землях, оскільки це суперечило гуманістичній ментальності українців. Крім того, робить акцент науковець, кримінально-правову репресію послаблювала звичаєво-правова традиція українського народу, в якій містилась низка юридичних механізмів пом'якшення покарання та звільнення від кримінальної відповідальності (наприклад, говорить авторка, примирення винного та потерпілого, компенсація заподіяної шкоди тощо). Злочином за правом Великого князівства Литовського вважалася протиправна, винна дія чи бездіяльність суб'єкта злочину, яка посягала на інтереси держави, особи або церкви та підлягала покаранню. Більше того, продовжує правниця, уже в цей час поняття злочину почало відокремлюватися від інших правопорушень за критерієм небезпеки для суспільства, а також вини. Це, на її думку, доводять відповідні норми статутів Великого князівства Литовського, які передбачали майнову

компенсацію за цивільні правопорушення та обтяжливі (майнові чи особисті) покарання за вчинення злочинів. Як і в римському праві, основними способами вчинення злочину було насильство чи обман [51, с. 187].

Окремої уваги також привертають висновки, які отримала Ю.В. Копик під час дослідження кримінального права на українських землях у складі Великого князівства Литовського.

Так авторка зазначає, що злочини проти державної влади, порядку управління, військової служби та судочинства мали у кримінальному праві Великого князівства Литовського розгалужену систему, відзначались своїм суб'єктним складом (у них здебільшого суб'єкти злочину були спеціальними, рідше – загальними), а також суворістю покарань, передбачених за їх вчинення. Суворими були й покарання за злочини проти особи, власності та церкви. Істотним позитивом кримінально-правових інститутів за статутами Великого князівства Литовського було також те, наголошує авторка, що вже на цьому етапі відбулось розмежування основних форм розкрадання – крадіжки, грабежу та розбою. Злочини проти релігії та відповідальність за них здебільшого визначались збірниками канонічного права, а у світських джерелах – тільки окремі аспекти цього кримінально-правового інституту [51, с. 190].

Разом із тим, І.Я. Терлюк робить висновок, що поняття злочину у праві Литовсько-руської держави зазнавало трансформації. На етапах панування звичаєвого права злочин розумівся як заподіяння шкоди, згодом (із другої половини XV ст.) трактувався як проступок. Суб'єктом злочину могли бути як окремі особи, винні у вчиненні злочину, так і групи осіб, відповідальні за чужу провину. Від кримінальної відповідальності звільнялися божевільні й особи, які не досягли визначеного законом віку. Якщо у діях особи не було умислу чи необережності, то кримінальне покарання не застосовувалося. Обставинами, що звільняли від кримінальної відповідальності були необхідна оборона і крайня необхідність. Було зроблено першу спробу сформулювати презумпцію невинності (1566). Чітко розрізнялися як стадії

злочинної діяльності намір, підготовка до злочину й замах. Види злочинів поділялись в залежності від об'єктів злочинного посягання та способу порушення справ у суді. Основними цілями покарання були залякування, відшкодування заподіяної шкоди, відплата. Питання про покарання осіб, які винні в убивстві, вирішувалося неоднаково – у залежності від класової й станової належності як потерпілого, так і злочинця [141, с. 17–18].

Проте, свого часу наголошував П. Музиченко, що злочини проти держави ще отримали належного їм місця у системі злочинів Великого князівства Литовського. Процес емансипації публічної політичної влади тільки-но дійшов до європейських країн. Епоха Відродження стимулювала розвиток інститутів примусу держави, система станового представництва, державного апарату як такого, появу кадрів професійних чиновників. Але зазначає автор, що ери етатизму було ще далеко. І оскільки держава все ще базувалася на особистісних стосунках, а не на абстрагованій концепції держави, злочинам проти держави також був притаманний особистісний відтінок, характерний для злочинів проти особи. Тому, науковець робить припущення, що норми статуту регламентують тільки втечу до ворожої землі і образу господаря, як склади злочинів, відомі ще за часів раннього державотворення. Окремо, автор виділяє злочини проти порядку управління. До них належали: підробка господарських листів або печатки; образа господарського радника чи посланця; халатне відношення до утримування у в'язниці злочинця або боржника; зневажливе становлення до листів воєвод, старост і державців; порушення державної монополії на виготовлення і продаж пива у корчмах і інших не дозволених господарськими листами місцях [131, с. 29–30].

Ба більше, як зможемо побачити далі, у статуті Великого князівства Литовського, який датувався 1529 роком, законодавець вже намагався встановити занепокоєння у суспільства від незаконного надбання.

Так, артикул 5 розділу 13 статуту Великого князівства Литовського 1529 року було встановлено, що якби хто виявив у кого вкрадені речі, то

мусить вести таку людину до її пана і просити правосуддя. «Якби хто виявив свої вкрадені речі у чийого слуги або підданого як родовому маєтку, так і десь у іншому місці, тоді ту людину, у якої знайдена крадена річ, мусить вести до її пана і просити правосуддя. А якби він не отримав правосуддя, тоді той, у людини якого знайдено вкрадену річ, буде зобов'язаний відповідати із цього приводу перед нашим в'ярником і того злодія поставити перед нашим судом. А якби він упустив того злодія або загубив речовий доказ і не поставив злодія перед судом і речовий доказ не поклав, то мусить відшкодувати потерпілому збиток, який назве під присягою потерпілий або наведе вагомні докази, що в нього було вкрадено одночасно з речовими доказами. І так само якби у когось щось украдено і потерпілий підозрює, що шкода йому спричинена кимось із мешканців якогось села, а винуватого він не знає, тоді мусить добиватися суду в тому селі; а якби він звинуватив у тому все село, тоді троє людей із цього села, яких він вибере, мають присягнути, що в їхньому селі не знають того, хто спричинив шкоди позивачеві. І якби вони на тім не присягнули, то все це село мусить відшкодувати потерпілому всю цю шкоду і саме шукати злодія [131, с. 291].

В подальшому, коли минуло не так вже й багато років після набуття чинності статутом Великого князівства Литовського 1529 року, на порядку денному постало питання про створення нового нормативного акту, головним теоретичним завданням якого були затвердження і подальший розвиток культурно-правової парадигми першого статуту, а практичним – остаточне законодавче оформлення шляхетських «прав і вольностей» [133, с. 3].

Так, на вимогу змін в соціальному житті Великого князівства Литовського законодавцем було прийнято другий статут, який датувався 1566 року.

С. Ківалов наголошував, що статут 1566 року перевершував попередній не лише за рівнем кодифікаційної техніки, але й за своїм змістом та обсягом.

Кодифікаційний акт відкривали чотири привілеї та реєстр, який стисло передавав зміст кожного артикулу. Текст статуту складався з чотирнадцяти розділів, поділених, у свою чергу, на 365 артикулів. Як розділи, так і артикули за обсягом були неоднакові. Розділ IV містив 70, а VIII – тільки 8 артикулів. Статут включав в себе норми державного, адміністративного, цивільного, кримінального, військового, земельного та судового права. Рівень систематизації галузевих норм у цьому статуті був значно вищий за статут 1529 року, однак повного розмежування ще не було. Норми кримінального права часто викладалися поруч із нормами цивільного, норми адміністративного – поруч із нормами судового права [133, с. 6].

Через деякий час зміни в соціально-політичному житті зумовили формування та затвердження третього і останнього статуту Великого князівства Литовського у 1588 році.

На думку С. Ківалова, П. Музиченка та А. Панькова статут Великого князівства Литовського 1588 року є одним із найвидатніших пам'ятників права литовського, українського, білоруського, польського і російського народів. Правова система, наголошують зазначені автори, за статутом 1588 року – це вдалий синтез принципів станового ладу і нових правових понять, спрямованих у майбутнє. Статут складався з 14 розділів, які нараховували 488 статей. У третьому статуті більш детально, ніж у першому і другому було викладено норми державного, цивільного, кримінального, процесуального, сімейного, земельного та інших галузей права. У ньому більш чітко відображення отримали державно-правові ідеї того часу, основи суспільного і державного ладу, а також деякі прогресивні ідеї теоретиків гуманізму і раціоналізму. Основне державно-правове значення статуту 1588 року полягало в тому, що він нормативно оформив збереження Великого князівства Литовського як самостійної держави всупереч акту Люблінської унії. Норми державного права, викладені у статуті 1566 року, майже без змін були внесені до статуту 1588 року [134, с. 14].

В подальшому, як зазначає А.С. Беніцький, у другій половині XVII століття джерелами кримінального права у Московській державі були Соборне Уложення 1649 року, новоуказні статті про татєбні, розбійні та убивчі справи 1669 року, грамоти, укази й накази московських царів та уряду, які містили кримінально-правові норми. Після утворення Гетьманщини та Слобідської України зазначені документи в окремих випадках застосовувалися на українських землях. Соборне Уложення 1649 року, новоуказні статті про татєбні, розбійні та убивчі справи 1669 року, а також деякі узаконення, що містили кримінально-правові норми, прийняті у другої половини XVII століття, були основними документами Московської держави, а з 1721 року Російської імперії аж до 1 січня 1835 року [9, с. 106].

В цьому розрізі, цікавими будуть висновки, які зробила Н.В. Сухицька під час дослідження розвитку українського і російського кримінального права у другій половині XVII–XVIII ст.

Так, авторка зазначає, що класифікація злочинів в українському і російському кримінальному праві була майже однаковою. Їх вона ділить на злочини проти держави, проти релігії, проти особи та майнові злочини. Якщо в українському кримінальному праві злочини проти держави стояли на першому місці, то в російському – вони були на другому місці після злочинів проти релігії. Якщо в українському кримінальному праві злочини поділялися на публічні і приватні, то в російському кримінальному праві вони мали лише публічний характер. Види злочинів проти держави як в українському, так і в російському кримінальному праві є майже ідентичними, хоча, зазначає науковець, Соборне Уложення не розрізняло злочини проти влади царя (державний злочин) і злочини проти особи царя. Якщо в українському кримінальному праві види злочинів чітко розрізнялися, то в російському, скалічення і завдання побоїв були майже не відокремлені від злочину проти честі і гідності особи [137, с. 18].

У 1743 році було прийнято і які діяли на території українських земель «Права за якими судиться Малоросійський народ». В якому встановлювалась

заборона на отримання надмірного відносно свого статку. Адже деякі особи, користуючись своїми певними можливостями отримували собі по праву не належне. І аби не втратити отриманого, приховували своє належне майно.

Так, згідно з пунктом 1 артикулу 4 «Прав за якими судиться Малоросійський народ» 1743 року було зазначено, що: «Кто би у государя зъ именій недвижимыхъ, во место малого, болшое чію подлогомъ выпросилъ, в то на немъ было би правильно доведено, таковий, за свое подступство, оного випрошеяного имения лишень быть иметь, и тое имение на государя отписать должно» [94, с. 49].

Наступним кодифікованим актом який діяв на території українських стало прийняте у 1845 році «Уложення про покарання кримінальні і виправні». Уложення передбачало окремий п'ятий розділ, який передбачав відповідальність за злочини і проступки по службі державній та громадській. Законодавець вже досить вміло і широко описує службові злочини на державній та громадській службі, які в подальшому мали своє наслідування в сучасному КК України. Шостий розділ передбачав відповідальність за корупційні діяння у вигляді «мздоимства» та «лихоимства».

Так, якщо чиновник або інша особа, яка перебуває на службі державній або громадській, по ділу або діянню, яке стосується його обов'язків службових, отримає, хоча б і без всякого порушення своїх обов'язків, подарунок, в грошах, або речах, і не поверне на протязі трьох днів, підлягає грошовому стягненню [152, с. 173].

У 1903 році 22 березня на заміну «Уложенню про покарання кримінальні і виправні» 1845 року було прийнято Кримінальне уложення, яке задовольняло в подальшому суспільні потреби майже п'ятнадцять років.

В указі від 22 березня 1903 року було зазначено, що «понад півстоліття тому за царювання прадіда нашого імператора Миколи I оприлюднено було 1845 року укладення про покарання кримінальні та виправні, виданню якого передували тривалі законодавчі роботи. Докорінні перетворення, що відбулися за царювання діда нашого імператора Олександра II, оновили весь

лад державного побуту Росії. Умови народного життя, що змінилися під впливом цих перетворень, викликали необхідність привести у відповідність до них кримінальні закони» [144, с. 3].

В.З. Ухач зазначає, що кримінальне законодавство 1903 року було досить високого рівня досконалості з погляду законодавчої техніки; не поступалося кримінальним законодавствам зарубіжних країни; закріплювало передові ідеї кримінального законодавства. Недоліком було те, на думку науковця, що ці ідеї не були реалізовані у повному обсязі. Класифікація злочинів, склад яких передбачав до двох тисяч. Головні злочини: а) проти віри (59 статей встановлювали суворі покарання); б) проти порядку управління; в) службові злочини; г) проти державних і земських повинностей; д) проти майна і доходів казни; е) проти суспільного устрою; є) проти майна; ж) життя; з) здоров'я, честі і свободи приватних осіб, проти права людини; й) проти власності [153, с. 156].

У 1922 році під гаслом «Пролетарі всіх країн об'єднуйтеся» було прийнято перший Кримінальний кодекс Російської Соціалістичної Федеративної Радянської Республіки.

Посадові (службові) злочини було розміщені законодавцем у Главі 2 (ст.ст. 105–118). Злочинними діями, зокрема, вважалися: хабар, волокіта, вимагання хабаря, дискредитація влади тощо. Разом із тим, привертає увагу ст. 116 з назвою «Неправдиві відомості внесені посадовими особами до офіційних документів». Законодавець передбачає кримінальну відповідальність за підробку, виправлення, помітки задніми числами, і так само формування і видача завідомо підробленого документу або внесення до книги завідомо неправдивих записів [151, с. 14]. Можна побачити в даній статті, формування сучасної ст. 366 КК України, яка встановлює кримінальну відповідальність за службове підроблення. Разом із тим, зазначена стаття розміщена поряд із ст. 366-2 (декларування недостовірної інформації) КК України та 366-3 (неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого

самоврядування) КК України. Що вбачає предметне відношення законодавця до даних статей та об'єднання їх в одному Розділі XVII «Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг».

На заміну першого після монаршого кримінального законодавства, у 1927 року було прийнято Кримінальний кодекс Української Радянської Соціалістичної Республіки.

П.С. Берзін зазначає, що структура Кримінального кодексу 1927 року включала Загальну та Особливу частину. Загальна частина складалася з шести підрозділів (ст. ст. 1–53), в яких містились положення про: завдання кримінального кодексу (підрозд. 1), межі чинності (підрозд. 2), загальні принципи кримінальної політики Української Радянської Соціалістичної Республіки (підрозд. 3), заходи соціал. оборони, що застосовувалися за Кримінальним кодексом 1927 року (підрозд. 4), порядок застосування судово-виправних заходів соціальної оборони (підрозд. 5) та умовне засудження і умовно-дострокове звільнення (підрозд. 6). Також, автор наголошує, що при визначенні загального поняття злочину Кримінальний кодекс 1927 року врахував поняття, закріплене в Кримінальному кодексі 1922 року. За ст. 4 суспільно небезпечною (злочинною) дією визнавалася кожна дія або бездіяльність, що загрожувала радянському ладові або порушувала правовий порядок, встановлений владою робітників і селян на перехідний до комуністичного ладу період часу [13, с. 279].

Категорія службових злочинів законодавцем була розміщена у Розділі III «Службові злочини». У примітці до ст. 97 Кримінального кодексу 1927 року було закріплено визначення службової особи.

Так, службовими особами вважалися особи, що займали постійні чи тимчасові посади або виконували постійно чи тимчасово ті чи інші обов'язки в будь-якій державній установі, державному підприємстві або товаристві з виключною чи переважною участю державного капіталу, в кооперативній організації, в господарській організації громадського характеру, а також в

організації чи об'єднані, що за законом має певні права, обов'язки чи повноваження для здійснення господарських, адміністративних, судових (по суду, слідству, нагляду, обороні тощо), освітніх та інших завдань публічно-правового характеру, а також окремі члени таких організацій, якщо їм надано право, обов'язків чи повноважень для здійснення зазначених завдань публічно-правового характеру [59, с. 86].

Можемо побачити, що в Кримінальному кодексі 1927 року, який був затверджений 8 червня 1927 року законом Центрального Виконавчого Комітету Української Радянської Соціалістичної Республіки, вперше було запропоновано законодавцем визначення службової особи в межах примітки до статті, яка встановлювала кримінальну відповідальність за службовий злочин.

Наступний кодекс Української Радянської Соціалістичної Республіки було прийнято майже через тридцять чотири роки. Це може в свою чергу свідчити про високий рівень попередника, а також про суттєві зміни в політичному та соціальному житті населення того часу. Так, 01 квітня 1961 року було затверджено наступний Кримінальний кодекс Української Радянської Соціалістичної Республіки.

Посадові злочини було розміщено у Главі VII. Законодавцем було виокремлено спеціальну ст. 164 з метою визначення понять, що вживаються у статтях цієї глави.

Так, під посадовими особами розумілися особи, які постійно чи тимчасово здійснювали функції представників влади, а також займали постійно чи тимчасово на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форм власності посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських обов'язків, або виконують такі обов'язки за спеціальними повноваженнями. Разом із тим, законодавцем було встановлено кримінальну відповідальність за: зловживання владою або посадовим становищем; перевищення влади або посадових повноважень; халатність; хабарництво, підлог [60].

В подальшому, 24 серпня 1991 року було проголошено Акт незалежності України. Країна обрала складний та тернистий шлях, разом із європейською спільнотою, щодо забезпечення прав та свобод людини. Одним зі напрямків вдосконалення української правової бази, була боротьба з корупцією. Так, 5 жовтня 1995 року Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про боротьбу з корупцією» за № 356/95-ВР.

Закон визначав правові та організаційні засади запобігання корупції, виявлення та припинення її проявів, поновлення законних прав та інтересів фізичних і юридичних осіб, усунення наслідків корупційних діянь. Боротьба з корупцією здійснювалась на основі чіткої правової регламентації діяльності державних органів, служб і осіб, уповноважених на виконання функцій держави, забезпечення гарантів прав та інтересів фізичних і юридичних осіб [95].

Під корупцією в цьому Законі розумілася діяльність осіб, уповноважених на виконання функцій держави, спрямована на протиправне використання наданих їм повноважень для одержання матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг. Корупційними визнавалися діяння такі як:

1) незаконне одержання особою, уповноваженою на виконання функцій держави, у зв'язку з виконанням таких функцій матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг, у тому числі прийняття чи одержання предметів (послуг) шляхом їх придбання за ціною (тарифом), яка є істотно нижчою від їх фактичної (дійсної) вартості;

2) одержання особою, уповноваженою на виконання функцій держави, кредитів або позичок, придбання цінних паперів, нерухомості або іншого майна з використанням при цьому пільг чи переваг, не передбачених чинним законодавством [140]. Подарунок (винагорода), отримання зазначеними особами за обставин, передбачених пунктом 1 цієї статті, у тому числі такий, що надійшов без їх відома, а також вартість незаконно одержаних послуг підлягають (відшкодуванню) в доход держави [95].

Разом із тим, ст. 9 Закону України «Про боротьбу з корупцією» від 5 жовтня 1995 року № 356/95-ВР було встановлено адміністративну відповідальність за порушення вимог фінансового контролю особою, уповноваженою на виконання функцій держави.

Детальніше було зазначено, що порушення особою, уповноваженою на виконання функцій держави, вимог щодо декларування доходів (неподання або подання неповних чи неправдивих відомостей про доходи та зобов'язання фінансового характеру) тягне за собою адміністративну відповідальність у вигляді штрафу від п'ятнадцяти до двадцяти п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а також є підставою для відмови у призначенні на посаду та для позбавлення права балотуватись у депутати або на виборні посади в державні органи. Неподання або невчасне подання державним службовцем або іншою особою, уповноваженою на виконання функцій держави, відомостей про відкриття валютного рахунку в іноземному банку тягне за собою адміністративну відповідальність у вигляді штрафу від п'ятнадцяти до двадцяти п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [95].

05 квітня 2001 року Верховна Рада України на вимогу суспільного та міжнародного розвитку прийняла новий Кримінальний кодекс України, і таким чином проголосила, що Кримінальний кодекс України має своїм завданням правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від кримінально-протиправних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання кримінальним правопорушенням. Для здійснення цього завдання Кримінальний кодекс України визначає, які суспільно небезпечні діяння є кримінальним правопорушенням та які покарання застосовуються до осіб, що їх вчинили [58]. Ба більше, цей крок українського законодавця зумовив подальші нормативні напрацювання в напрямку боротьби з корупційними проявами.

Так, цікаво також відзначити, що до внесення змін Законом України «Про внесення змін до деяких законів України» від 03 березня 2005 року № 2459-IV у ч. 2 ст. 9 Закону України «Про боротьбу з корупцією» від 5 жовтня 1995 року № 356/95-ВР було передбачено, за неподання або невчасне подання державним службовцем або іншою особою, уповноваженою на виконання функцій держави, відомостей про відкриття валютного рахунку в іноземному банку, відповідальність у вигляді звільнення особи з посади або інше усунення від виконання нею функцій держави [99].

В подальшому 11 червня 2009 року Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» за № 1508-VI законодавець передбачив внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення. В результаті чого було передбачено адміністративну відповідальність за ненадання інформації або надання недостовірної чи неповної інформації.

Законодавцем вбачалось у ст. 212-28 Кодексу України про адміністративні правопорушення, що порушення особою встановлених законодавством вимог щодо подачі відомостей про доходи та зобов'язання фінансового характеру – тягне за собою накладення штрафу від десяти до двадцяти п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Неподання або несвоєчасне подання відомостей про відкриття валютного рахунку в установі банку-нерезидента – тягнуть за собою накладення штрафу від десяти до двадцяти п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. В примітці до статті було зазначено, що суб'єктом цього корупційного правопорушення є особи визначені в п. 1 і 2 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» [102]. Детальніше питання суб'єкту, буде розглянуто нами далі у відповідному підрозділі.

Цього ж дня, тобто 11 червня 2009 року Верховною Радою України було прийнято Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» зареєстрований за № 1506-VI. Таким чином, законодавцем було передбачено

окремі положення, щодо фінансового контролю за суб'єктами відповідальності за корупційні правопорушення.

Так, у ст. 10 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» від 11 червня 2009 року № 1506-VI було встановлено, що особи, зазначені в п. 1 і пп. «а» – «г» п. 2 ч. 1 ст. 2 цього Закону, зобов'язані подавати відомості про майно, доходи, витрати, зобов'язання фінансового характеру, у тому числі за кордоном, у порядку та обсягах, визначених законами та іншими виданими на їх основі нормативно-правовими актами. Порядок оприлюднення зазначених відомостей визначається законом. У разі відкриття валютного рахунку в установі банку-нерезидента особа, зазначена в п. 1 і пп. «а» – «г» п. 2 ч. 1 ст. 2 цього Закону, зобов'язана в десятиденний строк письмово повідомити про це орган державної податкової служби за місцем проживання із зазначенням номера рахунку і місцезнаходження банку-нерезидента. Особа, яка претендує на зайняття посади, зазначеної в п. 1 і пп. «а» – «г» п. 2 ч. 1 ст. 2 цього Закону, до призначенні на посаду або обрання на відповідну посаду подає в установленому законодавством порядку відомості про майно, доходи, зобов'язання фінансового характеру, у тому числі за кордоном. У разі не подання або подання недостовірних відомостей зазначена особа не може бути призначена (обрана) на відповідну посаду, а призначена особа звільненню, якщо інше не передбачено Конституцією України [116].

7 квітня 2011 року Верховною Радою України було прийнято новий нормативно-правовий акт, який спрямовував свою діяльність на запобігання та протидію корупції в публічних і приватних сферах суспільних відносин. Закон України отримав назву: «Про засади запобігання і протидії корупції», і був зареєстрований за № 3206-VI. Законом встановлювалось визначення таких наріжних понять, як: корупційне правопорушення, корупція, неправомірна вигода тощо.

Питання, які стосувались фінансового контролю були розміщені у ст. 12 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції». Зокрема,

було встановлено, що особи, зазначені у п. 1, пп. «а» п. 2 ч. 1 ст. 4 цього Закону, зобов'язані щорічно до 1 квітня подавати за місцем роботи (служби) декларацію про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру за минулий рік за формою, що додається до цього Закону. Особи, які не мали можливості подати до 1 квітня за місцем роботи (служби) декларацію про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру за минулий рік через перебування у відпустці у зв'язку з вагітністю та пологами або для догляду за дитиною, через тимчасову непрацездатність, перебування за межами України, під вартою, подають таку декларацію за звітний рік до 31 грудня. Особи, які не подали декларацію про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру за минулий рік із зазначених причин і звільняються з цього місця роботи, зобов'язані подати таку декларацію до розірвання трудового договору [116].

Через кілька місяців після прийняття Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 7 квітня 2011 року № 3206-VI та Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» від 7 квітня 2011 року № 3207-VI, тобто 01 липня 2011 було прийнято нову редакцію Кодексу України про адміністративні правопорушення, яку було доповнено Главою 13-А «Адміністративні корупційні правопорушення» та зокрема, ст. 172-6 передбачено адміністративну відповідальність за порушення вимог фінансового контролю.

Так, ст. 172-6 було зазначено, що неподання або несвоєчасне подання декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру, передбаченої Законом України «Про засади запобігання і протидії корупції», – тягне за собою накладення штрафу від десяти до двадцяти п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Неповідомлення або несвоєчасне повідомлення про відкриття валютного рахунку в установі банку-нерезидента, – тягне за собою накладення штрафу від десяти до двадцяти п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Приміткою

було встановлено, що суб'єктом правопорушень у цій статті є особи, зазначені у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 4 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» [102].

13 травня 2014 року шляхом прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України» № 1261-VII законодавець передбачив внесення змін до ст. 172-6 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Таким чином, було встановлено, що подання завідомо недостовірних відомостей у декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру, передбаченої Законом України «Про засади запобігання і протидії корупції», карається накладенням штрафу від ста п'ятдесяти до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Примітку до статті було викладено у такій редакції, що суб'єктом правопорушень у цій статті визнавались особи, які відповідно до ч. 1 ст. 12 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» зобов'язані подавати декларацію про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру [101].

В подальшому Законом України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII Главу 13-А Кодексу України про адміністративні правопорушення було перейменовано в «Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією», та в свою чергу ст. 172-6 віднесено до розряду пов'язаних із корупцією.

Більше того, було посилено адміністративну відповідальність за ч. 1 та 2 ст. 172-6 Кодексу України про адміністративні правопорушення, а також передбачено кваліфікований склад за повторність.

Таким чином ст. 172-6 Кодексу України про адміністративні правопорушення отримала наступний вигляд:

Несвоєчасне подання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, –

тягне за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Неповідомлення або несвоєчасне повідомлення про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента або про суттєві зміни у майновому стані, –

тягне за собою накладення штрафу від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Дії, передбачені частиною першою або другою, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за такі ж порушення, –

тягнуть за собою накладення штрафу від ста до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією доходу чи винагороди та з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю строком на один рік [114].

Разом із тим, вперше в українському праві, Законом України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII було встановлено кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації.

Так, законодавцем було передбачено внесення до КК України нової статті 366-1 «Декларування недостовірної інформації». Перша редакція даної статті мала наступний вигляд:

Подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції», або умисне неподання суб'єктом декларування зазначеної декларації, –

карається позбавленням волі на строк до двох років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Примітка. Суб'єктами декларування є особи, які відповідно до частин першої та другої статті 45 Закону України «Про запобігання корупції» зобов'язані подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» [58].

15 березня 2016 року законодавцем було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей подання службовими особами декларацій про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру у 2016 році» за № 1022-VIII. Змін зазнали відразу дві статті, ст. 172-6 Кодексу України про адміністративні правопорушення та ст. 366-1 КК України.

Зокрема, у ст. 172-6 КУпАП було передбачено таку ознаку несвоєчасного подання декларації, як «без поважних причин». Передбачено нову четверту частину статті: «Подання завідомо недостовірних відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, – тягне за собою накладення штрафу від однієї тисячі до двох тисяч п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян». А також доповнено статтю другим абзацом примітки такого змісту: «Відповідальність за цією статтею за подання завідомо недостовірних відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, стосовно майна або іншого об'єкта декларування, що має вартість, настає у випадку, якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму від 100 до 250 мінімальних заробітних плат» [108].

У ст. 366-1 КК України було внесено зміни в санкцію статті, а також передбачено доповнення примітки другим абзацом. Так, подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції», або умисне неподання суб'єктом декларування зазначеної декларації, – караються штрафом від двох тисяч п'ятисот до трьох тисяч

неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин, або позбавленням волі на строк до двох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років. В примітці було зазначено, що відповідальність за цією статтею за подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації стосовно майна або іншого об'єкта декларування, що має вартість, настає у випадку, якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму понад 250 мінімальних заробітних плат [108].

10 червня 2016 року Національне агентство з питань запобігання корупції прийняло рішення про початок роботи системи подання та оприлюднення декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування зареєстроване в Міністерстві юстиції України 15 липня 2016 року за № 958/29088.

Так, було вирішено, що система подання та оприлюднення відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, розпочинає свою роботу в два етапи:

1) перший етап – з 00 годин 00 хвилин 01 вересня 2016 року для таких типів декларацій (повідомлень) та суб'єктів декларування:

щорічні декларації за 2015 рік службових осіб, які станом на 01 вересня 2016 року займають згідно зі статтею 50 Закону відповідальне та особливо відповідальне становище. Зазначені у цьому абзаці декларації подаються протягом 60 календарних днів з дати, визначеної у цьому абзаці;

декларації, передбачені абзацом першим частини другої статті 45 Закону (декларації осіб, які припиняють діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування), службових осіб, які 01 вересня 2016 року чи пізніше цієї дати припиняють діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, та станом на

день такого припинення займають згідно зі статтею 50 Закону відповідальне та особливо відповідальне становище;

повідомлення про суттєві зміни в майновому стані суб'єкта декларування, передбачені частиною другою статті 52 Закону, службових осіб, які станом на 01 вересня 2016 чи пізніше цієї дати займають згідно зі статтею 50 Закону відповідальне та особливо відповідальне становище;

2) другий етап – з 00 годин 00 хвилин 01 січня 2017 року для всіх інших суб'єктів декларування та декларацій (повідомлень), передбачених Законом [117].

06 грудня 2016 року Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» за № 1774-VIII. Законом передбачувалось внесення змін до широкого спектру нормативно-правових актів, щодо регулювання соціального забезпечення тощо.

Так, було встановлено, що мінімальна заробітна плата – це встановлений законом мінімальний розмір оплати праці за виконану працівником місячну (годинну) норму праці. Мінімальна заробітна плата встановлюється в місячному та погодинному розмірах. Змін також зазнали примітки до ст. 172-6 КУпАП та ст. 366-1 КК України. Зокрема було замінено слова «мінімальних заробітних план» на «прожиткових мінімумів для працездатних осіб» [109].

02 жовтня 2019 року законодавцем було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції» за № 140-IX.

По-перше, зазначеним вище законом було обмежено право уповноважених на те посадових осіб органів Національної поліції України складати протоколи про адміністративні правопорушення за ст. 172-6 КУпАП щодо службових осіб, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище. Дане питання було передано до відання Національного агентства з питань запобігання корупції. По-друге,

законодавець прийняв рішення віднести ст. 366-1 КК України до корупційних, передбачивши відповідні для цього зміни у примітці до ст. 45 КК України [106].

Однак, не судилося ст. 366-1 КК України довго проіснувати. А вже 27 жовтня 2020 року було винесено Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про Запобігання корупції», Кримінального кодексу України.

Так, у справі № 1-21/2020(393/20) суб'єкт права на конституційне подання – 47 народних депутатів України – звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати такими, що не відповідають Конституції України, тобто, є неконституційними, окремі положення Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII зі змінами Кримінального кодексу України. Народні депутати України просили визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення пункту 8 частини першої статті 11, пунктів 2, 10-1 частини першої статті 12, абзаців другого, третього частини першої статті 47, частин першої, третьої статті 50, статті 51, частини другої статті 52 Закону № 1700, статті 366-1 КК України. Автори клопотання зазначали, що оспорювані положення Закону № 1700, стаття 366-1 КК України не відповідають частині другій статті 3, частині другій статті 6, частинам першій, другій статті 8, частині другій статті 19, статті 21, частинам першій, другій статті 24, частинам першій, другій статті 32, частині другій статті 61, частині першій статті 62, частині першій статті 64, частині першій статті 68 Конституції України [122].

За результатом розгляду зазначеної вище справи було прийнято рішення визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними):

– пункти 6, 8 частини першої статті 11, пункти 1, 2, 6-10-1, 12, 12-1 частини першої, частини другу – п'яту статті 12, частину другу статті 13, частину другу статті 13-1, статтю 35, абзаци другий, третій частини першої статті 47, статті 48-51, частини другу, третю статті 52, статтю 65 Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII зі змінами;

– статтю 366-1 Кримінального кодексу України [122].

В результаті цього, 04 грудня 2020 року законодавець вирішив це питання шляхом прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» за № 1074-IX.

В результаті чого ст. 366-1 КК України було виключено, а замість неї КК України було доповнено статтями 366-2 та 366-3 такого змісту:

«Стаття 366-2. Декларування недостовірної інформації

1. Умисне внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції», якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму від 500 до 4000 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, –

карається штрафом від двох тисяч п'ятисот до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

2. Умисне внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про

запобігання корупції», якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму понад 4000 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, –

карається штрафом від трьох тисяч до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин, або обмеженням волі на строк до двох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Примітка. Суб'єктами декларування у цій статті та статті 366-3 цього Кодексу є особи, які зазначені у пункті 1, підпунктах «а» і «в» пункту 2 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції», які відповідно до частин першої, другої статті 45 Закону України «Про запобігання корупції» зобов'язані подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Стаття 366-3. Неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування

Умисне неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції»,

–

карається штрафом від двох тисяч п'ятисот до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років» [104].

В подальшому зазначені вище статті зазнали нових змін. Так, 29 червня 2021 року було прийнято Закон України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи,

уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» за № 1576-IX.

Зокрема законом було внесено зміни до ст. 172-6 КУпАП та ст. 366-2 і 366-3 КК України. Так,

1) абзац перший примітки до статті 172-6 КУпАП було замінено двома абзацами такого змісту:

«Примітка. Суб'єктами правопорушень у цій статті (крім правопорушень, визначених частинами другою та третьою цієї статті, у частині неповідомлення або несвоєчасного повідомлення про суттєві зміни у майновому стані) є особи, які відповідно до частин першої та другої статті 45 Закону України «Про запобігання корупції» зобов'язані подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Суб'єктами правопорушень, визначених частинами другою та третьою цієї статті, у частині неповідомлення або несвоєчасного повідомлення про суттєві зміни у майновому стані є суб'єкти декларування, які є службовими особами, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище, а також суб'єкти декларування, які займають посади, пов'язані з високим рівнем корупційних ризиків, відповідно до статті 51-3 Закону України «Про запобігання корупції» [111].

Разом із тим, ст. 366-2 та 366-3 КК України було віднесено до кримінальних правопорушень пов'язаних з корупцією, про що було зроблено відповідні зміни у примітці до ст. 45 КК України. Ба більше, деякі зміни торкнулись і самих статей. Так:

у статті 366-2:

у частині першій:

в абзаці першому цифри «4000» було замінено цифрами «2000»;

в абзаці другому слова «від двох тисяч п'ятисот до трьох тисяч» замінено словами «від трьох тисяч до чотирьох тисяч», а після слів «від ста

п'ятдесяти до двохсот сорока годин» доповнити словами «або обмеженням волі на строк до двох років»;

у частині другій:

в абзаці першому цифри «4000» замінити цифрами «2000»;

в абзаці другому слова «від трьох тисяч» замінити словами «від чотирьох тисяч», а після слів «або обмеженням волі на строк до двох років» доповнити словами «або позбавленням волі на той самий строк»;

примітку, в свою чергу, було викладено в такій редакції:

«Примітка. Суб'єктами декларування у цій статті та статті 366-3 цього Кодексу є особи, які відповідно до частин першої та другої статті 45 Закону України «Про запобігання корупції» зобов'язані подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування»;

абзац другий статті 366-3 після слів «від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин» доповнити словами «або обмеженням волі на строк до двох років, або позбавленням волі строком на один рік» [111].

Можемо побачити, що наразі в українському кримінальному законодавстві норми, що встановлюють кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації ще перебувають на етапі формування. Цьому свідчить, нещодавно прийнятий Закон України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» за № 1576-IX.

Треба відзначити, що серед сучасних дослідників кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації, в теорії кримінального права, вже є напрацювання щодо історичної періодизації становлення кримінальної відповідальності.

Так, як наголошує Д.Ф. Волонець, характеристика історико-правового розвитку та сучасного стану законодавства про кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації дозволило вести мову про те, що умовно цей процес можна поділити на наступні етапи:

1) початковий (2014 – 2016 рр.) – характеризується запровадженням кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Початкова редакція ст. 366-1 запам'яталася доволі суворою санкцією, яка передбачала лише один вид основного покарання – позбавлення волі на строк до двох років (крім того, наголошує автор, передбачалося додаткове покарання у вигляді позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років). Також наголошує науковець, неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування розглядалося в якості певної форми кримінального правопорушення у вигляді декларування недостовірної інформації, а не в якості самостійного складу злочину.

2) інтенсивного розвитку (2016 – жовтень 2020) – характеризується прийняттям низки змін до ст. 366-1 КК України, які модернізували її зміст (доповнення санкції покараннями у виді штрафу та громадських робіт у 2014 р. внаслідок прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей подання службовими особами декларацій про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру у 2016 році», заміна категорії «мінімальних заробітних плат» на «прожиткових мінімумів для працездатних осіб» у 2017 р. внаслідок прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» тощо).

3) етап кризи (жовтень – грудень 2020 р.) – характеризується прийняттям Конституційним Судом України рішення щодо неконституційності змісту ст. 366-1 КК України та подальшим виключенням

цієї норми зі змісту закону про кримінальну відповідальність. Так, на думку автора, основним аргументом прийняття такого рішення стало те, що, на думку цього судового органу, вказані діяння несуть недостатній рівень суспільної небезпеки для того, аби визнаватись кримінальними проступками або злочинами. Натомість, на користь даного умовиводу судом не було наведено переконливих аргументів.

4) сучасний або етап відродження (грудень 2020 – по теперішній час) – характеризується поновленням кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Крім того, зосереджує увагу Д.Ф. Волонець, відтепер дані діяння розглядаються в якості окремих складів кримінальних правопорушень, що розмежовані ст.ст. 366-2 та 366-3 КК України [25, с. 199–200].

За результатом проведеного аналізу історії розвитку відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, Д.М. Міськів зазначає, що відповідальність за порушення вимог фінансового контролю особами, уповноваженими на виконання функцій держави, спершу передбачала лише адміністративну відповідальність, із липня 2011 р. до 27 жовтня 2020 р. – кримінальну, згодом знову лише адміністративну, а з 30 грудня 2020 р. знову кримінальну відповідальність, що свідчить про неоднозначне сприйняття не лише суспільством, а й органом, що забезпечує конституційне судочинство, необхідності врегулювання (або додаткового врегулювання) цих відносин кримінально- правовими засобами [68, с. 206].

Отже, за результатом дослідження встановлено, що наразі законодавство про кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації ще перебуває на етапі формування. Цьому, зокрема, свідчать останні зміни до ст. 366-2 та ст. 366-3 КК України внесені Законом

України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» від 29 червня 2021 року № 1576-IX.

Разом із тим, дослідження історико-правового розвитку законодавства про кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації (ст. 366-2 та ст. 366-3 КК України) надало змогу сформувати періодизацію її історичного становлення:

- 1) 1036 р. – 1529 р. – період від Руської Правди до першого статуту Великого Князівства Литовського (характеризується становлення відповідальності за службові злочини);
- 2) 1529 р. – 1991 р. – період від першого статуту Великого Князівства Литовського до проголошення незалежності України (характеризується становленням корисливих злочинів у сфері службової діяльності);
- 3) 1991 р. – 1995 р. – період від проголошення незалежності до встановлення відповідальності за порушення фінансового контролю (характеризується прийняттям та імплементацією міжнародного законодавства у сфері боротьби з корупцією);
- 4) 1995 р. – 2014 р. – період від Закону України «Про боротьбу з корупцією» від 5 жовтня 1995 року № 356/95-ВР до Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII (характеризується становленням адміністративної відповідальності за порушення вимог фінансового контролю);
- 5) 2014 р. – по сьогодні – період від Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII по сьогодні (характеризується формування кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації).

1.3. Соціальна обумовленість декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України)

Після того, як 27 жовтня 2020 року Конституційним Судом України було винесено Рішення у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про Запобігання корупції», Кримінального кодексу України. Не тільки особи, які мають безпосереднє відношення до кримінального законодавства, а й пересічні громадяни, зосередили свою увагу на всеукраїнській резонансній події. Судом було визнано, що ст. 366-1 КК України, а тим само кримінальна відповідальність за декларування недостовірної інформації визнано таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним).

«Українська правда» тоді писала: «О 19 годині перестав працювати відкритий електронний Реєстр декларацій – один з головних здобутків Революції Гідності. За його адресою замість понад 4 мільйонів декларацій лаконічний напис про те, що «доступ припинено». Тепер за трьома замками опинилися статки всіх українських чиновників, засудити їх за брехню в декларації неможливо. Зникла ціла стаття закону щодо відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією порушення, а з нею і шанс на будь-яку відповідальність корупціонерів, як кримінальну, так і адміністративну та навіть дисциплінарну. Це рішення не лише про знищення НАЗК, е-декларування та підрив усієї антикорупційної інфраструктури, перш за все це руйнування відносин із Заходом та поштовх України в бік Росії. Під загрозою – незаконне збагачення, цивільна конфіскація необґрунтованих статків, а також Вищий антикорупційний суд. Навіть, якщо Верховна Рада захоче виправити цю ситуацію, ця її ініціатива точно буде неконституційною з таким Конституційним Судом. Тому первинним є перезавантаження КСУ, без чого все інше просто немає сенсу» [16].

«Слідство інфо» повідомило, що: «Раніше НАЗК заявляло про особистий інтерес кількох суддів Конституційного Суду, які розглядали цю справу. Ідеться, зокрема, про суддю Ірину Завгородню, яка, за даними НАЗК, вказала недостовірні відомості в декларації на суму понад 600 тисяч гривень. Як зауважили у відомстві, за цим фактом НАБУ зареєструвало кримінальне провадження. Іще, за даними Нацагентства, судді КС Ігор Сліденко та Володимир Мойсик не вказали вчасно у своїх деклараціях про суттєві майнові зміни. Представник президента в Конституційному Суді Федір Веніславський начебто клопотав про відвід цих суддів. Утім, КС відмовився задовольнити клопотання» [90].

Розгорнутий коментар, в свою чергу, надав Центр політико-правових реформ. Так, зокрема, було зазначено, що:

1) КСУ вийшов за межі вимог конституційного подання: чинний Закон «Про Конституційний Суд України» 2017 року не передбачає права КСУ визнавати неконституційними положення законів чи інших правових актів, якщо така неконституційність виявлена під час розгляду конституційного подання стосовно інших положень. Таке право КСУ містив попередній закон. З часу прийняття нового закону КСУ не виходив за межі конституційного подання. Натомість у цій справі серед визнаних КСУ неконституційними положень Закону «Про запобігання корупції» приблизно 3/4 положень взагалі не оспорювалися. Більше того, аргументація КСУ жодним чином не пов'язана з аргументами суб'єкта конституційного подання, яким не було надано жодної оцінки;

2) Присуд КСУ виходить за межі його ж мотивування: неконституційність окремих положень Закону «Про запобігання корупції» обґрунтована лише недопустимістю, на думку КСУ, здійснення контрольних функцій НАЗК щодо суддів і суддів КСУ, однак ключові антикорупційні інститути визнані неконституційними загалом, хоч суд міг їх визнати лише в частині, що стосується суддів;

3) КСУ не обґрунтував неконституційність кожного законодавчого положення, яке визнав неконституційним, а визнав таку неконституційність гамузом: так, КСУ визнав неконституційними положення Закону «Про запобігання корупції», які взагалі не пов'язані з аргументами КСУ, що наведені у мотивувальній частині, зокрема щодо актів НАЗК, обов'язку суб'єкта декларування повідомляти про суттєвої зміни у майновому стані, відкритості реєстру декларацій тощо. Винятком є лише стаття 366-1 КК, щодо неконституційності якої наведені достатні обґрунтування, хоч вони можуть і викликати дискусії [49].

Разом із тим, рішення Конституційного Суду України прокоментували й представники державних органів. Зробивши вмотивовані офіційні заяви у засобах масової інформації.

Так, щодо рішення Конституційного Суду за поданням групи народних депутатів про систему декларування майна та доходів посадовців та депутатів на сайті Президента України Володимира Зеленського було розміщено повідомлення.

В повідомленні зазначалось, що основи конкурентоспроможної держави відомі – це прозорість державного апарату, нульова толерантність до будь-яких проявів корупції, справжня незалежність судової гілки влади. Президент України Володимир Зеленський неодноразово наголошував на беззаперечній цінності для нашої держави цих засадничих принципів. Сьогодні Конституційний Суд ухвалив рішення, яке має безпосередній стосунок до створення в країні системи максимальної прозорості державного управління та місцевого самоврядування. Повний текст рішення Конституційного Суду поки не оприлюднений, але суспільство вже почуло чимало спекулятивних політичних заяв, які суттєво спотворюють позицію держави та Президента. Більше того, було зазначено, що Президент обов'язково використає своє право на законодавчу ініціативу, щоб відновити сталу та максимально ефективну роботу системи електронного декларування та невідворотність відповідальності за умисне порушення цих правил.

Українські посадовці та депутати продовжать декларувати своє майно та доходи, а антикорупційні органи матимуть необхідні повноваження для їхньої перевірки та притягнення порушників до відповідальності. Закон в Україні – один для всіх. Навіть для тих політичних сил і діячів, яким кортить підірвати систему електронного декларування [167].

На офіційному сайті Національного агентства з питань запобігання корупції було зазначено, що Конституційний Суд України позбавив Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) доступу до державних реєстрів, необхідних для проведення спеціальної перевірки декларацій кандидатів на керівні посади до органів влади. Без цієї перевірки жоден керівник державного органу не може бути офіційно призначений. КСУ фактично заблокував реалізацію результатів місцевих виборів. Оскільки призначення кандидатів обраних на посади, зокрема голів обласних, районних рад та їх заступників, можливе лише після проходження ними спецперевірок. «Конституційний Суд своїм рішенням не лише знищує антикорупційну систему в Україні, а й паралізує роботу органів місцевого самоврядування та всього державного апарату», – зазначив Голова НАЗК [61].

Разом із тим, на рішення Конституційного Суду України було опубліковано офіційну заяву Національного антикорупційного бюро України.

Так, у заяві Національного антикорупційного бюро України було зазначено, що Рішення Конституційного Суду України, яким скасовано кримінальну відповідальність за недостовірне декларування, є політичним. У такий спосіб КС України не лише легітимізує наміри політиків та чиновників приховати від суспільства незаконно набуті статки, а й захищає інтереси окремих суддів КСУ, чиє недостовірне декларування досліджується у межах кримінальних проваджень. Запровадження електронного декларування є одним із ключових надбань держави після Революції Гідності. Це – наріжний камінь антикорупційної реформи, розпочатої у 2014 році. Його мета –

зробити владу прозорою та підзвітною суспільству. Адже декларантами є особи, що утримуються коштом платників податків, у тому числі це стосується і суддів. Ба більше, було зазначено, що станом на 27 жовтня 2020 року в роботі НАБУ перебувало 110 кримінальних проваджень, в межах яких детективи досліджують близько 180 фактів умисного внесення посадовцями недостовірних відомостей до е-декларацій, 7 особам, серед яких троє колишніх народних депутатів, повідомлено про підозру, 34 справи скеровано до суду. Стосовно 13 осіб є рішення суду (6 вироків, стосовно 7 осіб справи закриті за nereабілітуючими підставами). Через рішення КСУ всі ці справи мають бути закриті. Відтак, посадовці, викриті на зловживаннях, уникнуть відповідальності. Запроваджуючи е-декларування, Україна наслідувала кращі практики розвинених західних країн, в яких декларування є елементом політичної культури та проявом поваги до громадян. Дієвість цього інструменту визначається ступенем відповідальності за його порушення, яку КСУ своїм рішенням фактично звів нанівець. Тим самим завдано нищівного удару по ефективному інструменту очищення влади від корупції [123].

Однак, справа не закінчилась лише в обговоренні на сторінках засобів масової інформації. 29 жовтня 2020 року було прийнято рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про вжиття заходів для відновлення нормативно-правового регулювання діяльності антикорупційних органів та довіри до конституційного судочинства». Введене в дію Указом Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 жовтня 2020 року «Про вжиття заходів для відновлення нормативно-правового регулювання діяльності антикорупційних органів та довіри до конституційного судочинства» від 29 жовтня 2020 року № 477/2020.

Так, у рішенні Ради національної безпеки і оборони України було зазначено, що розглянувши ситуацію, що склалася в результаті ухвалення Конституційним Судом України 27 жовтня 2020 року Рішення № 13-р у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо

відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України, Рада національної безпеки і оборони України вирішила:

1. Кабінету Міністрів України невідкладно вжити заходів щодо ведення Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, а також вирішити питання безпосереднього автоматизованого доступу Національного агентства з питань запобігання корупції до інформаційно- телекомунікаційних і довідкових систем, реєстрів, банків даних, у тому числі тих, що містять інформацію з обмеженим доступом, держателем (адміністратором) яких є державні органи або органи місцевого самоврядування, для отримання інформації, необхідної для виконання повноважень.

2. Рекомендувати Президенту України вирішити питання щодо підготовки та внесення на розгляд Верховної Ради України проекту Закону України про відновлення доброчесності конституційного судочинства в інтересах народу України та визначення його як невідкладного.

3. Рекомендувати Комісії з питань правової реформи активізувати діяльність з підготовки пропозицій щодо судової реформи [96].

Поряд із цим, 29 жовтня 2020 року Кабінет Міністрів України видав розпорядження «Деякі питання діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції» № 1363-р.

Так, у розпорядженні було зазначено, що з метою забезпечення належної реалізації положень Закону України «Про запобігання корупції»:

1. Національному агентству з питань запобігання корупції забезпечити відкритий цілодобовий доступ на своєму офіційному веб-сайті до публічної частини Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, шляхом можливості перегляду, копіювання та роздруковування інформації, а також у вигляді набору даних (електронного документа), організованого у форматі,

що дозволяє його автоматизоване оброблення електронними засобами (машинозчитування) з метою повторного використання.

2. Національному агентству з питань запобігання корупції забезпечити проведення спеціальних перевірок відповідно до вимог Закону України «Про запобігання корупції».

3. Державним органам, органам місцевого самоврядування забезпечити:

1) безпосередній автоматизований доступ Національного агентства з питань запобігання корупції до інформаційно-телекомунікаційних і довідкових систем, реєстрів, банків даних, у тому числі тих, що містять інформацію з обмеженим доступом, держателем (адміністратором) яких вони є;

2) користування Національним агентством з питань запобігання корупції державними, у тому числі урядовими, засобами зв'язку і комунікацій, мережами спеціального зв'язку та іншими технічними засобами;

3) надання інформації, у тому числі з обмеженим доступом, за письмовими запитами Національного агентства з питань запобігання корупції [34].

На виконання рішення РНБО Президент України вніс до Парламенту законопроект «Про відновлення суспільної довіри до конституційного судочинства» та визначив його як невідкладний. Проект передбачав визнання рішення КСУ нікчемним, відновлення дії визнаних неконституційними положень Закону України «Про запобігання корупції» та Кримінального кодексу, а також дострокове припинення повноважень усього складу КСУ [49].

В проекті Закону України «Про відновлення суспільної довіри до конституційного судочинства» було зазначено, що Верховна Рада України від імені Українського народу, виражаючи суверенну волю народу, реалізуючи принцип верховенства права, захищаючи народне волевиявлення,

захищаючи незворотність європейського та євроатлантичного курсу України, дбаючи про забезпечення прав і свобод людини, прагнучи розвивати і зміцнювати демократичну, соціальну, правову державу, усвідомлюючи важливість забезпечення ефективного запобігання та протидії корупції в Україні, беручи до уваги зухвале та безпрецедентне порушення Конституційним Судом України основних засад своєї діяльності під час розгляду справи № 1-24/2020(393/20) та спробу повалення конституційного ладу і захоплення державної влади в Україні, з метою відновлення діяльності органу конституційної юрисдикції на принципах верховенства права та захисту Конституції України приймає цей Закон [119].

Разом із тим, проєкт Закону України «Про відновлення суспільної довіри до конституційного судочинства» передбачав три статті «Неправосудність рішення, прийнятого у власних інтересах, Відновлення конституційного судочинства в інтересах громадян України та прикінцеві положення».

Так, в проєкті було зазначено, що рішення Конституційного Суду України від 27 жовтня 2020 року № 13-р/2020 у справі № 1-24/2020 (393/20) є нікчемним (таким, що не створює правових наслідків) як таке, що прийнято суддями Конституційного Суду України в умовах реального конфлікту інтересів. Закон України «Про запобігання корупції» та Кримінальний кодекс України з дня набрання чинності цим Законом діють у редакції, що діяла до прийняття Конституційним Судом України рішення від 27 жовтня 2020 року № 13-р/2020 у справі № 1-24/2020(393/20). Повноваження складу Конституційного Суду України, діючого на момент прийняття Рішення Конституційного Суду України від 27 жовтня 2020 року № 13-р/2020 у справі № 1-24/2020(393/20), припиняються з дня набрання чинності цим Законом. Суб'єктам призначення суддів Конституційного Суду України невідкладно розпочати процедуру відбору на конкурсних засадах з подальшим призначенням у порядку, визначеному Конституцією України та Законом

України «Про Конституційний Суд України», нового складу Конституційного Суду України [119].

Проте варто відзначити, за висновком Головного науково-експертного управління від 17 листопада 2020 року запропонований та зазначений вище законопроект не відповідає чинним положенням законодавства України.

Так, Головне управління не погоджується із запропонованим способом вирішення порушеного у законопроекті питання з огляду на наступне:

1. Аналіз положень Конституції України дозволяє дійти висновку, що її приписами не передбачено підстав та можливості припинення повноважень всього складу Конституційного Суду України. Конституція України (ч. ч. 1, 2 ст. 149¹) передбачає підстави припинення повноважень та звільнення лише окремих суддів Конституційного Суду України. При цьому, «рішення про звільнення з посади судді Конституційного Суду України Суд ухвалює щонайменше двома третинами від його конституційного складу» (ч. 3 ст. 149¹). Крім того, з ч. 2 ст. 85 Конституції України випливає, що повноваження парламенту України вичерпно закріплені в Основному Законі України. Оскільки Конституція України не наділяє Верховну Раду України компетенцією щодо припинення повноважень Конституційного Суду України, то положення ст. 2 аналізованого законопроекту містять ознаки невідповідності Конституції України (неконституційності). Також слід врахувати, що одночасне припинення повноважень всього складу Конституційного Суду України, порушить безперервність роботи Конституційного Суду України та призведе до відсутності в державі впродовж тривалого часу органу конституційної юрисдикції;

2. Стосовно положень ч. 1 ст. 1 законопроекту необхідно зазначити, що Конституція України так само не передбачає можливості визнання рішень Конституційного Суду України нікчемними або скасування таких рішень шляхом видання закону або іншого акту Верховної Ради України. Окрім цього, відповідно до ст. 151² Конституції України рішення та висновки, ухвалені Конституційним Судом України, є обов'язковими, остаточними і не

можуть бути оскаржені. Тому ознаки неконституційності (зокрема, невідповідності ст. 85 та ст. 151² Конституції України) містить і ч. 1 ст. 1 законопроекту.

3. Відповідно до ч. 2 ст. 152 Конституції України закони, інші акти або їх окремі положення, що визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України рішення про їх неконституційність, якщо інше не встановлено самим рішенням, але не раніше дня його ухвалення. Як зазначено вище, ст. 151² Конституції України встановлено, що рішення та висновки, ухвалені Конституційним Судом України, є обов'язковими, остаточними і не можуть бути оскаржені [23].

Враховуючи вищезазначені положення, проєкт Закону України «Про відновлення суспільної довіри до конституційного судочинства» від 29 жовтня 2020 року було відкликано та знято з розгляду.

Як відомо у законодавчій практиці за допомогою складу кримінального правопорушення проводиться криміналізація (декриміналізація) суспільно небезпечних діянь. Тому склад кримінального правопорушення, як і вчення про нього, утворює той інструмент, за допомогою якого законодавець і здійснює кримінальну політику в галузі криміналізації діянь [57, с. 89]. Під криміналізацією розуміється – визнання того чи іншого діяння з урахуванням його суспільної небезпечності правопорушенням і встановлення за нього відповідальності у КК України. Декриміналізація навпроти – це виключення із КК України відповідальності за певне діяння внаслідок втрати ним суспільної небезпечності, притаманної правопорушенню [57, с. 23].

Іншим явищем відмінним від криміналізації, але безумовна річ відносячись одна до одної, науковців кримінального права виділяють соціальну обумовленість.

М.О. Комарницька зазначає, що соціальна обумовленість» як категорія що здатна надати риси кримінально-караного діяння моделі протиправної поведінки, яка традиційно в суспільстві таким не вважалася, є потужним інструментом сучасної кримінально-правової політики держави. Будь-яке

протиправне діяння в незалежності від ступеня тяжкості демонструє нехтування засадами законності та правопорядку, встановленому державою в суспільстві та соціумі. Держава не просто проголошує правові цінності в державі, вона встановлює та визначає засади правопорядку, забезпечує його реалізацію та підтримку, створює передумови для боротьби із порушеннями, в тому числі шляхом запровадження кримінальної відповідальності. Так, на думку авторки, окремі корупційні правопорушення або правопорушення пов'язані із корупцією досить негативно впливають на баланс суспільних інтересів. Тому, на думку правниці, деформація системи зобов'язальних відносин та системи публічного управління досягає свого піку за умови коли одержання неправомірної вигоди призводить до прийняття особами рішень, які йдуть в розріз із цілями демократичного розвитку, свободи ринку та дотримання конкурентних правил тощо [46, с. 329].

Окрім цього, О.О. Пащенко зазначає, що у кримінально-правовій доктрині слід виділяти: а) соціальну обумовленість кримінальної відповідальності за певний вид діянь (або соціальну обумовленість їх кримінально-правової заборони, іноді навіть використовують зворот «соціальна обумовленість криміналізації»); б) соціальну обумовленість певного закону про кримінальну відповідальність (тобто конкретної норми КК). Іноді, продовжує автор, ще пишуть про соціальну обумовленість певного виду кримінального правопорушення, але це вже питання кримінології, бо стосується причин і умов, які пояснюють існування в суспільстві певних негативних (небезпечних) діянь [85, с. 57].

Ба більше, О.О. Пащенко пропонує своє авторське визначення поняття соціальна обумовленість кримінальної відповідальності, соціальної обумовленості закону про кримінальну відповідальність та соціальну обумовленість кримінального права.

Так, на думку зазначеного вище автора, «Соціальна обумовленість кримінальної відповідальності» за діяння певного виду – поняття вужче за «соціальну обумовленість певного закону про кримінальну

відповідальність», оскільки друге охоплює ще також вимоги законодавчої техніки (тобто вони співвідносяться як частка і ціле). Поняття «соціальна обумовленість закону про кримінальну відповідальність» може бути використано для характеристики усіх видів відповідного закону (кримінально-правових норм), а «соціальна обумовленість кримінальної відповідальності» може бути встановлена лише до норм-заборон. У цьому аспекті аналізовані поняття також співвідносяться як ціле та його частина. Також, на думку автора, доцільно виділити соціальну обумовленість права в цілому (тобто обґрунтування того, чому певні суспільні відносини регулюються саме правовими нормами, а не якимись іншими засобами). Зазначені поняття, на його авторську думку, перебувають на вищому рівні ієрархії порівняно із «соціальною обумовленістю закону про кримінальну відповідальність (кримінально-правових норм)», а тим паче із «соціальною обумовленістю кримінальної відповідальності» за діяння певного виду (соціальною обумовленістю кримінально-правової заборони певних діянь) [85, с. 57–58].

Враховуючи вищевикладене необхідно зробити висновок та погодитись із О.О. Пащенко, що криміналізація та соціальна обумовленість виступають по суті своїй різними явищами.

Як зазначає О.О. Пащенко, перше поняття, на відміну від другого, немає сенсу розуміти як процес і результат, а також розглядати його в динаміці й у статиці. Так само не існує широкого і вузького розуміння терміна «соціальна обумовленість», що є характерним для криміналізації. Питання про те, який із зазначених термінів є більш вдалим, на його думку, виглядає не зовсім коректним, оскільки воно пов'язане з оцінкою двох різних юридичних феноменів. Про криміналізацію слід вести мову, коли йдеться про суспільно небезпечні діяння (явища об'єктивної дійсності), а соціальна обумовленість стосується вже не діянь, а закону про кримінальну відповідальність. Тому, ведучи мову про нього (або про кримінально-правові

норми), використовувати термін «криміналізація», на думку науковця, є недоречним [85, с. 58].

Разом із тим, інші науковці теорії кримінального права, поряд з цим виділяють соціальну обумовленість криміналізації суспільно небезпечних діянь.

Так, на думку А.С. Заленської під соціальною обумовленістю криміналізації діяння слід розуміти причинно-наслідковий зв'язок між цим діянням та його достатньо істотним негативним впливом на суспільні відносини, у результаті чого законодавець має підстави для включення такого діяння до переліку суспільно небезпечних, тобто для його криміналізації. Більше того авторка зазначає, що криміналізація як процес віднесення тих чи інших дій (бездіяльності) до протиправних, за своєю суттю, є кінцевою реакцією законодавця на потребу та необхідність у кримінально-правовому захисті від конкретного суспільно небезпечного посягання, що виникли в суспільстві. Завжди криміналізація є саме соціальною необхідністю, важливою для суспільства в конкретний історичний період його розвитку. У протилежному випадку криміналізація є зловживання, необдуманний, нічим не обґрунтованим рішенням законодавця, яке додатковий раз обмежує право на свободи своїх громадян [38, с. 334].

Як зазначає О.О. Пащенко для вирішення питання про те, чи є та чи інша кримінально-правова норма соціально обумовленою (тобто, чи відповідає вона суспільним потребам), в науці запропоновано виділяти величезну кількість відповідних обставин: «умови», «передумови» «критерії», «підстави», «фактори», «чинники» тощо. Разом із тим, автор наголошує, що ціла низка таких обставин відображає зв'язки науки кримінального права з іншими галузями знань [84, с. 151]. Так, із запропонованих ним обов'язкових обставин соціальної обумовленості міждисциплінарні зв'язки науки кримінального права ілюструють передусім:

1) системно-правова несуперечливість пов'язана з науками міжнародного, конституційного, трудового, цивільного та інших регулятивних галузей права;

2) для з'ясування історичних традицій розвитку кримінального законодавства цілком природно звернутися до такої науки, як історія (передусім історія держави і права);

3) наявність ресурсів для здійснення кримінального переслідування відображає зв'язки науки кримінального права із криміналістикою і кримінальним процесом;

4) відносна поширеність діяння встановлюється за допомогою методів кримінології та соціології;

5) досягнення соціології використовуються при з'ясуванні існуючого рівня правосвідомості, моралі та суспільної думки.

6) визначеність і єдність термінології зумовлює необхідність звернення до надбань логіки, теорії держави і права та лінгвістики [88, с. 154].

Окрім цього, вагомий внесок у розвиток наукового пізнання теорії криміналізації, зробила вітчизняний науковець Д.О. Балабанова. Правниця сформувала певний перелік факторів, які впливають на криміналізацію.

Так, авторка зазначає, що тільки врахування всіх факторів, які впливають на криміналізацію, у їх сукупності та взаємозв'язку, а також дотримання інших умов криміналізації, дозволить прийняти кримінально-правову норму, доцільність видання якої буде обґрунтованою, а ефективність дії – досить високою. Враховуючи це, науковець зазначає, що необхідно розглядати дві групи факторів, що впливають на криміналізацію: 1) підстави кримінально-правової заборони, які слугують об'єктивними передумовами її встановлення; 2) принципи криміналізації, що відносяться до законодавчої техніки. До підстав кримінально-правової заборони, на думку Д.О. Балабанової, належать: 1) суспільна небезпечність (нею охоплюється наявність досить значної матеріальної або моральної шкоди, що завдається суспільству, яка, в свою чергу, впливає на пеналізацію); 2) типовість та

достатня розповсюдженість антисуспільної поведінки, але з урахуванням ступеня її суспільної небезпечності; 3) динаміка суспільно небезпечних діянь з урахуванням причин та умов, що їх породжують; 4) необхідність впливу кримінально-правовими заходами, при цьому, на її думку, потрібно врахувати, що кримінальна репресія – це крайня форма протидії найбільш небезпечним формам девіантної поведінки; врахування можливостей системи кримінальної юстиції в протидії тим чи іншим формам антисуспільної поведінки та як їх складова наявність матеріальних ресурсів для реалізації кримінально-правової заборони; співрозмірність позитивних та негативних наслідків криміналізації. До принципів криміналізації, що відносяться до законодавчої техніки авторка відносить: відсутність прогалин закону та зайвості заборон; визначеність та єдність термінології; доцільність (можливість створення, зміни та наступного застосування положень кримінального закону, виходячи з потреб суспільства та держави, для досягнення певних цілей, з урахуванням загально правових принципів в чітко встановлених законодавчих межах, що виявляється на її думку, в побудові норм кримінального закону, визначенні їх структури, місця розташування в самому кримінальному законі та встановлення співвідношення з іншими положеннями кримінального законодавства) [6, с. 147–148].

Дещо інший перелік підстав криміналізації суспільно-небезпечних діянь, хоча безумовно схожий, на той, що вже було запропоновано Д.О. Балабановою, пропонує в своїй роботі М.В. Фоменко.

Науковець, спочатку аргументує свою позицію тим, що на її думку криміналізація – це вельми багатогранне явище у політико-правовому житті суспільства, та виступає як процес та результат формування кримінально-правових заборон є, по-перше, невід’ємним елементом (напрямом) політики у сфері протидії злочинності (зокрема, наголошує науковець, кримінально-правового її сегменту, кримінальної політики). По-друге, вона є необхідною складовою системи державних гарантій прав і свобод, що забезпечує найбільш суворий примусовий режим правового регулювання [156, с. 33].

Враховуючи це твердження, як відправну точку, М.В. Фоменко наголошує, що у кримінально-правовій доктрині під підставами криміналізації слід розуміти об'єктивні потреби суспільства в протидії негативним явищам. А криміналізація і декриміналізація є віддзеркаленням тенденцій загальносоціального розвитку; кримінально-правова політика держави в частині криміналізації, з одного боку, підпорядковується внутрішнім імпульсам самоорганізації суспільного організму, з іншого ж – здатна реалізувати інноваційну функцію держави, яка в наддинамічних умовах життєдіяльності набуває особливої актуальності. Виходячи з цього, на думку науковця серед підстав криміналізації можна виділити наступні: 1) наявна суспільна небезпечність діяння; 2) його відносна поширеність; 3) необхідність кримінально-правової гарантії; 4) виконання державою міжнародно-правових зобов'язань [156, с. 38].

На думку Ю.В. Орлова, під факторами криміналізації необхідно розуміти всю сукупність обставин, які обґрунтовують необхідність, ефективність та конкретні форми поширення кримінально-правового регулювання (охорони) на конкретні суспільні відносини. З цих самих міркувань, автор вважає за можливе до поняття факторів криміналізації включити і її підстави, оскільки останні також впливають на обґрунтування необхідності, потреби, доцільності з тих чи інших причин (виконання державою взятих на себе міжнародно-правових зобов'язань, забезпечення конституційних прав і свобод громадян, убезпечення від кримінальних загроз тощо). Категорія «принципи криміналізації», на думку автора, виконує орієнтуючу та систематизуючу функцію, визначаючи основні засади, правові та ціннісні системи координат криміналізації суспільно небезпечних діянь як різновиду науково обґрунтованої управлінської діяльності у сфері правотворчості. Враховуючи зазначене, Ю.В. Орлов до факторів криміналізації відносить: 1) реальну суспільну небезпечність форм поведінки людини; 2) відносну масовість досліджуваних суспільно небезпечних форм поведінки їх інституційний характер; 3) детермінаційний комплекс суспільно

небезпечних діянь; 4) параметри існуючої системи протидії злочинності в аспекті її можливості у запобіганні новітнім формам суспільно небезпечної поведінки; 5) доцільність та можливість запобігання новітнім формам суспільно небезпечної поведінки кримінально-правовими засобами; кримінологічна ефективність конструкції проекту кримінально-правової норми [80, с. 227–228].

Разом із тим, треба враховувати, що нами досліджуються окремі норми кримінального законодавства, зокрема, що стосуються декларування недостовірної інформації (ст. 366-2 та 366-2 КК України), то в такому разі доцільно говорити саме про соціальну обумовленість (дотримуючись наукової позиції О.О. Пащенко). Хоча варто погодитись, що пропоновані зазначеними вище науковцями кримінального права, чинники криміналізації та соціальної обумовленості дещо схожі між собою.

Як зазначає О.О. Пащенко нормативні фактори (чинники) для визначення соціальної обумовленості кримінально-правових норм самостійного значення не мають, а охоплюються такою обставиною як системно-правова несуперечливість. З наступних на думку автора міркувань:

1) по-перше, системно-правова несуперечливість охоплює не лише узгодженість із системою законодавства (окремі положення якого і є відповідними нормативними факторами), а й з усією системою права;

2) по-друге, нормативні акти інших галузей законодавства (сімейного, цивільного, трудового та ін.) разом з тими положеннями, що вказують на необхідність існування відповідних кримінально-правових норм (зумовлюють їх), містять багато інших, які не є нормативними факторами;

3) по-третє, до нормативних факторів навряд чи можна зарахувати узгодженість досліджуваної норми з положеннями інших кримінально-правових норм (а необхідність цього не викликає сумнівів). Тут, на думку автора, мова йде про її відповідність системі кримінального права, а тому слід підтримати дослідників, які називають цей аспект внутрішньо-правовою не- суперечливістю [86, с. 122–123].

Отже продовжує автор, перший, другий і третій висновки свідчать про те, що дослідження лише нормативних факторів для констатації соціальної обумовленості певної кримінально-правової норми видається неповним. Тобто, зосереджує увагу науковець, поняття «нормативні фактори» за обсягом є меншим за поняття «системно-правова несуперечливість». Саме тому, на його думку останнє поняття варто використовувати для позначення відповідної обставини, що визначає соціальну обумовленість кримінально-правових норм (законів про кримінальну відповідальність) [86, с. 122–123].

Попри все вищезазначене необхідно погодитись із М.Я. Кондра, що кожне суспільство на певних етапах свого розвитку має різні потреби щодо захисту відносин між людьми. Необов'язково те, що свого колись нібито становило небезпеку для суспільства й було злочином, завжди буде таким. І, навпаки, з розвитком суспільства виникають відносини, які раніше не охоронялися законом і з огляду на свою важливість потребують такого захисту. Оскільки принцип рівності є історично мінливим, то на різних етапах розвитку кожного конкретного суспільства свободи та права в суспільних відносинах мають різний масштаб, міру та коло суб'єктів, яке ними наділене [48, с. 215].

Отже, необхідно відзначити, що підстави криміналізації та соціальної обумовленості взаємозалежні, а інколи навіть тотожні. Проте, маємо переконання, і погоджуємось із тими науковцями, які вважають, що при дослідженні кримінально-правових норм необхідно вести мову саме про соціальну обумовленість.

Так, О.О. Пащенко, запропонував наступну систему обов'язкових обставин соціальної обумовленості охоронних (заборонних) кримінально-правових норм (законів про кримінальну відповідальність):

- 1) суспільна небезпечність;
- 2) співрозмірність позитивних і негативних наслідків заборони;
- 3) можливість боротьби з діянням за допомогою кримінально-правових заходів та неможливість боротьби за допомогою інших;

- 4) наявність ресурсів для здійснення кримінального переслідування (матеріальних, інтелектуальних, процесуальних тощо);
- 5) системно-правова несуперечливість;
- 6) безпрогальність і ненадмірність заборони;
- 7) повнота складу кримінального правопорушення;
- 8) історичні традиції або зміна умов життя суспільства [84, с. 212].

Разом із приведенням зазначеного вище переліку обставин соціальної обумовленості охоронних (заборонних) кримінально-правових норм необхідно навести коментар щодо їх використання.

Так, науковець наголошує що під час з'ясування обґрунтованості криміналізації того чи іншого діяння слід окремо виділяти принципи, підстави криміналізації, а також криміналізації приводи. При вирішенні питання про соціальну обумовленість норм кримінального права (закону про кримінальну відповідальність) наведений поділ здійснювати недоречно. Вирішення питання про соціальну обумовленість кримінально-правових норм слід здійснювати залежно від їх виду. Такими видами є: охоронні (норми заборони), регулятивні, заохочувальні та визначальні (норми-дефініції). Обставини, що визначають соціальну обумовленість охоронних кримінально-правових норм можуть бути обов'язковими або факультативними; обов'язкові поділяються на універсальні та альтернативні, а факультативні – на родові, видові та спеціальні [84, с. 213].

На думку К.В. Катеринчук найбільш доречно є позиція науковців, які під час дослідження кримінологічних чинників певного кримінального правопорушення виділяють такі обставини: значна поширеність аналізованого виду посягань; рівень, структура та динаміка; причини й умови; поширеність та динаміка. Серед кримінально-правових чинників: ступінь суспільно небезпеки діянь; наявність однорідних ознак діяння; можливість впливу на діяння кримінально-правовими заходами; імплементація міжнародних кримінально-правових норм до національного законодавства; негативні наслідки (соціальна ціна) [41, с. 30].

Як зазначає І.Б. Газдайська-Василишин основними чинниками (обставинами), які характеризують соціальну зумовленість кримінальної відповідальності є: 1) їх суспільна небезпека; 2) відносна поширеність; 3) доцільність протидії цим посяганням кримінально-правовими засобами; 4) традиції вітчизняної законодавчої практики щодо протидії цим посяганням; 5) зарубіжний досвід застосування кримінально-правових засобів протидії цим посяганням [27, с. 64].

На цьому етапі дослідження варто знову згадати Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про Запобігання корупції», Кримінального кодексу України від 27.10.2020 № 13-р/2020.

Зокрема судом було зазначено, що криміналізація конкретного вчинку людини можлива за умови, якщо це відповідає, зокрема, сукупності таких критеріїв: значна (суттєва) суспільна небезпека діяння; поширення аналогічних діянь у суспільстві; неефективність інших галузевих правових засобів впливу на зазначені діяння; неможливість успішної боротьби з діянням менш репресивними методами. У разі недотримання законодавцем вказаних критеріїв криміналізації може виникнути ситуація, коли злочином буде визнано діяння, якому не притаманні достатні для криміналізації характер та ступінь суспільної шкоди. У такому випадку криміналізація здійснюється за відсутності для цього підстав, і за її результатом злочином визнається діяння, яке об'єктивно таким не є. Внаслідок цього створюються законодавчі основи для безпідставного притягнення до кримінальної відповідальності за діяння, за яке настає менш сувора юридична відповідальність. Наведене, на думку суду, порушує конституційний принцип верховенства права (частина перша статті 8 Основного Закону України) [122].

Як можемо побачити, переважна більшість науковців сходиться до думки, що серед обов'язкових чинників соціальної обумовленості

кримінально-правових норм (заборон) необхідно виділяти: суспільну небезпеку; поширеність (типовість та достатня розповсюдженість); нормативно-правову несуперечливість; історичні витоки. До факультативних доцільно віднести виконання міжнародних зобов'язань. Таким чином, задля встановлення соціальної обумовленості декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) необхідно проаналізувати на відповідність зазначеним вище обставинам.

Варто погодитись із А.О. Драгоненко, що суспільна необхідність будь-якого діяння насамперед залежить від соціальної цінності відносин, що зазнають шкоди. Цінність таких відношень у тому, що в їхніх межах здійснюється захист як немайнових, так і майнових прав [36, с. 192]. Тому, можемо погодитись і з В.І. Борисовим, що кримінальним правопорушенням можна визнати тільки таке діяння, яке за своїм змістом є суспільно небезпечним, тобто соціально обумовленим є тільки діяння, суспільна небезпечність якого з точки зору кримінального права є достатньо високою [66].

На думку А.А. Вознюка суспільна небезпека умисного неподання декларації полягає в тому, що це діяння: 1) створює передумови для приховування майна, яким володіє, користується чи розпоряджається суб'єкт декларування, інших його активів, видатків, фінансових зобов'язань тощо; 2) ускладнює виявлення корупційного чи іншого правопорушення (подання декларації дає можливість перевірити зазначені відомості на предмет наявності ознак не лише кримінального, але й іншого правопорушення); 3) унеможливорює ефективне досудове розслідування незаконного збагачення (щорічні декларації мають доказове значення в кримінальних провадженнях щодо незаконного збагачення); 4) не дає можливості належним чином контролювати дотримання принципів етики, насамперед вимог доброчесності, особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Суспільна небезпека подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації, на думку

науковця, полягає в тому, що це діяння: 1) є одним зі способів приховування корупційної чи іншої протиправної діяльності, сприяє уникненню відповідними суб'єктами відповідальності за свої неправомірні вчинки; 2) посягає на конституційне право громадян обирати (через неправдиву інформацію громадяни можуть бути введені в оману під час обрання до органів державної влади й органів місцевого самоврядування); 3) порушує вимоги прозорості до кандидатів під час проведення конкурсу з призначення їх на певну посаду, а тому виникає загроза обрання особи, яка не відповідає встановленим вимогам; 4) порушує право особи на інформацію щодо публічної діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, зокрема на її об'єктивність, достовірність, повноту й точність. Це не переконання автора, сприяє формуванню помилкової громадської думки про окремих представників держави або місцевого самоврядування, що впливає на довіру до них і підтримку їхнього авторитету в державі; 5) обумовлює неправильну оцінку діяльності представників держави або місцевого самоврядування; 6) свідчить про неправомірну та неетичну поведінку цих суб'єктів [24, с. 23].

Проте, на думку Конституційного Суду України за своєю правовою природою подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації, а також умисне неподання декларації хоч і свідчать про порушення вимог антикорупційного законодавства, однак такі діяння не здатні заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі в обсягах, необхідних для визнання їх суспільно небезпечними відповідно до вимог статті 11 КК України (Кримінальним правопорушенням є передбачене цим Кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом кримінального правопорушення. Не є кримінальним правопорушенням дія або бездіяльність, яка хоча формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого цим Кодексом, але через малозначність не становить суспільної небезпеки, тобто не заподіяла і не

могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі) [58; 122].

Ба більше, необхідно пам'ятати, що 18 листопада 2006 року Україною було ратифіковано Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти корупції. У зв'язку з чим Україною було взято на себе зобов'язання боротьби з корупцією.

Так, у преамбулі зазначеної вище Конвенції зазначено, що держави учасниці цієї Конвенції визнають серйозність породжуваних корупцією проблем і загроз для стабільності й безпеки суспільства, що підриває демократичні інститути й цінності, етичні цінності й справедливість та завдає шкоди сталому розвитку й принципу верховенства права, мають стурбованість зв'язками між корупцією та іншими формами злочинності, зокрема організованою злочинністю й економічною злочинністю, у тому числі відмивання коштів. Члени переконані в тому, що корупція вже не є локальною проблемою, а перетворилася на транснаціональне явище, яке впливає на суспільства й економіки всіх країн, що зумовлює винятково важливе значення міжнародного співробітництва в галузі запобігання корупції та контролю за нею. Враховуючи це, у ст. 5 зазначено, що кожна Держава-учасниця, згідно з основоположними принципами своєї правової системи, розробляє й здійснює або проводить ефективну скоординовану політику протидії корупції, яка сприяє участі суспільства і яка відображає принципи правопорядку, належного управління державними справами й державним майном, чесності й непідкупності, прозорості й відповідальності [47].

Ба більше, на сайті офіційного інтернет-представництва Президента України зазначено, що «Корупція є однією з основних загроз національній безпеці, оскільки підриває фінансову систему, довіру населення до держави, а також спроможність державних службовців захищати національні інтереси через використання посади для власного збагачення. Сучасний стан розвитку системної корупції в Україні потребує докорінних змін в організації протидії

корупції. Тому в рамках впровадження Стратегічного бачення розвитку України «Стратегія сталого розвитку України на період до 2020 року» було створено нову правоохоронну модель боротьби з корупцією у вигляді Національного антикорупційного бюро, а також прийнято низку законів, що створюють базу для запобігання та ефективної боротьби з корупцією» [8].

Тим паче, 22 червня 2022 року Європейська рада офіційно надала Україні статус кандидата на вступ до ЄС. Рішення було прийняте під час проведення засідання Європейської ради за участі глав держав та урядів 27 держав-членів Європейського Союзу 23-24 червня у Брюсселі, Бельгія. Головною темою порядку денного зустрічі було зміцнення безпеки і стабільності ЄС, в рамках чого розглядалися й питання надання Україні, Молдові та Грузії статусів кандидатів на членство в Євросоюзі. Одним із обов'язкових умов вступу було визначено посилення подальшої боротьби з корупцією, зокрема на найвищому рівні, через активні та ефективні розслідування, а також через надійний послужний список судових обвинувачень і вироків; завершити призначення нового керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури шляхом атестації визначеного переможця конкурсу, а також запустити і завершити процес відбору та призначення на посаду нового очільника Національного антикорупційного бюро України [83].

Разом із тим, вартою уваги є Антикорупційна стратегія на 2021-2025 року Національного агентства з питань запобігання корупції. Зокрема, у вступі до стратегія зазначено, що результати соціологічних досліджень засвідчують, що частка громадян, які мають безпосередній досвід корупції, протягом останніх років суттєво зменшилася (у 2013 році такий досвід мало близько 60 відсотків, станом на початок 2020 року – не більше 40 відсотків громадян). Спостерігається поступове покращення порівняльних показників рівня корупції в Україні. Згідно з даними міжнародної організації «Transparency International», у період з 2013 року по 2019 рік Індекс сприйняття корупції в Україні зріс із 25 до 30 балів. Це підтверджує, що

досягнутий за останні роки прогрес не задовольняє суспільство, оскільки є надто повільним. Європейська комісія у висновку щодо заявок на членство в Європейському Союзі, поданих Україною, Грузією та Республікою Молдова від 17 червня 2022 року зазначила, що Україна досягла значного прогресу на шляху до верховенства права, проте подальша боротьба з корупцією залишається однією з основних вимог суспільства. Проте, низькі темпи реалізації антикорупційної політики в Україні суттєво сповільнюють її економічне зростання. Опитування бізнесу демонструє, що поширеність корупції та недовіра до судової системи є основними перешкодами для залучення в Україну іноземних інвестицій [5, с. 6].

Враховуючи вищевикладене, можемо погодитись із думкою Р.О. Мовчан, що на сучасному етапі розвитку нашої держави ступінь суспільної небезпеки таких діянь, як декларування недостовірної інформації та умисне неподання декларації, необхідно визнавати таким, що є достатнім для визнання їх кримінально протиправними, незалежно, від того, на скільки умисно недостовірно задекларована сума відрізняються від достовірної [72, с. 77].

Із аналізу суспільної небезпеки декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) також виходить, що у законодавця цілком справедливо була така додаткова підстава соціальної обумовленості, як виконання міжнародних зобов'язань.

Зокрема, до цього висновку також дійшов і В.М. Яніський, зазначаючи, що з-поміж множинності підстав для реалізованої у межах кримінальної відповідальності за неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (несприятлива динаміка певного виду суспільно небезпечних діянь, виникнення чи суттєвий розвиток нової групи суспільних відносин, науково обґрунтовані висновки щодо ефективності протидії тим чи іншим діям кримінально-правовими засобами), головними потрібно, на думку науковця вважати такі причини, як необхідність виконання зобов'язань за

міжнародними угодами за зміну думки суспільства щодо ступеня суспільної небезпечності діяння та зміну його загальноприйнятої моральної оцінки [169, с. 174].

Аналізуючи таку підставу соціальної обумовленості декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України), як поширеність, звернемось до звіту Офісу Генерального прокурора України.

Так, за період січень-грудень 2022 року шести особам повідомлено про підозру за декларування недостовірної інформації (ст. 366-2 КК України), за період січень-грудень 2021 року відсутня інформація щодо повідомлення про підозру у декларуванні недостовірної інформації (ст. 366-1 КК України), за період січень-грудень 2020 року 144 особам повідомлено про підозру за декларування недостовірної інформації (ст. 366-1 КК України), за період січень-грудень 2019 року 315 особам повідомлено про підозру за декларування недостовірної інформації (ст. 366-1 КК України), за період січень-грудень 2018 року 588 особам повідомлено про підозру за декларування недостовірної інформації (ст. 366-1 КК України), за період січень-грудень 2017 року 204 особам повідомлено про підозру за декларування недостовірної інформації (ст. 366-1 КК України) [40]. У 2016 році було обліковано 58 кримінальних проваджень, з яких в одному провадженні особі було повідомлено про підозру. У 2015 році було обліковано всього 25 кримінальних проваджень за кримінально-правовою кваліфікацією – ст. 366-1 КК України [3, с. 128]. У 2015 році слідчими Генеральної прокуратури України було скеровано до суду обвинувальний акт відносно заступника керівника відділу Офісу великих платників податків ДФС України, яка умисно не подала е-декларацію за 2015 рік [31].

Поряд із цим, цікаво зазначити, що станом на 20.03.2023 декларації за 2021 рік подали 342 тис. 139 осіб. З них за посадами та категоріями:

- 29 750 посадовців категорії «А» та «Б» (держслужбовці, які обіймають керівні посади; приріст за тиждень – 557 осіб);
- 30 народних депутатів;

- Три міністри;
- Три заступники керівника Офісу Президента;
- 1 773 судді;
- 8 184 прокурорів, слідчих, дізнавачів;
- 5 голів ОДА та ОВА [35].

Таким чином, по-перше, ми могли побачити, що говорити про те, що наразі декларування недостовірної інформації є не поширеним кримінальним правопорушенням в країні непереконливо. По-друге, загальна кількість щорічних декларації може тільки натякати на реальну цифру випадків декларування недостовірної інформації.

Як зазначає К.К. Полькін необхідність криміналізації декларування недостовірної інформації зумовлюється наявністю таких підстав: 1) несприятлива динаміка такого виду діянь; 2) істотний розвиток нової групи суспільних відносин на підставі соціальних, політичних, економічних змін у державі; 3) необхідність кримінально-правової гарантії охорони конституційних прав та свобод; 4) наявність міжнародно-правових зобов'язань України щодо протидії корупційним правопорушенням. Проте, на думку науковця, найбільш яскравим показником необхідності криміналізації слід уважати загалом несприятливу динаміку корупційних правопорушень в Україні. Криміногенна обстановка, на його думку, останніми роками характеризується наявністю вкрай негативної та дуже стійкої тенденції зміни структури правопорушень, пов'язаних з корупційною діяльністю, їхньої поширеності у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг [91, с. 148].

А. Агеєнко в свою чергу зауважує, що про будь-яку динаміку такого діяння, як декларування недостовірної інформації, сьогодні вести мову ще зарано, оскільки це відносно новий склад кримінального правопорушення, який у зв'язку з недоопрацюванням і постійними змінами викликає проблеми щодо застосування. Разом із тим, на її думку, існування та подальше збереження кримінальної відповідальності за декларування недостовірної

інформації зумовлюється такими вирішальними факторами, як соціальні, нормативно-правові та кримінологічні [2, с. 173].

Щодо нормативно-правової несуперечливості Конституційний Суд України зауважує, що декларування доходів осіб, що здійснюють публічну владу, є беззаперечною вимогою у будь-якій сучасній демократичній державі. Не викликає сумнівів і той факт, на думку суду, що публічні особи в державі повинні подавати декларацію про доходи. Проте виходячи з принципу незалежності судової влади, суспільної важливості та значимості забезпечення реальної незалежності суддів, міжнародних принципів і стандартів таке декларування та його перевірка повинні проводитись з урахуванням принципу незалежності судової влади. Судом також зазначено, що орган конституційної юрисдикції зазначав, що незважаючи на те, що корупція є однією з основних загроз національній безпеці України, протидія корупції має здійснюватися виключно правовими засобами з дотриманням конституційних принципів та приписів законодавства, ухваленого відповідно до Конституції України (абзац четвертий підпункту 2.2 пункту 2 мотивувальної частини Рішення від 26 лютого 2019 року № 1-р/2019). Таким чином, Суд дослідивши склад злочину, передбаченого статтею 366-1 КК України, Конституційний Суд України дійшов висновку, що використання юридичних конструкцій, у яких відсутній чіткий перелік законів, унеможлиблює однозначне визначення кола суб'єктів злочину, а відсилочні норми унеможлиблюють встановлення кола їх адресатів. Як наслідок, до відповідальності за умисне неподання декларації може бути притягнуто осіб, які не можуть бути учасниками правовідносин з декларування, а тому свідомо не виконали такого обов'язку. Зазначене не узгоджується з поняттям правової держави та принципом верховенства права, закріпленим у частині першій статті 8 Основного Закону України, зокрема такими його елементами, як юридична визначеність та передбачуваність закону [122].

Проте, з цього приводу варто погодитись із думкою А.А. Вознюка, що підстави кримінальної відповідальності за декларування недостовірної

інформації з'явилися в результаті прийняття Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року, який передбачав доповнення КК України статтею 366-1. Відтоді сформувалася практика декларування доходів, видатків і зобов'язань. Тому, на думку А.А. Вознюка, нині не виникає жодних сумнівів щодо кола суб'єктів декларування і, відповідно, суб'єктів кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-1 КК України. Більше того, автор зазначає, що у випадку існування сумнівів щодо віднесення певних категорій осіб до суб'єктів декларування існує механізм звернення за роз'ясненням до НАЗК. У законодавстві передбачено механізми повідомлення кожного суб'єкта про необхідність подання ним декларації [24, с. 25–28].

Щодо історичної зумовленості кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації, то нами було вже зазначено, під час дослідження історико-правового нарис розвитку та сучасну стану законодавства про кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України), що даний вид суспільно небезпечної поведінки є історично зумовленим.

Варто також відзначити, що питання соціальної обумовленості та криміналізації декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) вже досить ґрунтовно досліджувалось деякими вітчизняними науковцями. Так, звернемо увагу на окремі положення дисертаційної роботи Д.Ф. Волонця за темою: «Кримінальна відповідальність за декларування недостовірної інформації» (окремі положення даної роботи нами було оглянуто в попередніх підрозділах даної роботи).

Так, Д.В. Волонець зазначає, що діяння у вигляді декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноважено на виконання функцій держави або місцевого самоврядування відповідають більшості підстав криміналізації (суспільна небезпечність, типовість та достатня розповсюдженість, динаміка суспільно небезпечних діянь з урахуванням причин та умов, що їх породжують,

необхідність впливу кримінально-правовими заходами (враховуючи небезпечність цього діяння), врахування можливостей системи кримінальної юстиції в протидії тим чи іншим формам антисуспільної поведінки та як їх складова наявність матеріальних ресурсів для реалізації кримінально-правової заборони, рівень суспільної правосвідомості й психології) та принципам криміналізації (відсутність прогалин закону та зайвості заборони, доцільність, конституційна адекватність, міжнародно-правова необхідність та допустимість криміналізації тощо). Крім того, наголошує автор, за результатами дослідження доведена соціальна обумовленість кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації та за неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування [25, с. 110].

Ваговий внесок у дослідження кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації зробив А.А. Вознюк. Зокрема заслуговує увагу стаття вченого щодо визнання статті 366-1 Кримінального кодексу України неконституційною: концептуальні вади прийнятого рішення.

Так, на думку А.А. Вознюка соціальну обумовленість встановлення відповідних кримінально-правових заборон (подання завідомо недостовірних відомостей у декларації та умисного неподання декларації) визначено такими обставинами: 1) суспільною небезпекою цих діянь; 2) необхідністю забезпечення виконання обов'язку декларування; 3) необхідністю створення передумов для доказування незаконного збагачення; 4) необхідністю забезпечення прозорості в діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, здійснення об'єктивної оцінки їхньої роботи, а також виявлення можливих ознак вчинення протиправних діянь; 5) наявністю потенціалу в контексті запобігання корупційним кримінальним правопорушенням; 6) необхідністю виконання обов'язків, закріплених в ст. 67 Конституції України; 7) міжнародно-правовими

зобов'язаннями України щодо запобігання та протидії корупційним кримінальним правопорушенням [24, с. 27].

Отже, за результатом дослідження ми дійшли до висновку, що Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про Запобігання корупції», Кримінального кодексу України від 27 жовтня 2020 року більшою мірою є спірним. Переконані що кримінальна відповідальності за декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) є соціально обумовленою (суспільно небезпечна, достатньо поширена, нормативно несуперечлива, історично та міжнародно зумовлена).

1.4 Зарубіжний досвід правового регулювання відповідальності за декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України)

При будь-якому кримінально-правовому дослідженні вартим уваги є зарубіжний досвід. Країни ближнього та дальнього зарубіжжя розвиваються в межах своїх правових сімей. Кримінальне законодавство яких пристосовується під соціальні потреби населення держав. Чим саме і характеризується відмінність кримінально-правових норм. В той самий час, дослідження і запозичення, у разі позитивного досвіду, кримінально-правового регулювання суспільних відносин є важливим кроком для вдосконалення чинного українського кримінального законодавства.

Погоджуємось із А.В. Русаєвим, що досить різноманітним є світовий досвід в антикорупційній політиці. В певній державі конкретні заходи, які використовуються для боротьби з корупцією, залежать від багатьох факторів. На цей процес, зокрема, впливає державне управління, рівень економічного розвитку країни, її політична культура та інституційні спроможності органів державної влади бути незалежними та самостійним. Більше того, автор зазначає, що більшість зарубіжних країн мають високу ефективність державної антикорупційної політики, що базується на засадах, серед яких він виділяє – сильну політичну волю вищого керівництва держави у протидії корупції. Оскільки, на його погляд, ніякі кроки протидії корупції не будуть ефективними, якщо не буде політичної волі на всіх рівнях влади. Наявність політичної волі зумовлює дієвість принципу – у боротьбі з корупцією недоторканих осіб не має. У протидії корупції задіяні не лише спеціалізовані антикорупційні органи, але й громадянське суспільство. В інших країнах організовано спеціальний контроль громадськості за системою органів державної влади. Інформація про антикорупційну діяльність в державі є прозорою, відкритою доступною [124, с. 546].

Разом із тим, як зазначає О.М. Рєзнік майже в усіх країнах світу, за даними Світового банку, понад 130 із них, у законодавстві, що стосується корупції, міститься вимога для державних службовців декларувати свої витрати, доходи. При цьому розкривати таку інформацію повинні як працівники правоохоронного органу, так і члени їхніх сімей. Однак, наголошує науковець, не всі держави надають безперешкодний і відкритий доступ громадськості до фінансової інформації, що стосується чиновників [135, с. 161; 8, с. 13].

З цього, варто погодитись із Д.М. Стародубом, що країни СНД, як і Україна, намагаються запроваджувати світові тренди в декларуванні доходів, що пов'язано також з необхідністю співробітництва з іншими розвиненими країнами, які рухаються в напрямі цифрової економіки. Таким чином розвиваються електронні сервіси для платників податків, декларування доходів стає загальним та всупереч заявленій лібералізації податкового законодавства відбувається посилення контролю без створення компенсаційних заходів для платників податків. Водночас декларування іноземного доходу сьогодні залежить від сумління фізичної особи-платника податків, адже без обміну податковою інформацією контролюючі органи не можуть отримати дані про такі доходи і без механізмів легалізації доходів, досвід використання яких мають країни СНД, неможливо вивести такі доходи з тіні. Так, погоджуємось із вченим, що цим підтверджує актуальність проведення компаративістського аналізу правового регулювання декларування доходів фізичних осіб в Україні порівняно з державами-учасницями СНД для вирішення проблем вітчизняного правового регулювання [130, с. 5].

Дослідження зарубіжного досвіду правового регулювання відповідальності за декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) варто здійснювати в країнах, які мають спільне минуле з Україною. Правові системи яких пов'язані спільними витоками та однаковими проблемами, які довелося вирішувати з моменту проголошення

незалежності [130, с. 4]. Зокрема, це відноситься до країни Радянського Союзу. Які до 1991 року розвивалися в межах єдиної правової системи. Наразі більшість цих країн відноситься до романо-германської (континентальної) правової сім'ї (Азербайджан, Білорусь, Вірменія, Естонія, Латвія, Литва, Молдова, Росія, Україна). Решта країн зазнали впливу інших правових сімей і відносяться до змішаних. Зокрема, до них можна віднести Грузію, Казахстан, Киргизстан, Таджикистан, Туркменістан, Узбекистан.

Звертаючи свою увагу на кримінальне законодавство Азербайджанської республіки можемо побачити, що кримінальна відповідальність була встановлена за не подання декларації або за надання завідомо неправдивих відомостей.

Зокрема, у ст. 213 було зазначено, що фізичні особи у випадках передбачених законодавством Азербайджанської Республіки, не подавши декларації про свої доходи або надавши завідомо неправдиві відомості про свої доходи чи витрати, або ухиляючись від сплати значної суми видатків чи обов'язкових державних соціальних страхових внесків підлягають кримінальній відповідальності у формі штрафу від двох до п'яти тисяч манатів, або виправних робіт на два роки, або обмеження волі на два роки, або позбавлення волі на строк до шести місяців [145].

В подальшому Азербайджанським законодавцем зазначену норму було виключено, а натомість ст. 213 передбачає кримінальну відповідальність за ухилення від сплати податків, внесків із страхування від безробіття, обов'язкового медичного страхування або обов'язкового державного соціального страхування [145]. Враховуючи це, згідно законодавства Азербайджанської Республіки кримінальна відповідальність за не подання декларації або за надання завідомо неправдивих відомостей відсутня.

У кримінальному законодавстві Республіки Білорусь станом на сьогодні теж відсутня кримінальна відповідальність за не подання декларації або за надання завідомо неправдивих відомостей [149]. Проте за порушення

порядку декларування доходів та майна встановлено адміністративну відповідальність.

Так, згідно ст. 24.6 зазначено, що непредставлення в установленому законодавством терміні декларації про доходи та майно осіб, зобов'язаних відповідно до законодавства про боротьбу з корупцією подати таку декларацію, або зазначення її в неповних або недостовірних відомостях про доходи та (або) майна, що підлягає декларуванню, –

передбачають накладення штрафу в розмірі від однієї до двадцяти базових величин.

Примітка. Не є адміністративним правопорушенням, передбаченим цією статтею, зазначенням у деклараціях про доходи та майно:

неповних зведень про доходи, якщо розмір доходів, не зазначених у деклараціях про доходи та майно, не перевищує 20 відсотків від загальної суми доходів, підлягаючих декларуванню;

недостовірних зведень про розміри доходів, якщо розмір доходів, недостовірно зазначений у деклараціях про доходи та майно, відхиляється від фактичного доходу, підлягаючих розміру декларування, не більше ніж на 20 відсотків;

недостовірних відомостей про дату придбання майна (долі в праві власності на майно);

недостовірних відомостей про площі земельних ділянок, капітальних споруд (будівель, споруджень), ізольованих приміщень, машино-міст;

недостовірних відомостей про вартість майна (долі в справедливій власності на майно), якщо недостовірно вказана вартість майна (долі в справедливій власності на майно), недостовірно вказана в деклараціях про доходи та майно, відхиляється від фактичної вартості такого майна (долі в справедливій власності на майно) не більше ніж на 20 відсотків;

неповних або недостовірних відомостей про доходи та (або) майна, підлягаючих декларуванню, якщо особою подано уточнену декларацію про доходи та майно в державному органі, іншу організацію, посадовому особі,

які проводять перевірку повноти та достовірності відомостей, зазначених у деклараціях, до подання державним органом, іншою організацією, посадовою особою заключення про результати перевірки повноти та достовірності наведених про доходи та майно, зазначених у деклараціях про доходи та майно [42].

У кримінальному законодавстві Вірменії встановлено кримінальну відповідальність за ухилення громадянина від подання декларації, коли подання є обов'язковим.

Зокрема, згідно ст. 206 зазначено, що злісне ухилення громадянина від подання декларації про його майно, доходи, коли подання декларації є обов'язковим, а також включення до декларації свідомо спотворених даних про доходи та витрати, що спричинили несплату податку у великих розмірах, – караються штрафом у вигляді від стократного до п'ятисоткратного розміру мінімальної заробітної плати чи арештом терміном понад два місяці. У цій статті великим розміром вважається сума (вартість), що перевищує двохсоткратний розмір мінімальної заробітної плати, встановленої на момент скоєння злочину [171].

Д.М. Міськів аналізуючи кримінальне законодавство Вірменії зазначає, що суб'єкт декларування, який не подав декларації, спершу притягується до адміністративної відповідальності за ч. 1 або ч. 2 ст. 169-28 Кодексу Республіки Вірменія про адміністративні правопорушення, а якщо протягом 30 днів із моменту застосування стягнення він не подав цієї декларації чи подав її із порушенням вимог щодо заповнення або порядку представлення, підлягає адміністративному стягненню за чч. 2, 4 вказаного Кодексу, а вже у разі неподання декларації протягом 30 днів із моменту застосування цього стягнення, особа притягується до кримінальної відповідальності за ст. 314-2 КК [68, с. 45].

Окрім цього, можна погодитись із Д.Ф. Волинцем, що в КК Республіки Вірменія, все ж таки, передбачена кримінальна відповідальність за діяння, пов'язане з декларуванням недостовірної інформації. Проте, на відміну від

вітчизняного законодавчого акта, в законі про кримінальну відповідальність названої держави кримінально караним є не сам факт декларування недостовірної інформації відповідним суб'єктом, а вчинення даного діяння, що призвело до несплати податку у великих розмірах (тобто настання злочинних наслідків). Тому, справедливо зазначає науковець, що законодавець Республіки Вірменія не розглядає діяння у вигляді декларування недостовірної інформації в якості самостійного складу кримінального правопорушення [25, с. 70].

Отже, як можемо побачити за кримінальним законодавством Вірменії саме по собі подання неправдивої декларації (включення до декларації свідомо спотворених даних про доходи та витрати) без суттєвих наслідків (не спричинило несплату податку у великих розмірах) не передбачає кримінальної відповідальності.

Розглядаючи Пенітенціарний кодекс Естонської Республіки, як нормативно-правовий акт держави, який регулює кримінальну відповідальність за суспільно небезпечні діяння можемо зазначити. Слово декларування по всьому тексту кодексу зустрічається тільки декілька разів, в межах однієї статті 391, яка передбачає кримінальну відповідальність за контрабанду.

Разом із тим, у кодексі ст. 280 передбачено кримінальну відповідальність за подання неправдивих даних, зокрема:

(1) Подання адміністративному органу свідомо неправдивих даних – карається штрафом у розмірі до 300 штрафних одиниць або арештом.

(2) Те саме діяння, вчинене з метою отримання офіційного документа, набуття права або звільнення від обов'язку, і якщо відсутній склад винного діяння, встановлений статтями 209–213 цього Кодексу, карається грошовим стягненням або тюремним ув'язненням на строк до двох років.

(3) Дія, встановлена частиною 1 цієї статті, вчинене юридичною особою, – карається штрафом у розмірі до 2 000 євро.

(4) Дія, встановлена частиною 2 цієї статті, вчинене юридичною особою, – карається грошовим стягненням [89].

Як зазначає І. Беззуб в Естонській Республіці норма про декларування доходів з'явилася ще в 1999 р. Під її дію потрапили понад 30 тис. осіб, у числі яких – не тільки вищі посадові особи, а й судді, нотаріуси, чиновники поліції і прикордонної служби, президент Академії наук і навіть ректори публічно-правових університетів. Всі відомості містяться в спеціальному реєстрі, доступ до якого має будь-який громадянин країни. Щоб дізнатися, скільки заробив естонський президент, міністр або інший держслужбовець, жителю Естонії досить пред'явити цифрове посвідчення особи. Відомості про доходи вищих посадових осіб (президент, глава Банку Естонії, міністри, головнокомандувач тощо) не просто містяться в реєстрі, а й публікуються у пресі. Якщо чиновник не надав декларацію, відомості про це теж оприлюднюються [8, с. 15].

Окремо вартим уваги є аналіз зарубіжного досвіду декларування зроблений І. Беззуб, у рамках аналітичного ракурсу впровадження електронного декларування доходів держпосадовців в Україні.

Зокрема автор зазначає, що серед наших найближчих сусідів найбільш передовим досвідом щодо розкриття даних про доходи чиновників може похвалитися Латвія. За індексом про сприйняття корупції Transparency International оцінка цієї прибалтійської країни зросла з 3,4 (з 10) в 1999 р. до 4,9 у 2012 р. Латвійська система розкриття фінансової інформації про доходи чиновників вважається однією з всеохоплюючих у Європі. Не дивно, на думку автора, що місцева преса рясніє заголовками в стилі «Алдис Мурніекс: трохи квартир», «Біркманіс: рекордсмен по боргах», «Гаусс прикупив будиночок в Італії». До речі, додає автор, М. Гаусс не чиновник, він очолює airBaltic, але як посадова особа за законодавством теж зобов'язаний декларувати свої доходи і витрати. У Латвії в 2002 р. створили Спеціальне бюро по запобіганню і припиненню корупції (KNAB). Його основне завдання перевірка порядку заповнення декларацій чиновників. Відомості про тих, хто

жив невідповідно до своїх доходів, передаються до Служби держдоходів для накладання штрафу [8, с. 15].

У кримінальному законодавстві Латвійської Республіки передбачено дві кримінально-правові норми, які встановлюють відповідальність у сфері декларування. Зокрема, ст. 195-2 «Ухилення від декларування готівки» та ст. 219 «Ухилення від подання декларації».

Так, згідно ст. 195-2:

(2) Недекларування або недостовірне декларування готівки у великому розмірі, що ввозиться до Латвії або вивозиться з неї з перетином внутрішнього державного кордону, якщо заповнення декларації готівки в установленому законом порядку затребуване посадовцем компетентної установи, –

карається позбавленням волі терміном до двох років, чи короткочасним позбавленням волі, чи примусовими роботами, чи штрафом.

(2_1) Недекларування або недостовірне декларування готівки у великому розмірі, що ввозиться до Латвії або вивозиться з неї з перетином внутрішнього державного кордону, –

карається позбавленням волі терміном до трьох років, чи короткочасним позбавленням волі, чи примусовими роботами, чи штрафом.

(3) Передбачене частинами другою та 2_1 цієї статті злочинне діяння, вчинене організованою групою, –

карається позбавленням волі терміном до чотирьох років, або короткочасним позбавленням волі, або примусовими роботами, або штрафом [148].

У ст. 219 встановлено:

(2) Вказування неправдивих відомостей у визначеній законом декларації про доходи, власність, угоди або іншу декларацію майнового характеру, якщо неправдиві відомості зазначені про майно або інші доходи у великому розмірі, –

карається короткочасним позбавленням волі чи примусовими роботами, чи штрафом.

(3) Неподання джерела походження певного законом декларованого майна або інших доходів або надання неправдивих відомостей про джерело походження декларованого майна або інших доходів, якщо такі відомості в установленому законом порядку затребувані відповідним чином уповноваженою державною структурою та якщо неправдиві відомості зазначені про майно або інші доходи у великому розмірі, –

карається позбавленням волі терміном до двох років або короткочасним позбавленням волі, або примусовими роботами, або штрафом із конфіскацією майна або без такої [148].

Отже, можемо погодитись із Д.М. Міськів, що у Латвійській Республіці умовою кримінальної відповідальності за ухилення від подання декларації є великий розмір невідповідності задекларованих відомостей реальними. Разом із тим, наголошує науковець, якщо ж такий розмір є невеликим, як і в Україні, настає адміністративна відповідальність (ст. 166-27 Латвійського кодексу адміністративних правопорушень). Проте, продовжує науковець, на відміну від українського законодавства, який розмір слід вважати великим ні в самому Кримінальному законі, ні в Кодексі адміністративних правопорушень, ні у антикорупційному законі, що визначає обов'язок декларування, не вказано. Відтак адміністративна і кримінальна відповідальність за подання в декларації державних посадових осіб завідомо недостовірних відомостей розмежовуються за оцінкою правозастосовного органу [68, с. 49].

Згідно кримінального законодавства Литовської Республіки у ст. 221 передбачено кримінальну відповідальність за неподання декларації, звіту чи іншого документа. Зокрема:

1. Особа, яка з метою ухилення від сплати податків чи інших внесків на суму понад 400 MGL не подала своєчасно до уповноваженого державного органу декларацію, звіт чи інший документ, затверджений у встановленому

порядку, у порядку, встановленому правовими актами, після письмового нагадування цієї державної установи про обов'язковість їх подання, –

караються штрафом або обмеженням волі, або арештом, або позбавленням волі на строк до чотирьох років.

2. Особа, яка вчинила діяння, передбачене частиною першою цієї статті, якщо сума податків або інших зборів перевищує 900 MGL, –

караються штрафом або позбавленням волі на строк до семи років.

3. Юридична особа також несе відповідальність за дії, передбачені цією статтею [173].

У кримінальному законодавстві Республіки Молдова відповідальність за ухилення фізичних осіб від сплати податків передбачено у ст. 2441. Так:

(1) Ухилення від сплати податків фізичних осіб, які не займаються підприємницькою діяльністю, шляхом ухилення від подання декларації про доходи або внесення до декларації викривлених даних, якщо сума податку, що підлягає сплаті, перевищує 2500 умовних одиниць, –

карається штрафом від 1350 до 2350 умовних одиниць або неоплачуваними роботами на користь громади від 180 до 240 годин.

(2) Ті самі дії, що призвели до несплати податку в особливо великих розмірах, –

караються штрафом від 2350 до 3350 умовних одиниць або позбавленням волі на строк до 1 року [125].

За кримінальним кодексом рф взагалі відсутня кримінальна відповідальність за порушення порядку декларування, декларування недостовірної інформації тощо. Тільки у кодексі про адміністративні правопорушення ст. 16.4 встановлено адміністративну відповідальність за недекларування або недостовірне декларування фізичними особами готівкових коштів та (або) грошових інструментів.

Отже, нами було розглянуто вище країни, які відносяться до романо-германської (континентальної) правової сім'ї. Надалі розглянемо решту країн колишнього Радянського Союзу, які відносяться до змішаних правових

сімей. Це, безпосередньо зумовлено етнічними характеристиками окремих верств населення. Зокрема, до них відносять Грузію, Казахстан, Киргизстан, Таджикистан, Туркменістан, Узбекистан.

За ст. 355 Кримінальному кодексу Грузії встановлюється кримінальна відповідальність за неподання декларації про майнове становище або внесення до декларації неповних або невірних даних.

Зокрема, ненадання декларації про майнове становище, вчинене після накладання адміністративного стягнення за таке ж діяння, або внесення до декларації свідомо неповних або невірних даних, –

караються штрафом чи суспільно корисною працею на строк від ста двадцяти до двохсот годин із позбавленням права обіймати посади або займатися діяльністю на строк до трьох років [146].

Як можемо побачити, умовою настання кримінальної відповідальності за ст. 355 Кримінальному кодексу Грузії є попереднє притягнення до адміністративної відповідальності. На відміну від українського кримінального законодавства, грузинський законодавець передбачив відповідальність за не подання декларації та внесення неповних або невірних даних однією кримінально-правовою нормою.

Отже, варто погодитись із Д.Ф. Волонцем, що досвід Грузії в частині встановлення кримінальної відповідальності за неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування є позитивним саме через вказівку на те, виключно у випадках, коли винний попередньо притягався до адміністративної відповідальності за вчинення цього діяння, можливе притягнення до кримінальної відповідальності. Впровадження відповідного підходу дозволило б подолати складнощі, що існують в розмежуванні кримінального правопорушення, передбаченого ст.366-3 КК України від адміністративного правопорушення у вигляді порушення вимог фінансового контролю [25, с. 200].

Д.М. Міськів взагалі дійшов до висновку, що доцільно встановити за діяння, пов'язані з неподанням декларації, лише адміністративну відповідальність або дисциплінарну відповідальність з позбавленням права обіймати відповідні посади [68, с. 206].

У кримінальному кодексі Казахстану [150] відсутня кримінальна відповідальність за порушення у сфері правил та порядку декларування. Якщо звернутись до адміністративного законодавства Казахстану, то зможемо побачити, що до 01 січня 2021 року у ст. 274 було встановлено адміністративну відповідальність за порушення заходів фінансового контролю. Зокрема, набрали чинності положення Закону № 412-V від 18 листопада 2015 року «Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів Республіки Казахстан з питань декларування доходів і майна фізичних осіб».

Дещо інакша ситуація у кримінальному законодавстві Киргизстану. Встановлюється кримінальна відповідальність тільки за ст. 242 «Ухилення від сплати податку та (або) інших обов'язкових платежів до бюджету» та за ст. 243 «Ухилення від сплати податку та (або) інших обов'язкових платежів до бюджету з організацією» [147]. Схожа ситуація і в Кримінальному кодексі Республіки Таджикистан. У ст. 292 передбачено кримінальну відповідальність за відмову від сплати податків і (або) платежів з юридичної особи, а ст. 293 встановлено кримінальну відповідальність за відмову фізичної особи від сплати податків і (або) платежів [45].

У кримінальному кодексі Республіки Туркменістан взагалі відсутня кримінальна відповідальність досліджуваного діяння [174]. Аналогічна ситуація у кримінальному законодавстві Республіки Узбекистан. Проте, встановлено кримінальну відповідальність за порушення митного законодавства (ст. 182) де фігурує декларація, та в складі контрабанди (ст. 246) [78].

Разом із тим, окремі вчені при дослідженні зарубіжного досвіду правового регулювання відповідальності за декларування недостовірної

інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) не обмежуються країнами колишнього Радянського Союзу. Відмінність правових систем, звичаї, традиції, особливості менталітету населення дальнього зарубіжжя вносить свої корективи в кримінально-правові заборони.

Зокрема І. Беззуб зазначає, що у Данії державні службовці на початку служби декларують свій майновий стан, а потім щороку – лише доходи, як і всі громадяни. Придбання нерухомості фіксується реєстраційною службою і інформація автоматично передається в податкову службу. Така сама система – у Фінляндії. До того ж у разі виявлення невідповідності доходів і видатків громадянина Податкове відомство Фінляндії направляє лист платникові податків із проханням дати пояснення й указати джерело доходу [8, с. 13].

На думку Ю.О. Реви для України актуальним є запозичення практики США та Китаю щодо: а) впровадження контролю за доброчесністю публічних службовців на місцевому рівні; б) використання штрафних санкцій за несвоєчасне подання декларацій, якщо термін не перевищує 30 днів; в) порядку оприлюднення декларацій та виокремлення закритої та відкритої форм антикорупційної декларації; г) переоцінки взаємовідносин між публічними службовцями та органами, які уповноважені здійснювати забезпечення антикорупційного декларування, щоби була можливість консультацій щодо декларування майна, яке може викликати підозру у доброчесності особи [120, с. 224].

Отже, за результатом дослідження зарубіжного досвіду правового регулювання відповідальності за декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) було встановлено, що переважна більшість країн колишнього Радянського Союзу визнає декларування недостовірної інформації, а також неподання декларації суспільно небезпечними діями. Встановлюючи при цьому відповідну кримінальну відповідальність.

Перспективним напрямком удосконалення кримінального законодавства, щодо правового регулювання відповідальності за декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України)

можна визнати запозичення досвіду Грузії. Де умовою настання кримінальної відповідальності за ст. 355 Кримінальному кодексу Грузії є попереднє притягнення до адміністративної відповідальності. Зокрема, ненадання декларації про майнове становище, вчинене після накладання адміністративного стягнення.

Аналіз зарубіжного досвіду щодо виду, характеру і ступеню покарання за декларування недостовірної інформації надав змогу зробити висновок, щодо доцільності запозичення досвіду Латвійської Республіки. Де, зокрема, додатковим видом покарання визначено конфіскацію майна, яке не було задекларовано.

Актуальним є також досвід Естонської Республіки, щодо розширення кола суб'єктів декларування недостовірної інформації, зокрема, до близьких родичів суб'єкта декларування. По-перше, це законодавче рішення вносить додаткові складнощі в ході вчинення корупційних кримінальних правопорушень. По-друге, може мати профілактичний характер щодо вчинення нових корупційних кримінальних правопорушень.

Висновки до розділу 1

За результатом дослідження загальних засад кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) було встановлено.

На сьогоднішній день, переважна більшість досліджень кримінальної відповідальності за декларування недостовірної відповідальності (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) здійснювались до початку повномасштабного вторгнення на територію України країни агресора. Останні наукові дослідження характеризуються фрагментарністю, і не претендують на всебічність та повноту, зосереджуючись лише на деяких аспектах наявних у кримінально-правовій науці проблем. Окреслені аспекти безпосередньо зумовлюють актуальність та нагальну потребу проведення сучасного, комплексного дослідження кримінальної відповідальності за декларування недостовірної відповідальності (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України).

Дослідження історико-правового розвитку законодавства про кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації (ст. 366-2 та ст. 366-3 КК України) надало змогу сформулювати періодизацію її історичного становлення:

6) 1036 р. – 1529 р. – період від Руської Правди до першого статуту Великого Князівства Литовського (характеризується становлення відповідальності за службові злочини);

7) 1529 р. – 1991 р. – період від першого статуту Великого Князівства Литовського до проголошення незалежності України (характеризується становленням корисливих злочинів у сфері службової діяльності);

8) 1991 р. – 1995 р. – період від проголошення незалежності до встановлення відповідальності за порушення фінансового контролю

(характеризується прийняттям та імплементацією міжнародного законодавства у сфері боротьби з корупцією);

9) 1995 р. – 2014 р. – період від Закону України «Про боротьбу з корупцією» від 5 жовтня 1995 року № 356/95-ВР до Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII (характеризується становленням адміністративної відповідальності за порушення вимог фінансового контролю);

10) 2014 р. – по сьогодні – період від Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII по сьогодні (характеризується формування кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації).

За результатом дослідження соціальної обумовленості декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) було встановлено, що Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про Запобігання корупції», Кримінального кодексу України від 27 жовтня 2020 року більшою мірою є спірним. Разом із тим, встановлено, що кримінальна відповідальність за декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) є соціально обумовленою (суспільно небезпечна, достатньо поширена, нормативно несуперечлива, історично та міжнародно зумовлена).

За результатом дослідження зарубіжного досвіду правового регулювання відповідальності за декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) було встановлено, що переважна більшість країн колишнього Радянського Союзу визнає декларування недостовірної інформації, а також неподання декларації суспільно небезпечними діями. Встановлюючи при цьому відповідну кримінальну відповідальність. Перспективним напрямком удосконалення кримінального законодавства, щодо правового регулювання відповідальності за декларування недостовірної

інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) можна визнати запозичення досвіду Грузії. Де умовою настання кримінальної відповідальності за ст. 355 Кримінальному кодексу Грузії є попереднє притягнення до адміністративної відповідальності. Зокрема, ненадання декларації про майнове становище, вчинене після накладання адміністративного стягнення. Аналіз зарубіжного досвіду щодо виду, характеру і ступеню покарання за декларування недостовірної інформації надав змогу зробити висновок, щодо доцільності запозичення досвіду Латвійської Республіки. Де, зокрема, додатковим видом покарання визначено конфіскацію майна, яке не було задекларовано. Актуальним є також досвід Естонської Республіки, щодо розширення кола суб'єктів декларування недостовірної інформації, зокрема, до близьких родичів суб'єкта декларування. По-перше, це законодавче рішення вносить додаткові складнощі в ході вчинення корупційних кримінальних правопорушень. По-друге, може мати профілактичний характер щодо вчинення нових корупційних кримінальних правопорушень.

РОЗДІЛ 2

ОБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ ДЕКЛАРУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

2.3 Об'єкт декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України)

Традиційно в теорії кримінального права склад кримінального правопорушення визнається як сукупність встановлених у кримінальному законі юридичних ознак (об'єктивних і суб'єктивних), що визначають вчинене суспільно небезпечне діяння як протиправне. З цього визначення погоджуємось із О.В. Попович, що 1) склад кримінального правопорушення являє собою певну систему об'єктивних і суб'єктивних ознак, що визначають конкретне суспільно небезпечне діяння як протиправне; 2) тільки в кримінальному законі встановлюється сукупність зазначених ознак; 3) перелік складів кримінальних правопорушень, передбачених законом, є вичерпним; 4) тільки у складі кримінального правопорушення визнається характер та обсяг відповідальності за його вчинення [56, с. 29].

Підтримуючи класичну школу розуміння складу кримінального правопорушення, щодо його поділу на об'єкт, суб'єкт, об'єктивну сторону та суб'єктивну сторону зазначимо. Найпоширенішим та найпослідовнішим в кримінально-правовій доктрині є визнання об'єктом кримінального правопорушення є суспільні відносини. Так, В.Я. Конопельський зазначає, що визначення об'єктом кримінального правопорушення суспільних відносин міститься у положеннях чинного кримінального законодавства (статті 1, 11, 111, 377 та ін. КК України). Наприклад, зазначає автор, у ст.11 КК закріплене положення, що кримінальним правопорушенням є передбачене цим Кодексом *суспільно небезпечне*, винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом кримінального правопорушення. На його

думку, це положення прямо вказує, що кримінальне правопорушення є небезпечним саме для суспільства з усіма його структурними складовими (населення, територія, об'єднаність певними економічними та духовними інтересами, суспільні зв'язки тощо), а отже, кримінальне правопорушення посягає саме на суспільні відносини, які охороняються законом [53, с. 103].

Таким чином під об'єктом кримінального правопорушення варто розуміти поставлені під охорону закону про кримінальну відповідальність суспільні відносини, яким у результаті вчинення кримінального правопорушення спричинюється істотна шкода або створюється загроза її спричинення [54, с. 88].

Говорячи про класифікацію об'єкта кримінального правопорушення, дотримуємося точки зору, щодо його поділу на: загальний, родовий, видовий, безпосередній. Безпосередній на основний та додатковий. Додатковий на обов'язковий та факультативний.

Доктринальне визначення класифікованих категорій об'єкта кримінального правопорушення свого часу пропонувала С.А. Шалгунова. Так, на думку авторки загальний об'єкт – це сукупність всіх суспільних відносин, інтересів та благ, що охороняються кримінальним законом. Родовий об'єкт – це суспільні відносини, інтереси, блага, на які посягає певна група кримінальних правопорушень. Видовий об'єкт – це суспільні відносини, інтереси, блага, на які посягає певна група кримінальних правопорушень в межах одного розділу Особливої частини КК. Безпосередній об'єкт – це частина родового об'єкту, конкретні суспільні відносини, інтереси, блага, на які посягає конкретна протиправна дія або бездіяльність. Безпосередній основний об'єкт – суспільні відносини, інтереси, блага, на які безпосередньо здійснюється суспільно небезпечне посягання або які безпосередньо ставляться під загрозу суспільно небезпечного посягання. Безпосередній додатковий об'єкт – суспільні відносини, інтереси, блага, на які безпосередньо не здійснюється суспільно небезпечне посягання або які безпосередньо не ставляться під загрозу такого

посягання, але посягання на них у будь-якому випадку здійснюється поряд із безпосереднім основним об'єктом. Безпосередній обов'язковий, який завжди має місце при вчиненні кримінального правопорушення і відсутність його тягне за собою відсутність цього кримінального правопорушення. Безпосередній факультативний об'єкт – суспільні відносини, інтереси, блага на які посягання поряд із безпосереднім основним об'єктом іноді здійснюється, а іноді – ні [52, с. 46].

Отже, дослідження об'єкту декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) будемо здійснювати з огляду на концепцію охоронюваних законом про кримінальну відповідальність суспільних відносин.

З приводу об'єкта кримінальних правопорушень, передбачених статтями 366-2 та 366-3 КК України варті уваги висновки, які зробив В.В. Янівський.

Зокрема, на думку автора: 1) родовим об'єктом кримінальних правопорушень, передбачених розд. XVII, є суспільні відносини, які забезпечують нормальну, тобто таку, зміст і порядок здійснення якої визначені законодавством, діяльність державного апарату, апарату управління органів місцевого самоврядування, громадських об'єднань, інших юридичних осіб як публічного, так і приватного права, а також суспільні відносини, які забезпечують здійснення регламентованої законодавством професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг; 2) видовим об'єктом кримінальних правопорушень, передбачених статтями 366-2 та 366-3 КК України, є встановлений законом порядок декларування; 3) основним безпосереднім об'єктом розглядуваних кримінальних правопорушень є суспільні відносини у сфері здійснення фінансового контролю, які забезпечують: з одного боку, подання суб'єктом декларування відповідної декларації (ст. 366-3 КК України); а, з іншого, – відображення у такій декларації достовірних відомостей (ст. 366-2 КК України); 4) додатковим факультативним об'єктом досліджуваних деліктів можуть виступати

суспільні відносини, посягання на які пов'язано з декларуванням недостовірної інформації, а саме авторитет органів державної влади та місцевого самоврядування, суспільні відносини, на які посягають корупційні делікти, загальнокримінальні майнові кримінальні правопорушення тощо [168, с. 237].

Що ж до відносин у сфері протидії корупції, то на думку автора, їх необхідно визнавати не просто додатковим, а саме обов'язковим додатковим об'єктом розглядуваних порушень фінансового контролю. Безпосередній об'єкт кримінального правопорушення може бути конкретизований за допомогою таких факультативних ознак: предмет і потерпілий, які, за умови передбачення їх у диспозиції кримінально-правової норми, для такого складу кримінального правопорушення перетворюються на обов'язкові [168, с. 238].

М.І. Мельник та М.І. Хавронюк в свою чергу зазначають, що основним безпосереднім об'єктом кримінального правопорушення (декларування недостовірної інформації) є встановлений законом порядок декларування, що забезпечує доброчесність осіб, уповноважених на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування, інших суб'єктів декларування і зрештою – правильну роботу (нормальну) діяльність державних органів та органів місцевого самоврядування [77, с. 1155]. Схожі висновки зробив В. Гордієнко, зазначаючи, що безпосереднім об'єктом злочинів є встановлені Законом України «Про запобігання корупції» вимоги, заборони та обмеження з фінансового контролю, порушення порядку подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування [28, с. 141]. Отже, на думку зазначених вище авторів (В. Гордієнко, М.І. Мельник, М.І. Хавронюк) безпосереднім об'єктом декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) виступає встановлений законом порядок декларування. На відміну від В.В. Янівського, який під ним розуміє суспільні відносини у сфері здійснення фінансового контролю. На думку Д.Ф. Волонця під безпосереднім об'єктом складів кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 366-2 та 366-3 КК

України, у широкому розумінні, є суспільні відносини у сфері забезпечення фінансового контролю. Натомість в якості об'єкта цих складів кримінальних правопорушень у вузькому розумінні автором запропоновано розглядати суспільні відносини, що забезпечують порядок декларування осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування [25, с. 201]. За А.В. Савченко основним безпосереднім об'єктом цього цих кримінальних правопорушень є суспільні відносини, що забезпечують правильну (належну) діяльність відповідних суб'єктів декларування у частині подання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції» [126, с. 54]. Ба більше, Д.М. Міськів поряд із родовим та безпосереднім виділяє додатковий факультативний об'єкт цих кримінальних правопорушень. Зокрема, автор зазначає, що родовим об'єктом вказаної групи кримінальних правопорушень, зокрема й тих, що пов'язані із декларуванням, є суспільні відносини у сфері забезпечення належної службової діяльності визначених суб'єктів державного апарату та органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ і організацій як публічного, так і приватного права, а також діяльності, пов'язаної із наданням публічних послуг. Натомість основним безпосереднім об'єктом складів кримінальних правопорушень, передбачених ст. ст. 366-2, 366-3 КК України, визнаються суспільні відносини у сфері забезпечення належної службової діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в частині декларування інформації, визначеної Законом України «Про запобігання корупції». А додатковим факультативним об'єктом цих кримінальних правопорушень може бути авторитет органів державної влади та органів місцевого самоврядування [1; 68, с. 206].

Ба більше, В.В. Андрієшин під час дослідження кримінально-правової кваліфікації декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) дійшов до висновку, що суспільні відносини у сфері запобігання

корупції є додатковим обов'язковим безпосереднім об'єктом цих кримінальних правопорушень [3, с. 129]. Пропоновану позицію науковця, на нашу думку, варто підтримати, адже в будь-якому випадку при вчиненні кримінальних правопорушень передбачених ст. 366-2, ст. 366-3 КК України зачіпаються суспільні відносини у сфері запобігання корупції.

Отже, безпосереднім об'єктом декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) виступають суспільні відносини у сфері декларування. Це твердження ґрунтується на тому, що безпосередній об'єкт має в точній мірі відображати конкретні суспільні відносини, яким саме завдається або може бути завдана шкода кримінальним правопорушенням. В цьому контексті визнання суспільних відносин у сфері фінансового контролю безпосереднім об'єктом декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України), як на тому наголошують, окремі зазначені вище науковців, передбачає невиправдане розширення кола охоронюваних суспільних відносин. Фінансовий контроль в цьому сенсі виступає цілою системою заходів, які мають на меті забезпечення законності фінансової діяльності. Тоді як декларування виступає лише його складовою частиною.

Додатковим обов'язковим безпосереднім об'єктом декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) виступають завжди суспільні відносини, пов'язані з протидією корупції.

Додатковим факультативним безпосереднім об'єктом декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) окрім суспільних відносин у сфері забезпечення авторитету державної влади та місцевого самоврядування, також можуть виступати суспільні відносини через посягання на які може бути завдана шкода майновим інтересам держави або суспільства.

Щодо предмета кримінального правопорушення, то це питання пов'язане з об'єктом кримінального правопорушення і разом із останнім, а також як самостійний предмет наукового пошуку продовжує викликати жваву дискусію у науковому колі. Особливого значення розв'язання

проблеми предмета кримінального правопорушення, на думку В.Я. Тація, набуло в умовах високих темпів інформатизації суспільства, коли значний інтерес на ринку викликає інформація, зокрема комп'ютерна, та інші види інформаційних факторів [139, с. 6].

Ми в свою чергу підтримуємо позицію переважної більшості вітчизняних вчених, щодо визначення предмету кримінального правопорушення, як факультативної ознаки об'єкта кримінального правопорушення, що знаходить свій прояв у матеріальних цінностях (котрі людина може сприймати органами чуття чи фіксувати спеціальними технічними засобами), з приводу яких та шляхом безпосереднього впливу на які (або без такого впливу) вчиняється протиправне діяння [75, с. 167].

М.І. Мельник та М.І. Хавронюк наголошують, що предметом декларування недостовірної інформації є декларація особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом «Про запобігання корупції». Інформація, що зазначається в декларації, визначена у ст. 46 Закону України «Про запобігання корупції», а форма декларації є електронною. Форма декларації осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, затверджена рішенням НАЗК. Подані декларації включаються до Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, що формує та веде НАЗК [77, с. 1155].

Таким чином, аби сформулювати розуміння інформації, які повинна бути зазначена в декларації, звернемо свою увагу на ст. 46 «Інформація, що зазначається в декларації» Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII.

Так, у декларації зазначаються відомості про:

1) прізвище, ім'я, по батькові, число, місяць і рік народження, реєстраційний номер облікової картки платника податків, серію та номер паспорта громадянина України, суб'єкта декларування та членів його сім'ї, унікальний номер запису в Єдиному державному демографічному реєстрі

суб'єкта декларування та членів його сім'ї (у разі формування такого унікального номера), зареєстроване місце їх проживання, а також місце фактичного проживання або поштову адресу, на яку суб'єкту декларування Національним агентством може бути надіслано кореспонденцію, місце роботи (проходження служби) або місце майбутньої роботи (проходження служби), займану посаду або посаду, на яку претендує, та категорію посади (якщо така є) суб'єкта декларування, у тому числі належність до службових осіб, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище, суб'єктів декларування, які займають посади, пов'язані з високим рівнем корупційних ризиків, а також належність до національних публічних діячів відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [114].

В свою чергу відповідно до п. 37 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 06 грудня 2019 року № 361-ІХ, законодавцем встановлено поняття національних публічних діячів, а також надано вичерпний перелік цих посад.

Так, національні публічні діячі – фізичні особи, які виконують або виконували протягом останніх трьох років в Україні визначні публічні функції, а саме:

- Президент України, Прем'єр-міністр України, члени Кабінету Міністрів України та їх заступники;
- керівник постійно діючого допоміжного органу, утвореного Президентом України, його заступники;
- керівник та заступники керівника Державного управління справами;

- керівники апаратів (секретаріатів) державних органів, що не є державними службовцями, посади яких належать до категорії «А»;
- Секретар та заступники Секретаря Ради національної безпеки і оборони України;
- народні депутати України;
- Голова та члени Правління Національного банку України, члени Ради Національного банку України;
- голови та судді Конституційного Суду України, Верховного Суду, вищих спеціалізованих судів;
- члени Вищої ради правосуддя, члени Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, члени Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів;
- Генеральний прокурор та його заступники;
- Голова Служби безпеки України та його заступники;
- Директор Національного антикорупційного бюро України та його заступники;
- Директор Державного бюро розслідувань та його заступники;
- Директор Бюро економічної безпеки України та його заступники;
- Голова та члени Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Голова та члени Антимонопольного комітету України, Голова Національного агентства з питань запобігання корупції та його заступники, Голова та члени Рахункової палати, Голова та члени Центральної виборчої комісії, голови та члени інших державних колегіальних органів;
- надзвичайні і повноважні посли;
- начальник Генерального штабу - Головнокомандувач Збройних Сил України, командувачі Сухопутних військ Збройних Сил України, Повітряних Сил Збройних Сил України, Військово-Морських Сил Збройних Сил України;
- державні службовці, посади яких належать до категорії «А»;

- керівники органів прокуратури, керівники обласних територіальних органів Служби безпеки України, голови та судді апеляційних судів;

- керівники адміністративних, управлінських чи наглядових органів державних та казенних підприємств, господарських товариств, державна частка у статутному капіталі яких прямо чи опосередковано перевищує 50 відсотків;

- члени керівних органів політичних партій [115].

Також, згідно із ст. 46 «Інформація, що зазначається в декларації» Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII, окрім персональних даних суб'єктів декларування, законодавцем передбачено зазначення відомостей про власність.

Так, зазначаються відомості, щодо:

- об'єктів нерухомості, що належать суб'єкту декларування та членам його сім'ї на праві приватної власності, включаючи спільну власність, або знаходяться у них в оренді чи на іншому праві користування, незалежно від форми укладення правочину, внаслідок якого набуто таке право;

- об'єктів незавершеного будівництва, об'єктів, які не прийняті в експлуатацію або право власності на які не зареєстроване в установленому законом порядку;

- цінного рухомого майна, вартість якого перевищує 100 прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб на 1 січня звітного року, що належить суб'єкту декларування або членам його сім'ї на праві приватної власності, у тому числі спільної власності, або перебуває в її володінні або користуванні незалежно від форми правочину, внаслідок якого набуто таке право;

- цінних паперів, у тому числі акцій, облігацій, чеків, сертифікатів, векселів, що належать суб'єкту декларування або членам його сім'ї, із відображенням відомостей стосовно виду цінного папера, його емітента, дати

набуття цінних паперів у власність, кількості та номінальної вартості цінних паперів;

- інших корпоративних прав, що належать суб'єкту декларування або членам його сім'ї, із зазначенням найменування кожного суб'єкта господарювання, його організаційно-правової форми, коду Єдиного державного реєстру підприємств і організацій України, частки у статутному (складеному) капіталі товариства, підприємства, організації у грошовому та відсотковому вираженні;

- юридичних осіб, трастів або інших подібних правових утворень, кінцевим бенефіціарним власником (контролером) яких є суб'єкт декларування або члени його сім'ї;

- нематеріальних активів, що належать суб'єкту декларування або членам його сім'ї, у тому числі об'єктів інтелектуальної власності, що можуть бути оцінені в грошовому еквіваленті, криптовалюти;

- отриманих доходів суб'єкта декларування або членів його сім'ї, у тому числі доходів у вигляді заробітної плати (грошового забезпечення), отриманих як за основним місцем роботи, так і за сумісництвом, гонорарів, дивідентів, процентів, роялті, страхових виплат, благодійної допомоги, пенсії, доходів від відчуження цінних паперів та корпоративних прав, подарунків та інших доходів;

- наявних у суб'єкта декларування або членів його сім'ї грошових активів, у тому числі готівкових коштів, коштів, розміщених на банківських рахунках або які зберігаються у банку, внесків до кредитних спілок та інших небанківських фінансових установ, коштів, позичені третім особам, а також активів у дорогоцінних (банківських) металах;

- банківських та інші фінансових установ, у тому числі за кордоном, у яких у суб'єкта декларування або членів його сім'ї відкриті рахунки (незалежно від типу рахунку, а також рахунків, відкритих третіми особами на ім'я суб'єкта декларування або членів його сім'ї) або зберігаються кошти, інше майно;

– фінансових зобов'язань суб'єкта декларування або членів його сім'ї, у тому числі отриманих кредитів, позик, зобов'язань за договорами лізингу, розміру сплачених коштів у рахунок основної суми позики (кредиту) та процентів за позикою (кредитом), залишку позики (кредиту) станом на кінець звітного періоду, зобов'язань за договорами страхування та недержавного пенсійного забезпечення;

– видатків, а також будь-які інші правочинів, вчинених у звітному періоді, на підставі яких у суб'єкта декларування виникає або припиняється право власності, володіння чи користування, у тому числі спільної власності, на нерухоме або рухоме майно, нематеріальних та інших активів, а також виникають фінансові зобов'язання, які зазначені у пунктах 2-9 частини першої цієї статті;

– посади чи роботи, що виконується або виконувалася за сумісництвом: даних про займану посаду чи роботу (оплачувану чи ні), що виконується за договором (контрактом), найменування юридичної чи фізичної особи, в якій (яких) особа працює або працювала за сумісництвом, із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців, або прізвище, ім'я, по батькові фізичної особи із зазначенням її реєстраційного номера облікової картки платника податків;

– входження суб'єкта декларування до керівних, ревізійних чи наглядових органів громадських об'єднань, благодійних організацій, саморегулювальних чи самоврядних професійних об'єднань, членство в таких об'єднаннях (організаціях) із зазначенням назви відповідних об'єднань (організацій) та їх коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців [114].

Одним із неоднозначних нововведень, щодо заповнення декларації є внесення змін Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції» від 02 жовтня 2019 року № 140-IX [107] до ст. 46 Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-

VII. Так, законодавець зобов'язав суб'єктів декларування зазначати інформацію у декларації щодо криптовалюти, яка належить суб'єкту декларування або членам його сім'ї. Це, в свою чергу, встановлює нові виклики, з приводу забезпечення антикорупційної діяльності держави.

Як наголошує А.М. Черенков у судовій практиці найчастіше трапляється неподання декларацій, зокрема таких типів: щорічна декларація особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (54,3%); декларація суб'єкта декларування, який припиняє діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування (19,1%); декларація суб'єкта декларування, який припинив таку діяльність (26,6%). Предметом декларування завідомо недостовірних відомостей здебільшого стають такі активи, як об'єкти нерухомості (57,5%); транспортні засоби (47,2%); готівкові кошти (43,0%); корпоративні права (29,6%); фінансові зобов'язання (15,1%); коштовності (12,7 %) [159, с. 205].

Також автор зазначає, що об'єктами пошуку під час проведення обшуку під час розслідування недостовірної інформації є: готівкові кошти (49,6%); майно, яке підлягає декларуванню (68,4%); документи, що свідчать про наявність фінансових зобов'язань (62,4%); документи, що засвідчують право власності на майно чи користування ним (58,1%); мобільні телефони (40,6%); комп'ютери, інші носії інформації (38,7%); інші документи та будь-яка інформація, що підтверджують внесення неправдивих відомостей (3,6%) [159, с. 208]. Як можемо побачити, в переважній більшості випадків під час проведення обшуку підвищений інтерес становить майно, яке підлягає декларуванню.

Продовжуючи дослідження відзначимо, що Д.Ф. Волонець за результатом наукового пошуку до предмету декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) відносить декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. При цьому, на його думку, предметом можуть виступати

наступні типи декларацій: щорічна, перед звільненням та після звільнення [25, с. 201].

Тоді як Д.М. Міськів в свою чергу зазначає, що предметом ст. 366-2 КК України може бути лише інформація, яка зазначається у розділах 3–8, 10 (у разі, якщо нематеріальні активи можуть бути оцінені в грошовому еквіваленті), 11–14 декларації [68, с. 207].

Л. Мостепанюк в свою чергу предметом складу кримінального правопорушення передбаченого ст. 366-2 КК України вважає і декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, що передбачена Законом України «Про запобігання корупції», і відомості, які подано в декларації [74, с. 87].

Схожих висновків із Л. Мостепанюк дійшов і А.М. Черенков в ході дослідження криміналістичної характеристики предметів декларування недостовірної інформації.

Так, автором зазначається, що предметом декларування недостовірної інформації є: 1) декларація особи, вповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; 2) завідомо недостовірні відомості, подані до такої декларації. Предметом злочинного посягання у кримінальних про-вадженнях щодо цих кримінальних правопорушень, є три типи декларацій: 1) щорічна декларація особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; 2) декларація суб'єкта декларування, який припиняє діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування; 3) декларація суб'єкта декларування, який припинив діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування. Як правило, наголошує автор, завідомо недостовірні відомості стосуються: 1) інформації, яку суб'єкт декларування повинен був повідомити, однак він її не повідомив; 2) повністю або частково неправдивої інформації, що відображена в декларації [10, с. 156].

А.В. Савченко також зазначає, що предметом зазначених вище кримінальних правопорушення виступає декларація особи, уповноваженої на

виконання функцій держави або місцевого самоврядування, що передбачена Законом України «Про запобігання корупції». Така декларація подається з метою створення умов прозорості діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, а також виявлення та недопущення конфлікту інтересів у їх діяльності. Саме тому вказані особи повинні декларувати не лише свій майновий стан і доходи, а й майновий стан і доходи членів сім'ї та більшість своїх значних за розмірами видатків [126, с. 54].

Отже, враховуючи вищевикладене, предмет декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) є обов'язковим елементом складів кримінальних правопорушень. Проте, у цих статтях предмет не є тотожним. Зокрема, у ст. 366-2 де встановлено кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації предметом є саме завідомо недостовірні відомості, які вносяться до декларації. У випадку ст. 366-3 КК України де встановлено кримінальну відповідальність за неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування є саме декларація.

В свою чергу безпосереднім об'єктом декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) виступають суспільні відносини у сфері декларування. Додатковим обов'язковим безпосереднім об'єктом декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) виступають завжди суспільні відносини, пов'язані з протидією корупції. Додатковим факультативним безпосереднім об'єктом декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) окрім суспільних відносин у сфері забезпечення авторитету державної влади та місцевого самоврядування, також можуть виступати суспільні відносини у сфері забезпечення фінансової безпеки держави.

2.2 Об'єктивна сторона декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України)

Введення на території України воєнного стану, у зв'язку із початком повномасштабного вторгнення на територію України країни агресора, зумовило прийняття законодавцем певних процесуальних рішень, щодо обов'язкового декларування. Зокрема, це прийняття Закону України № 2115-ІХ від 3 березня 2022 року «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» та Закону України № 3384-ІХ від 20 вересня 2023 року «Про внесення змін до деяких законів України про визначення порядку подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в умовах воєнного стану». Прийняття зазначених нормативно-правових актів відіграло свою роль на встановленні об'єктивної сторони декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України).

Як слушно зазначає О.М. Литвинов кримінальна правопорушення, як і будь-який інший вид поведінки людини, є складною, динамічною системою взаємодії особистості та середовища. Маючи в своїй основі комплекс психофізичної активності й діяльності, злочинна поведінка, таким чином, є синтезом ситуативної, проте в цілому закономірної генези внутрішнього, суб'єктивного, психічного, з одного боку, та зовнішнього, об'єктивного – з іншого. Із цього, на його думку, і виходить вчення про склад кримінального правопорушення, репрезентуючи абстраговано-схематичний поділ явища дійсності (кримінального правопорушення) на два його сегменти: суб'єктивний та об'єктивний. Якщо перший фокусується довкола персони злочинця, особи винного (відповідно, виділяються суб'єкт та суб'єктивна сторона складу кримінального правопорушення), то другий фіксує зовнішні прояви, проекцію особистих станів на онтологічну площину, у світ

об'єктивної реальності, однак не всі, а лише ті, які виявляють свою юридичну значущість і передбачаються законом про кримінальну відповідальність, себто у диспозиції відповідної статті Особливої частини КК України [54, с. 100].

Таким чином, за загальноприйнятою концепцією у кримінально-правовій науці, під об'єктивною стороною розуміється зовнішній прояв кримінального правопорушення. Який уособлює в собі такі ознаки, як суспільно небезпечне діяння, наслідки кримінального правопорушення та причинний зв'язок між діянням та наслідками. Якщо дві останні ознаки є факультативними, адже присутні не в усіх складах кримінальних правопорушень, то суспільно небезпечне діяння виступає обов'язковою ознакою будь-якого кримінального правопорушення.

Зокрема, суспільно небезпечне діяння – усвідомлена, вольова поведінка людини, що спричиняє істотну шкоду охоронюваним кримінальним законом суспільним відносинам або створює загрозу її спричинення. Суспільно небезпечне діяння може бути у двох формах: дії або бездіяльності. Суспільно небезпечна дія – це усвідомлена, вольова, активна поведінка людини, що спричиняє істотну шкоду охоронюваним кримінальним законом суспільним відносинам або створює загрозу її спричинення. Суспільно небезпечна бездіяльність – це усвідомлена, вольова, пасивна поведінка людини, що спричиняє істотну шкоду охоронюваним кримінальним законом суспільним відносинам або створює загрозу її спричинення [54, с. 102–103].

Отже, враховуючи зазначене вище, спробуємо з'ясувати зміст об'єктивної сторони декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України).

Свого часу А.М. Черенковим було розкрито способи вчинення цього кримінального правопорушення, а також загальні (характерні для інших кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності) та особливі (характерні виключно для декларування недостовірної інформації) способи його підготовки та приховування. Так, технології подання до декларації

завідомо недостовірних відомостей науковцем класифіковано наступним чином:

1) залежно від наявності чи відсутності факту внесення певних відомостей: відображення інформації, що не відповідає дійсності; невідображення інформації, яку особа зобов'язана була зазначити;

2) за обсягом недостовірних відомостей: подання відомостей, що повністю не відповідають дійсності; подання відомостей, що частково не відповідають дійсності [159, с. 204–205].

З об'єктивної сторони досліджувані кримінальні правопорушення характеризуються діями у таких формах:

1) складання завідомо неправдивої інформації;

2) внесення у декларацію окремої завідомо неправдивої інформації;

3) свідоме неподання декларації. Злочин вважається закінченим з моменту підроблення або складання завідомо неправдивого документа незалежно від подальшого його використання, а також з моменту неподання у встановлений законодавством термін зазначеної декларації [76, с. 607]. Цю позицію також підтримує і Д.М. Міськів зазначаючи, що оскільки кримінальні правопорушення, передбачені ст.ст. 366-2, 366-3 КК України, є формальним, то їх слід вважати закінченими з моменту вчинення самого діяння, незалежно від настання суспільно небезпечних наслідків [68, с. 122].

Окрім цього, Д.М. Міськів дійшов до висновку, що подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбачених ст. ст. 366-2, 366-3 КК України збігається за своїм змістом із формою об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366 КК України, у виді внесення до офіційних документів завідомо неправдивих відомостей. Також автором, встановлено проблему і теоретичного, і практичного характеру, яка наявна при розмежуванні такого складу кримінального правопорушення, як умисне неподання зазначеної декларації (ст. 366-3 КК України) від форми

об'єктивної сторони адміністративного правопорушення, яка виражається у несвоєчасному її поданні (ст. 172-6 КУпАП), вирішення якої пропонується шляхом відмови від однієї з них [68, с. 207–208].

Зі змісту ст. 366 КК України, що передбачає кримінальну відповідальність за службове підроблення виходить, що з об'єктивної сторони кримінальне правопорушення може полягати у таких формах: 1) внесення службовою особою до офіційних документів завідомо неправдивих відомостей; 2) інше підроблення документів; 3) складання завідомо неправдивих документів; 4) видача завідомо неправдивих документів [77, с. 1145]. Тоді, як декларація особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, відповідає усім ознаками офіційного документа, а отже є його різновидом [68, с. 3]. З цієї позиції, за одне й те саме діяння може наставати кримінальна відповідальність за окремими статтями. Проте, в такому випадку вступає в дію загальне правило кваліфікації. Згідно якого встановлено, що у разі конкуренції загальної і спеціальної норм пріоритет щодо остаточної кваліфікації має спеціальна норма, тобто той юридичний склад кримінального правопорушення, який визначає суспільно небезпечну поведінку більш конкретно [129, с. 144]. З цього виходить, що ст. 366-2 КК України є спеціальною по відношенню до ст. 366 КК України, у випадку декларування недостовірної інформації.

Разом із тим, варто зауважити, що окремо подання завідомо недостовірних відомостей у декларації особи уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування може бути кваліфіковане за ч. 4 ст. 172-6 КУпАП.

Зокрема, в адміністративно-правовій нормі зазначено, що подання завідомо недостовірних відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування тягне за собою накладення штрафу від однієї тисячі до двох тисяч п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [43].

З метою з'ясування критерію розмежування настання кримінальної або адміністративної відповідальності подання завідомо недостовірних відомостей у декларації необхідно звернутись до тексту примітки до ст. 172-6 КУпАП.

Так, відповідальність за ст. 172-6 КУпАП за подання завідомо недостовірних відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, стосовно майна або іншого об'єкта декларування, що має вартість, настає у випадку, якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму від 100 до 500 прожиткових мінімумів для працездатних осіб [43]. З цього виходить, що настання адміністративної відповідальності починається у випадку подання завідомо недостовірних відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування коли вартість декларованого відрізняється від достовірних на суму від 100 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, а кримінальна відповідальність починається з 501 прожиткових мінімумів для працездатних осіб.

У випадку ст. 366-3 КК України щодо неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування конкуруючою статтею виступає ст. 172-6 КУпАП. Яка встановлює адміністративну відповідальність за порушення вимог фінансового контролю.

Зокрема, встановлено, що несвоєчасне подання без поважних причин декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування тягне за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [43].

В.М. Янівський з цього приводу зазначає, що на сьогодні чи не єдиним критерієм, який дозволяє розмежувати аналізовані різновиди порушення фінансового контролю, є 10-денний строк з дня отримання особою відповідного повідомлення НАЗК про неподання декларації: у разі, якщо суб'єкт подасть декларацію протягом цього терміну, то він має бути підданий

адміністративній відповідальності за ч. 1 ст. 172-6 КУпАП; якщо ж суб'єкт декларування і після цього повідомлення не подасть декларацію, то його діє мають бути кваліфіковані як умисне неподання декларації за ст. 366-3 КК України [170, с. 196].

Продовжуючи дослідження відзначимо, що М.І. Мельник, М.І. Хавронюк також зазначають, що з об'єктивної сторони окреслені кримінальні правопорушення можуть полягати у таких формах:

1) подання недостовірних відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом «Про запобігання корупції». Під недостовірними відомостями у декларації автори розуміють – невідповідність дійсності (не надано інформацію про цінні папери, занижено вартість об'єкта нерухомості, вказані кредити чи позики, які особа насправді не одержувала, тощо).

2) неподання суб'єктом декларування зазначеної декларації [77, с. 1155].

Разом із тим, на думку Д.Ф. Волонця декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації відносяться до злочинів з формальним складом. Для кваліфікації діяння за ст. 366-3 КК України суб'єкт кримінального правопорушення повинен не подати відповідну декларацію у встановлені на законодавчому та підзаконному рівнях строки [25, с. 160–161].

Строки та порядок подання декларації визначено у ст. 45 під назвою «Подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» Розділу VII «Фінансовий контроль» Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII.

Зокрема, законодавцем зазначено, що особи, зазначені у пункті 1, підпунктах «а», «в» – «г» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, зобов'язані щорічно до 1 квітня подавати шляхом заповнення на офіційному веб-сайті Національного агентства декларацію особи, уповноваженої на

виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік за формою, що визначається Національним агентством. Особи, зазначені у пункті 1, підпунктах «а», «в» – «г» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, які припиняють діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, протягом 30 календарних днів з дня припинення відповідної діяльності подають декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за період, не охоплений раніше поданими деклараціями. Особи, які припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, або іншу діяльність, зазначену у підпунктах «а», «в» – «г» пункту 2 частини першої статті 3, зобов'язані до 1 квітня наступного року після року припинення діяльності подати в установленому частиною першою цієї статті порядку декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік [100].

З цього виходить, що порушення строків подання декларації, які встановлені у ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII встановлює об'єктивну сторону ст. 366-3 КК України.

Окремо, варто звернути увагу на відомості, що містяться в Єдиному державному реєстрі судових рішень, стосовно практики застосування судами кримінального законодавства, щодо відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Прикладом притягнення до кримінальної відповідальності за ст. 366-3 КК України за неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування може слугувати вирок Сихівського районного суду м. Львів від 20.10.2024 у справі № 464/2644/24.

Так, ОСОБА_3, будучи призначеною 31.01.2024 на державну службу, згідно з Наказом № 42-0 Головного управління ДПС у Львівській області, на посаду головного державного інспектора відділу супроводження судових спорів щодо відмови у реєстрації податкових накладних управління правового забезпечення Головного управління ДПС у Львівській області та припинивши 15.02.2024 державну службу, згідно з Наказом № 53-0 Головного управління ДПС у Львівській області, на вказаній посаді, будучи суб'єктом відповідальності, відповідно до підпункту «в» пункту 1 частини 1 статті 3 Закону України «Про запобігання корупції», тобто, будучи державним службовцем, достовірно знаючи про обов'язок подання до Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування щорічної декларації та необхідність подання декларації особи, яка припиняє діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, будучи належним чином попередженою щодо необхідності своєчасного декларування шляхом заповнення відповідних відомостей на офіційному веб-сайті Національного агентства з питань запобігання корупції за встановленою формою, маючи реальну та об'єктивну можливість, а також всі необхідні технічні умови своєчасно заповнити та подати такі декларації, діючи умисно, не подала щорічну декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави та місцевого самоврядування за 2023 рік, у передбачений Законом України «Про запобігання корупції» строк, тобто до 1 квітня 2024 року, чим порушила вимоги ч.1 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції», та декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за період, не охоплений раніше поданими деклараціями, а саме з 26.01.2024 по 15.02.2024, у передбачений Законом України «Про запобігання корупції» строк, чим порушила вимоги ч. 2 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції». За що, ОСОБА_3 була визнано винуватою у пред'явленому обвинуваченні за ст. 366-3 КК України та отримала покарання у виді штрафу в розмірі двох

тисяч п'ятисот неоподаткованих мінімумів доходів громадян, що становить 42 500 (сорок дві тисячі п'ятсот) грн. з позбавленням права обіймати посади чи займатися діяльністю, пов'язаною з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, строком на 1 (один) рік [20].

Як можемо побачити, із вироку Сихівського районного суду м. Львів від 20.10.2024 у справі № 464/2644/24, особа діючи умисно, не подала щорічну декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави та місцевого самоврядування. Тобто, кримінальне правопорушення було вчинено у формі злочинної бездіяльності.

Типовим прикладом притягнення до кримінальної відповідальності за ч. 1 ст. 366-2 КК України за декларування недостовірної інформації може слугувати вирок Кам'янець-Подільського міськрайонного суду Хмельницької області від 16.01.2023 у справі № 676/4489/22.

Так, ОСОБА_3, будучи депутатом Кам'янець-Подільської районної ради Хмельницької області та суб'єктом декларування, перебуваючи у невідомому в ході досудового розслідування місці, 22.03.2021 о 13:35 год. створив в інформаційно-телекомунікаційній системі «Єдиний державний реєстр декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування», унікальний ідентифікатор документа - b2131d87-a3a6-47db-8184-118cf4c490a8 для заповнення та подання до Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, щорічної декларації за 2020 рік, після чого, діючи умисно, з метою приховання дійсної інформації щодо отриманих доходів, на порушення вимог пунктів 1-5, 7-8 частини 1 статті 46 Закону України «Про запобігання корупції», в період з 13:35 год. 22.03.2021 по 09:31 год. 23.03.2021 вніс завідомо недостовірні відомості в окремі розділи декларації, а саме: у розділі 6 «Цінне рухоме майно - транспортні засоби» декларації. ОСОБА_3, порушуючи вимоги пункту 3 частини 1 статті 46 Закону України «Про запобігання корупції», не зазначив наявність та вартість напівпричіпу марки SCHMITZ, 1999 року

випуску, на суму 70 400,00 грн.; у розділі 8 «Корпоративні права» декларації ОСОБА_3, порушуючи вимоги пункту 5 частини 1 статті 46 Закону України «Про запобігання корупції», не зазначив відомості про належні йому корпоративні права, які виражені у внеску до статутного фонду ТОВ «Науково-виробниче об'єднання «Грот» у розмірі 83,33% на суму 1 250 000,00 грн.; у розділі 12 «Грошові активи» декларації ОСОБА_3, порушуючи вимоги пункту 8 частини 1 статті 46 Закону України «Про запобігання корупції», не зазначив відомості про свій грошовий актив у вигляді коштів, розміщених на банківському рахунку № НОМЕР_2, відкритому в АТ КБ «ПриватБанк», на загальну суму 228 073,54 грн [19].

Після цього, ОСОБА_3 23.03.2021 о 09:31 год. подав до інформаційно-телекомунікаційної системи «Єдиний державний реєстр декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» щорічну декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування за 2020 рік із завідомо недостовірними даними, яку підтвердив власним кваліфікованим електронним підписом (ЕЦП). Тобто, ОСОБА_3, будучи депутатом Кам'янець-Подільської районної ради Хмельницької області та будучи суб'єктом декларування, діючи умисно, з метою приховання дійсної інформації щодо отриманих доходів, при заповненні та поданні до Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, щорічної декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування за 2020 рік, у період з 13:35 год. 22.03.2021 по 09:31 год. 23.03.2021 вніс завідомо недостовірні відомості, які відрізняються від достовірних на загальну суму 1 548 483,54 грн., що перевищує 500 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, встановлених на дату подання декларації [19].

Із тексту вироку Кам'янець-Подільського міськрайонного суду Хмельницької області від 16.01.2023 у справі № 676/4489/22 можемо дійти до

висновку, що декларування недостовірної інформації може бути вчинено лише у формі умисного діяння (дії).

Отже, за результатом дослідження об'єктивної сторони декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) ми мали змогу дійти до наступних висновків. Кримінальні правопорушення передбачені ст. 366-2 та ст. 366-3 КК України можуть бути вчинені в різних проявах. Зокрема, декларування недостовірної інформації, яке передбачено ст. 366-2 КК України вчиняється лише як умисне діяння у формі дії. Особа повинна умисно внести завідомо недостовірні відомості до декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. Тоді, як неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, яке передбачено ст. 366-3 КК України вчиняється лише як умисне діяння у формі бездіяльності.

Висновки до розділу 2

За результатом дослідження об'єктивних ознак декларування недостовірної інформації було встановлено, що безпосереднім об'єктом декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) виступають суспільні відносини у сфері декларування. Додатковим обов'язковим безпосереднім об'єктом декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) виступають завжди суспільні відносини, пов'язані з протидією корупції. Додатковим факультативним безпосереднім об'єктом декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) окрім суспільних відносин у сфері забезпечення авторитету державної влади та місцевого самоврядування, також можуть виступати суспільні відносини сфері забезпечення фінансової безпеки держави.

Предмет декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) є обов'язковим елементом складів кримінальних правопорушень. Проте, у цих статтях предмет не є тотожним. Зокрема, у ст. 366-2 де встановлено кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації предметом є саме завідомо недостовірні відомості, які вносяться до декларації. У випадку ст. 366-3 КК України де встановлено кримінальну відповідальність за неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування є саме декларація.

За результатом дослідження об'єктивної сторони декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) ми мали змогу дійти до наступних висновків. Кримінальні правопорушення передбачені ст. 366-2 та ст. 366-3 КК України можуть бути вчинені в різних проявах. Зокрема, декларування недостовірної інформації, яке передбачено ст. 366-2 КК України вчиняється лише як умисне діяння у формі дії. Особа повинна

умисно внести завідомо недостовірні відомості до декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. Тоді, як неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, яке передбачено ст. 366-3 КК України вчиняється лише як умисне діяння у формі бездіяльності.

РОЗДІЛ 3

СУБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ ДЕКЛАРУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

3.1 Суб'єкт декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України)

Доцільно погодитись із думкою І.М. Федулової, що в науці кримінального права питання що стосуються суб'єкта складу злочину, ґрунтовно досліджено, а теоретичні аспекти його ознак і змісту мають доктринальний характер [154, с. 308]. Проте, варто зауважити, що досі продовжуються дослідження окремих складів кримінальних правопорушень кримінального законодавства України. Це стосується як складів кримінальних правопорушень, які мають певні проблеми застосування, так і нові склади, які потребують наукового обговорення та тлумачення. Декларування недостовірної інформації не є винятком. З огляду на тернистий шлях даного виду кримінального відповідальності.

У загальному розумінні суб'єктом кримінального правопорушення визнається особа, яка вчинила таке кримінальне правопорушення. У вузькому ж розумінні суб'єкт кримінального правопорушення – це особа, здатна підлягати кримінальній відповідальності в разі вчинення нею умисного або необережного суспільно небезпечного діяння, передбаченого кримінальним законом [166, с. 252].

І. Гриненко зазначає, що відповідно до ч. 1 ст. 18 КК України суб'єктом кримінального правопорушення є фізична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого відповідно до КК України може наставати кримінальна відповідальність. Тобто, продовжує автор, суб'єкт кримінального правопорушення характеризується трьома обов'язковими ознаками: а) фізична особа; б) осудна особа; в) особа, що

досягла відповідного віку. Сукупність таких ознак суб'єкта кримінального правопорушення є обов'язковою для всіх кримінальних правопорушень (складів кримінальних правопорушень), передбачених в Особливій частині КК України. Також авторка зазначає, що у науці кримінального права суб'єкт кримінального правопорушення, що характеризується зазначеними ознаками, прийнято називати загальним. Спеціальним суб'єктом кримінального правопорушення є фізична осудна особа, яка вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, кримінальне правопорушення, суб'єктом якого може бути лише певна особа (ч. 2 ст. 18 КК України) [29, с. 183].

Разом із тим, важливим для нашого дослідження є положення ч. 3 та ч. 4 ст. 18 КК України. В зазначених частинах ст. 18 КК України законодавцем характеризуються службові особи. Що має безпосереднє значення для дослідження кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України).

Так, у ч. 3 та ч. 4 ст. 18 КК України зазначено, що службовими особами є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також постійно чи тимчасово обіймають в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною службовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом (ч. 3 ст. 18 КК України). Службовими особами також визнаються посадові особи іноземних держав (особи, які обіймають посади в законодавчому, виконавчому або судовому органі іноземної держави, у тому числі присяжні засідателі, інші особи, які здійснюють функції держави для

іноземної держави, зокрема для державного органу або державного підприємства), іноземні третейські судді, особи, уповноважені вирішувати цивільні, комерційні або трудові спори в іноземних державах у порядку, альтернативному судовому, посадові особи міжнародних організацій (працівники міжнародної організації чи будь-які інші особи, уповноважені такою організацією діяти від її імені), а також члени міжнародних парламентських асамблей, учасником яких є Україна, та судді і посадові особи міжнародних судів (ч. 4 ст. 18 КК України) [58].

Якщо з першою ознакою суб'єкту кримінального правопорушення все зрозуміло, ним виступає тільки фізична особа, тобто жива людина. То інші дві ознаки законодавцем роз'яснено безпосередньому в кримінальному законодавстві (мається на увазі осудність та вік).

Визначення осудності розкрито у ч. 1 ст. 19 КК України. Так, осудною визнається особа, яка під час вчинення кримінального правопорушення могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними. Вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність роз'яснено у ст. 22 КК України. Так, кримінальній відповідальності підлягають особи, яким до вчинення кримінального правопорушення виповнилося шістнадцять років. За вчинення окремої категорії кримінальних правопорушень встановлено кримінальну відповідальність з 14 років. Вичерпний перелік таких кримінальних правопорушень законодавцем зазначено у ч. 2 ст. 22 КК України [58].

Поміж тим, необхідно погодитись із І.О. Бандуркою, що спеціальний суб'єкт характеризується такими додатковими ознаками: 1) громадянство (громадянин України, особа без громадянства, іноземці з різними офіційними статусами); 2) за віком (особи до чотирнадцяти років, особи від 14 до 16 років, особи старші за 16 років); 3) за сімейними відносинами та обов'язками (несплата аліментів, невиконання батьківських обов'язків тощо); 4) за статтю (статеві злочини різних типів); 5) за посадовим статусом і обов'язками (посадові кримінальні правопорушення та зловживання); 6) стосовно виробничих і господарських відносин та обов'язків; 7) стосовно військового

обов'язку (військові кримінальні правопорушення); 8) стосовно транспортних та технічних засобів підвищеної небезпеки; 9) за ситуативними особливими статусами; 10) за іншими професійними підставами і відповідними обов'язками (медичні працівники, педагоги, рятувальники тощо); 11) за ситуативними обов'язками на договірних підставах (доглядачі за хворими чи малолітніми тощо) [7, с. 23].

Окрім цього, як зазначає Є.Л. Стрельцов, посада, яку займає відповідна особа та повноваження, які вона отримує, займаючи таку посаду, непотрібно розділяти, оцінюючи при цьому, яка з цих ознак, є більш вагомою або основною при визначенні спеціального суб'єкту. Дослідження вище вказаної категорії таких суб'єктів, на його думку показує, що в окремих випадках, така особа може зловживати своїми повноваженнями, використовуючи їх всупереч встановленим завданням. А в окремих випадках, дії, які вчиняє така особа, взагалі ніяк не пов'язані з її повноваженнями, не входять в коло її функціональних обов'язків. В таких випадках, переконаний автор, потрібно говорити про використання саме посади для вчинення таких дій, з можливою думкою такого суб'єкта про майбутню безкарність, яку, на їх думку, і надає така посада. Потрібно також враховувати, що можливі випадки і певне поєднання посади і повноважень, при вчиненні суспільно небезпечних діянь, що теж потрібно враховувати [136, с. 98].

Враховуючи все вищесказане, можемо перейти до безпосереднього дослідження категорії суб'єкта декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України). Як було вже встановлено в першому підрозділі нашої роботи, активна фаза боротьби з корупцією в Україні почала набирати оберти після проголошення Акту незалежності.

Так, згідно із ст. 2 Закону України «Про боротьбу з корупцією» від 5 жовтня 1995 року № 356/95-ВР законодавцем було встановлено вичерпний перелік суб'єктів корупційних діянь та інших правопорушень, пов'язаних з корупцією.

Як можна побачити за корупційні діяння та інші правопорушення, пов'язані з корупцією, на підставі цього Закону несли відповідальність такі особи, уповноважені на виконання функцій держави:

- державні службовці;
- Прем'єр-міністр України, Перший віце-прем'єр-міністр, віце-прем'єр-міністри, міністри;
- народні депутати України, депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутати сільських, селищних, міських, районних у містах, районних, обласних рад;
- посадові особи місцевого самоврядування;
- військові посадові особи Збройних Сил України та інших військових формувань (крім військовослужбовців строкової служби) [95].

Також варто відзначити що Закону України «Про боротьбу з корупцією» від 5 жовтня 1995 року № 356/95-ВР, передувало прийняття Закону України «Про державну службу» від 16 грудня 1993 року № 3723-ХІІ.

Даним законом було встановлено, що державна служба в Україні – це професійна діяльність осіб, які займають посади в державних органах та їх апараті щодо практичного виконання завдань і функцій держави та одержують заробітну плату за рахунок державних коштів. Ці особи визнавалися державними службовцями і мали відповідні службові повноваження. Під посадою розумілося – визначену структурою і штатним розписом первинна структурна одиниця державного органу та його апарату, на яку покладено встановлене нормативними актами коло службових повноважень. Посадовими особами відповідно до цього Закону вважалися керівники та заступники керівників державних органів та їх апарату, інші державні службовці, на яких законами або іншими нормативними актами покладено здійснення організаційно-розпорядчих та консультативно-дорадчих функцій [112].

Разом із тим, в ст. 13 Закону України «Про державну службу» від 16 грудня 1993 року № 3723-XII було передбачено необхідність декларування доходів державних службовців.

Так, особа, яка претендувала на зайняття посади державного службовця третьої – сьомої категорій, передбачених статтею 25 цього Закону, була зобов'язана подати за місцем майбутньої служби відомості про доходи та зобов'язання фінансового характеру, в тому числі і за кордоном, щодо себе і членів своєї сім'ї. Особа, яка претендувала на зайняття посади державного службовця першої і другої категорій, передбачених ст. 25 цього Закону, повинна була подати також відомості про належні їй та членам її сім'ї нерухоме та цінне рухоме майно, вклади у банках і цінні папери. Зазначені відомості подавалися державним службовцем щорічно. Порядок подання, зберігання і використання цих відомостей встановлювався Кабінетом Міністрів України [112].

Нагадаємо, що 11 червня 2009 року Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» за № 1508-VI було передбачено адміністративну відповідальність за ненадання інформації або надання недостовірної чи неповної інформації. Коло суб'єктів відповідальності за корупційні правопорушення було передбачено у ст. 2 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» від 11 червня 2009 року № 1506-VI.

Так, суб'єктами відповідальності за корупційні правопорушення були:

1) особи, уповноважені на виконання функцій держави або органів місцевого самоврядування:

– Президент України, Голова Верховної Ради України та його заступники, Прем'єр-міністр України та інші члени Кабінету Міністрів України, Голова Служби безпеки України, Генеральний прокурор України, Голова Національного банку України, Голова рахункової палати, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Голова Верховної

Ради Автономної Республіки Крим, Голова Ради міністрів Автономної Республіки Крим;

– народні депутати України, депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутати місцевих рад;

– державні службовці;

– посадові особи місцевого самоврядування;

– військові посадові особи Збройних Сил України та інших утворених відповідно до законів військових формувань;

– судді Конституційного Суду України, професійні судді, народні засідателі і присяжні;

– особи рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ, податкової міліції, державної кримінально-виконавчої служби, органів та підрозділів цивільного захисту, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України;

– посадові особи і працівники органів прокуратури, дипломатичної служби, митної служби, державної податкової служби;

2) особи, які для цілей цього Закону прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або органів місцевого самоврядування:

– посадові особи юридичних осіб публічного права, які не зазначені п. 1 ч. 1 цієї статті, але одержуються заробітну плату за рахунок державного чи місцевого бюджету;

– члени окружних або територіальних та дільничних вибори комісій;

– керівники громадських організацій, які частково фінансуються з державного чи місцевого бюджету;

– помічники-консультанти народних депутатів України та інших виборних осіб, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але одержуються заробітну плату за рахунок державного чи місцевого бюджету;

– особи, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але надають публічні послуги (аудитори, нотаріуси, експерти, оцінювачі, арбітражні керуючі, незалежні посередники чи члени трудового арбітражу під час розгляду колективних трудових спорів, третейські судді, а також у встановлених законом випадках інші особи);

– посадові особи іноземних держав (особи, які обіймають посади в законодавчому, виконавчому, адміністративному або судовому органі іноземної держави, а також інші особи, які здійснюють функції держави для іноземної держави, зокрема для державного органу або державного підприємства);

– посадові особи міжнародних організацій (працівники міжнародної організації чи будь-які інші особи, уповноважені такою організацією діяти від її імені) [116].

Незабаром на заміну Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» від 11 червня 2009 року № 1506-VI, законодавцем було прийнято Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 7 квітня 2011 року № 3206-VI. Суб'єкти відповідальності за корупційні правопорушення було передбачені у ст. 4. Якщо порівнювати з попереднім нормативно-правовим актом, то коло суб'єктів відповідальності за корупційні правопорушення було розширено.

Зокрема, до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування було додатково віднесено:

г) Голову, членів, дисциплінарних інспекторів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, службових осіб секретаріату цієї Комісії, Голову, заступника Голови, секретарів секцій Вищої ради юстиції, а також інших членів Вищої ради юстиції, народних засідателів і присяжних (було визнано суб'єктами відповідальності за корупційні правопорушення лише під час виконання ними цих функцій);

е) Службу безпеки України;

є) членів Центральної виборчої комісії;

ж) посадових та службових осіб інших органів державної влади;

2) До кола осіб, які для цілей цього Закону прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або органів місцевого самоврядування було дано:

в) присяжних засідателів, а також осіб, які уповноважені вирішувати цивільні, комерційні або трудові спори в іноземних державах у порядку, альтернативному до судового;

г) членів міжнародних парламентських асамблей, учасником яких є України, та судді і посадові особи міжнародних судів [116].

Після того, як Законом України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII Главу 13-А Кодексу України про адміністративні правопорушення було перейменовано в «Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією», та в свою чергу ст. 172-6 віднесено до розряду пов'язаних із корупцією, законодавцем було встановлено, що суб'єктом правопорушень у цій статті є особи, які відповідно до частин першої та другої статті 45 Закону України «Про запобігання корупції» зобов'язані подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування [116].

Так, відповідно до ч. 1 та ч. 2 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції» було встановлено, що особи, зазначені у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, зобов'язані щорічно до 1 квітня подавати шляхом заповнення на офіційному веб-сайті Національного агентства декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік за формою, що визначається Національним агентством. Особи, зазначені у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, які припиняють діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, подають декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за період, не охоплений раніше поданими деклараціями. Особи, які припинили діяльність, пов'язану з виконанням

функцій держави або місцевого самоврядування, зобов'язані наступного року після припинення діяльності подавати в установленому частиною першою цієї статті порядку декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік [116].

Отже, з метою встановлення суб'єктів за ст. 172-6 Кодексу України про адміністративні правопорушення, яких може бути притягнуто до адміністративної відповідальності, необхідно добре орієнтуватися в спеціальних нормативно-правових актах, зокрема, в Законі України «Про запобігання корупції».

Після того, як Законом України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII було встановлено кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації. Законодавцем у примітці до статті 366-1 «Декларування недостовірної інформації» було встановлено суб'єктів даного кримінального правопорушення.

Так, було зазначено, що суб'єктами декларування є особи, які відповідно до частин першої та другої статті 45 Закону України «Про запобігання корупції» зобов'язані подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» [58]. Як можна зрозуміти, за основу прийняття Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII були напрацьовані положення Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 7 квітня 2011 року № 3206-VI.

Проте, в подальшому законодавцем було зроблено безліч правок до ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. Зокрема: Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції» від 12 лютого 2015 року № 198-VIII; Законом України «Про рахункову палату» від 02 липня 2015 року № 576-VIII; Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо

посилення прозорості у сфері відносин власності з метою запобігання корупції» від 14 липня 2015 року № 597-VIII; Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності Національної поліції» від 10 листопада 2015 року № 766-VIII; Законом України «Про Державне бюро розслідувань» від 12 листопада 2015 року № 794-VIII; Законом України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» від 22 вересня 2016 року № 1540-VIII; Законом України «Про Вищу раду правосуддя» від 21 грудня 2016 року № 1798-VIII; Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо особливостей фінансового контролю окремих категорій посадових осіб» від 23 березня 2017 року № 1975-VIII; Законом України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25 квітня 2019 року № 2704-VIII; Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції» від 02 жовтня 2019 року № 140-IX; Законом України «Про внесення змін до Митного кодексу України та деяких інших законодавчих актів України у зв'язку з проведенням адміністративної реформи» від 14 лютого 2020 року № 440-IX; Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про запобігання корупції» від 04 березня 2020 року № 524-IX; Законом України «Про розвідку» від 17 вересня 2020 року № 912-IX; Законом України «Про Бюро економічної безпеки України» від 28 січня 2021 року № 1150-IX; Законом України «Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну та політичну вагу у суспільному житті (олігархів)» від 29 вересня 2021 року № 1780-IX; Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо поширення дії закону на членів правління Фонду соціального страхування України, Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, Пенсійного фонду,

Наглядової ради Пенсійного фонду та відповідних посадових осіб» від 17 листопада 2021 року № 1893-IX; Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо повноважень Антимонопольного комітету України у сфері публічних закупівель» від 05 лютого 2021 року № 1219-IX; Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства з питань проходження служби цивільного захисту» від 06 жовтня 2022 року № 2653-IX; Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення правових засад провадження аудиторської діяльності в Україні» від 20 вересня 2022 року № 2597-IX; Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення якості вищої освіти» від 02 травня 2023 року № 3062-IX.

Завдяки зазначеним вище законам до суб'єктів декларування недостовірної інформації було додано: Державну службу спеціально зв'язку та захисту інформації України; Національне антикорупційне бюро України; поліцейських; Державне бюро розслідувань; Національне антикорупційне бюро України; членів державний колегіальних органів; курсантів вищих військових навчальних закладів, курсантів вищих навчальних закладів, які мають у своєму складі військові інститути, курсантів факультетів, кафедр та відділень військової підготовки; осіб, які входять до складу наглядової ради державного банку, державного підприємства або державної організації, що має на меті одержання прибутку; Уповноваженого із захисту державної мови; першого заступника та заступника Голови Національного банку України, членів Ради Національного банку України; Бюро економічної безпеки України.

Законом України «Про Вищу раду правосуддя» від 21 грудня 2016 року № 1798-VIII було змінено зміст підпункту який стосувався працівників суду, як суб'єктів декларування недостовірної інформації.

Так, підпункт «г» було викладено в такі редакції: «г) судді, судді Конституційного Суду України, Голова, заступник Голови, члени, інспектори

Вищої ради правосуддя, посадові особи секретаріату Вищої ради правосуддя, Голова, заступник Голови, члени, інспектори Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, посадові особи секретаріату цієї Комісії, посадові особи Державної судової адміністрації України, присяжні (під час виконання ними обов'язків у суді)» [97].

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції» від 02 жовтня 2019 року № 140-IX було внесено новий підпункт «і» до п. 1 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII, а також підпункт «а» п. 2 ч. 1 ст. 3 доповнено.

Так, до суб'єктів декларування недостовірної інформації було додано керівника Офісу Президента України, його Першого заступник та заступника, а також осіб, які займають посади патронатної служби, визначені Законом України «Про державну службу», крім осіб, які виконують свої обов'язки на громадських засадах, помічників суддів. Підпункт «а» було доповнено словами і цифрами «господарського товариства, у статутному капіталі якого більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі» [106].

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про запобігання корупції» від 04 березня 2020 року № 524-IX підпункт «ї» п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII було викладено в змінений редакції.

Так, підпункт «ї» було викладено в такій редакції: «ї) Керівник Офісу Президента України, його Перший заступник та заступники, радники, помічники, уповноважені, прес-секретар Президента України, помічники суддів» [100].

Законом України «Про розвідку» від 17 вересня 2020 року № 912-IX було доповнено п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» від

14 жовтня 2014 року № 1700-VII новим підпунктом щодо Ради національної безпеки і оборони України.

Так, до суб'єктів декларування недостовірної інформації було додано Секретаря Ради національної безпеки і оборони України, його помічників, радників, помічників, радників Президента України (крім осіб, посади яких належать до патронатної служби та які обіймають їх на громадських засадах) [118].

Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо поширення дії закону на членів правління Фонду соціального страхування України, Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, Пенсійного фонду, Наглядової ради Пенсійного фонду та відповідних посадових осіб» від 17 листопада 2021 року № 1893-IX було внесено новий підпункт до п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII щодо нових суб'єктів декларування недостовірної інформації.

Так, після внесення відповідних змін кримінальна відповідальність за декларування недостовірної інформації почала розповсюджуватись на членів правління Фонду соціального страхування України, Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, Пенсійного фонду, Наглядової ради Пенсійного фонду [110].

Законом України «Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну та політичну вагу у суспільному житті (олігархів)» від 29 вересня 2021 року № 1780-IX було внесено новий підпункт до п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII щодо «олігархів».

Так, суб'єктами декларування недостовірної інформації можуть виступати особи, визнані такими, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархами) відповідно до Закону України «Про

запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну або політичну вагу в суспільному житті (олігархів)» [113].

Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення правових засад провадження аудиторської діяльності в Україні» від 20 вересня 2022 року № 2597-IX було внесено зміни до підпункту «а» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII.

Так, підпункт «а» було доповнено наступними словом: «члени Ради нагляду за аудиторською діяльністю Органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю, які не є особами, зазначеними у пункті 1 частини першої цієї статті, посадові особи та інспектори Інспекції із забезпечення якості Органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю, члени Ради Аудиторської палати України, посадові особи Аудиторської палати України та працівники комітету з контролю якості аудиторських послуг Аудиторської палати України та комітетів з контролю якості аудиторських послуг професійних організацій аудиторів та бухгалтерів» [101].

Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення якості вищої освіти» від 02 травня 2023 року № 3062-IX було внесено чергові доповнення, а саме до підпункту «а» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII.

Так, підпункт «а» пункту 2 частини першої статті 3 було доповнено словами «Голова, заступники Голови, інші члени Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, крім обраних з числа здобувачів вищої освіти та представників всеукраїнських об'єднань організацій роботодавців, а також посадові особи секретаріату Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти» [98].

В подальшому, як вже зазначалось у першому розділі, Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції»

від 02 жовтня 2019 року № 140-IX, було обмежено право уповноважених на те посадових осіб органів Національної поліції України, складати протоколи про адміністративні правопорушення за ст. 172-6 КУпАП щодо службових осіб, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище. Дане питання було передано до відання Національного агентства з питань запобігання корупції [106].

Таким чином, повноваження працівників Національної поліції України та Національного агентства з питань запобігання корупції, щодо притягнення до адміністративної відповідальності за порушення антикорупційного законодавства було диференційовано в залежності від посади суб'єкта даного виду правопорушення.

Нагадаємо також, 02 жовтня 2019 року законодавцем було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції» за № 140-IX, чим було прийнято рішення віднести ст. 366-1 КК України до корупційних, передбачивши відповідні для цього зміни у примітці до ст. 45 КК України.

Даний крок законодавця мав безпосередній вплив і на суб'єктів досліджуваного кримінального правопорушення. Вчинення корупційного кримінального правопорушення передбачає обтяжуючі наслідки для особи, яка його вчинила.

Як зазначає Д.М. Міськів таке доповнення КК України суттєво посилило кримінальну відповідальність, а також погіршило становище осіб, які вчинили аналізовані кримінальні правопорушення. Адже, зазначає автор, особа, яка вчинила корупційне кримінальне правопорушення, не може бути звільнена від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям, у зв'язку із зміною обстановки, а також у зв'язку з передачею на поруки (перші дві підстави досі мали надзвичайно широке застосування у випадках кримінальних правопорушень, передбачених ст. 366-1 КК України); такий особі не може бути призначене більш м'яке покарання, ніж передбачене

законом (ст. 69 КК України); така особа не може бути звільнена від покарання (ч. 4 ст. 74 КК України), а також від його відбування з випробуванням (ст.ст. 75, 79 КК України); особи, визнані винними у вчиненні корупційних кримінальних правопорушень, вирoki стосовно яких не набрали законної сили, не можуть бути звільнені від відбування покарання, а особи, вирoki стосовно яких набрали законної сили, – не можуть бути повністю звільнені від відбування покарання за законом про амністію (ст. 86 КК України); особи, засуджені за вчинення корупційних Кримінальних правопорушень, не можуть повністю звільнитися від відбування покарання в порядку помилування; не допускається зняття судимості таких осіб (ст. 91 КК України) [68, с. 40].

Попри все зазначене 27 жовтня 2020 року у Рішенні Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про Запобігання корупції», Кримінального кодексу України було зазначено, що відповідно до статті 366-1 КК України подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом № 1700, або умисне неподання суб'єктом декларування зазначеної декларації караються штрафом від двох тисяч п'ятисот до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин, або позбавленням волі на строк до двох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років. Згідно з приміткою до статті 366-1 КК України суб'єктами декларування є особи, які відповідно до частин першої, другої статті 45 Закону № 1700 зобов'язані подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Відповідальність за цією статтею КК України за подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації стосовно майна або іншого об'єкта

декларування, що має вартість, настає у випадку, якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму понад 250 прожиткових мінімумів для працездатних осіб [122].

Враховуючи зазначене вище, Конституційний Суд України дійшов висновку, що використання юридичних конструкцій, у яких відсутній чіткий перелік законів, унеможлиблює однозначне визначення кола суб'єктів злочину, а відсилочні норми унеможлиблюють встановлення кола їх адресатів. Як наслідок, до відповідальності за умисне неподання декларації може бути притягнуто осіб, які не можуть бути учасниками правовідносин з декларування, а тому свідомо не виконали такого обов'язку. Зазначене не узгоджується з поняттям правової держави та принципом верховенства права, закріпленим у частині першій статті 8 Основного Закону України, зокрема такими його елементами, як юридична визначеність та передбачуваність закону [122].

Таким чином можемо побачити, що «надмірні» відсилочні норми, щодо встановлення суб'єкту кримінального правопорушення декларування недостовірної інформації, стали однією з причин, прийняття рішення Конституційним Судом України, стосовно визнання неконституційною ст. 366-1 КК України.

Як пам'ятаємо, 04 грудня 2020 року законодавець прийняв Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особою, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» за № 1074-IX. В результаті чого кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації було повернуто у вигляді двох статей 366-2 та 366-3 КК України.

Інформація щодо встановлення категорії осіб, які несуть відповідальність за декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) була розміщена у примітці до ст. 366-2 КК України.

Так, у примітці до ст. 366-2 було зазначено, що суб'єктами декларування у цій статті та статті 366-3 цього Кодексу є особи, які зазначені у пункті 1, підпунктах «а» і «в» пункту 2 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції», які відповідно до частин першої, другої статті 45 Закону України «Про запобігання корупції» зобов'язані подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування [105].

В подальшому 29 червня 2021 року Законом України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» за № 1576-IX було внесено зміни до примітки ст. 366-2 КК України. Проте коло суб'єктів кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) залишилось в попередньому складі.

Так, примітка до ст. 366-2 КК України отримала наступний вигляд: «Суб'єктами декларування у цій статті та статті 366-3 цього Кодексу є особи, які відповідно до частин першої та другої статті 45 Закону України «Про запобігання корупції» зобов'язані подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування [111].

Разом із тим, в теорії кримінального права продовжуються дискусії, щодо юридичного складу декларування недостовірної інформації, а також характеристики його складових елементів.

Саме складне при дослідженні кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації – це її суб'єкт. Він є спеціальним і визначається відповідно до змісту частин першої та другої статті 45 Закону України «Про запобігання корупції», тобто наголошує автор, подавати декларацію зобов'язань особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. На думку науковця, переважна більшість цих

суб'єктів взагалі ще не розуміють, що підпадають під дію антикорупційного законодавства. Відповідно до статистичної інформації запропонованої науковцем в Україні близько 200 тис. працівників правоохоронних органів, 34 тис. державних службовців, 98 тис. посадових осіб місцевого самоврядування, 220 тис. депутатів місцевих рад. Тобто, на думку В.В. Глунько, підрахувати хоч орієнтовану кількість посадових осіб юридичних осіб публічного права ні теоретично ні практично неможливо [76, с. 608].

За результатом дослідження проведеного А.М. Черенковим було встановлено, що декларування недостовірної інформації вчинюють громадяни України (100%), українці (98,7%), чоловічої статі (79,5%), несудимі (96,1%), одружені (71,4%), різного вікового складу (які досягли 18-річного віку і вище) та освітнього рівня (38,5% – з повною вищою та базовою вищою, 30,7% – з професійно технічною, 30,8% – з повною загальною середньою та базовою загальною середньою освітою), мають досвід роботи у певній сфері службової діяльності. Також автором було розроблено важливу для методики розслідування класифікацію суб'єктів декларування недостовірної інформації (за різновидом таких осіб, рівнем займаних посад, належністю до службових осіб на момент вчинення злочину чи на час проведення досудового розслідування, способом вчинення злочину) [160, с. 204]. Так, серед засуджених науковцем були виокремлені такі категорії суб'єктів декларування недостовірної інформації:

- 1) депутати:
 - сільських рад – 34,6%;
 - селищних рад – 2,6%;
 - міських рад – 1,3%;
 - районних рад – 5,1%;
- 2) сільські голови – 1,3%;
- 3) службові особи районних державних адміністрацій – 5,1%;
- 4) службові особи міських рад – 2,6%;

- 5) поліцейські – 7,7%;
- 6) працівники ДСНС – 6,4%;
- 7) працівники ДФС – 2,6%;
- 8) працівники кримінально-виконавчої служби – 15,4%;
- 9) службові особи державних, комунальних та казенних підприємств – 10,3%;
- 10) інші службові особи юридичної особи публічного права – 5% [160, с. 243].

Поряд із цим, вартим уваги є окреме дослідження А.М. Черенкова щодо криміналістичної характеристики суб'єкта декларування недостовірної інформації.

Так, автор зазначає, що суб'єктом декларування недостовірної інформації здебільшого є громадяни України, чоловічої статі, несудимі, які досягли 20 років, переважно мають вищу освіту, досвід роботи у певній сфері службової діяльності. У певних випадках розлучення цих суб'єктів є фіктивним і здійснюється винятково з метою підготовки до декларування недостовірної інформації чи приховування інших злочинів. Враховуючи це визначення суб'єкту декларування недостовірної інформації, науковець, пропонує наступну їх класифікацію за різними критеріями:

1) залежно від різновиду суб'єкта декларування: а) особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; б) особи, які прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; в) особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, які припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування; г) фізичні особи антикорупціонери;

2) за належність до службових осіб на момент вчинення злочину: а) особи, які на момент досудового розслідування визнаються особами, які уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

б) особи, які на момент досудового розслідування не визнаються такими суб'єктами.

3) залежно від способу вчинення злочину: а) особи, які подають до декларації завідомо недостовірні відомості; б) особи, які не подають декларації взагалі [160, с. 225–226].

На думку М.І. Мельника не є суб'єктами декларування посадові особи закладів, установ та організацій, які здійснюють основну діяльність у сфері соціального обслуговування населення тощо, визначені в ч. 5 ст. 45 Закону «Про запобігання корупції». Відповідно зазначає правник, вони не є і суб'єктами правопорушень, передбачених ст. 172-6 КУпАП та ст. 366-2 та ст. 366-3 КК України. Відповідно до ч. 5 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції», дія його розділу VII не поширюється:

- на посадових осіб закладів, установ та організацій, які здійснюють основну діяльність у певних сферах (соціальній, освіті, науки, культури тощо), за деякими винятками;

- військовослужбовців військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період, військової служби за призовом осіб офіцерського складу;

- військових посадових осіб з числа військовослужбовців військової служби за контрактом осіб рядового складу, військової служби за контрактом осіб сержантського і старшинського складу, військовослужбовців молодшого офіцерського складу військової служби за контрактом осіб офіцерського складу, крім військовослужбовців, які проходять військову службу у військових комісаріатах [77, с. 1158].

Разом із тим, науковець наголошує, що члени сім'ї суб'єкта декларування самі по собі не є таким суб'єктом, а лише мають певні обов'язки в зв'язку з належністю до цієї категорії. Це на його думку впливає з того, що в Законі України «Про запобігання корупції» одночасно застосовуються поняття «суб'єкт декларування», «член сім'ї суб'єкта декларування», «суб'єкт декларування та (або) члени його сім'ї», а власне

обов'язок подавати декларацію покладено тільки на суб'єкта декларування [77, с. 1158].

На думку Д.Ф. Волонця суб'єктом кримінальних правопорушень ст. 366-2 та 366-3 КК України є фізична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення, у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, суб'єктом якого може бути лише певна особа – декларант (суб'єкт декларування), а отже, він (суб'єкт) відноситься до спеціальних [25, с. 165].

Окрім цього, цікавим видається дослідження Д.М. Міських. Автор ставить під питання рішення законодавця щодо необхідності подання декларації осіб, які припинили свою діяльність відповідно до Закону України «Про запобігання корупції». В результаті чого пропонує відповідно аргументовані зміни до антикорупційного законодавства України.

Так, автору спірним видається рішення законодавця визнати суб'єктом декларування осіб, які припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, або іншу діяльність, зазначену у підпунктах «а» і «в» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону. На його думку, така особа у зв'язку із втратою попереднього статусу має втрачати й обов'язок подавати декларацію. Збереження зобов'язання декларувати свої доходи і витрати ще впродовж року після звільнення не має жодного запобіжного ефекту. Враховуючи це, автором пропонуються наступні зміни до законодавства України:

1) абз. 2 ч. 2 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції» виключити. Відповідно до суб'єктів складів кримінальних правопорушень, передбачених ст. ст. 366-2, 366-3 КК України, не відносити осіб, які припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, або іншу діяльність, зазначену у підпунктах «а» і «в» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону;

2) декларування недостовірної інформації особами, діяльність яких пов'язана з високими корупційними ризиками, та для тих осіб, які займають

відповідальне та особливо відповідальне становище, визначити кваліфікованим складом ст. 366 КК України [68, с. 138].

Таким чином, за результатом дослідження можна зробити висновок, що суб'єктом декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) виступає суб'єкт декларування на якого поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII (ч. 1 та ч. 2 ст. 45), тобто спеціальний суб'єкт.

3.2 Суб'єктивні ознаки декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-2 КК України)

Поетапне дослідження складових ознак декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-2 КК України) надало підстави стверджувати, що одним із ключових елементів кваліфікації досліджуваних кримінальних правопорушень виступають саме суб'єктивні ознаки.

Як зазначає В.В. Сухонос під суб'єктивною стороною кримінального правопорушення в науці кримінального права прийнято розуміти психічну діяльність особи, безпосередньо пов'язану зі вчиненням кримінального правопорушення. Утворюючи психологічний, суб'єктивний, зміст суспільно небезпечного діяння, суб'єктивна сторона кримінального правопорушення є його внутрішньою стороною. Окрім цього, на думку автора, суб'єктивна сторона має важливе юридичне значення:

- 1) вона є обов'язковим елементом будь-якого складу кримінального правопорушення, її відсутність виключає кримінальне правопорушення;
- 2) вина – обов'язкова ознаками суб'єктивної сторони кримінального правопорушення. За її відсутності немає ні суб'єктивної сторони, ні самого кримінального правопорушення;
- 3) встановлення суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, усіх її ознак, включених у конкретний склад кримінального правопорушення, – обов'язкова й необхідна умова правильної та обґрунтованої кваліфікації вчиненого, а також відмежування одного кримінального правопорушення від іншого;
- 4) точне встановлення суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення є передумовою для індивідуалізації покарання й кримінальної відповідальності;

5) встановлення суб'єктивної сторони кримінального правопорушення є обов'язковою умовою для зміцнення законності [138, с. 73].

Згідно класичної концепції кримінально-правової науки суб'єктивна сторона кримінального правопорушення складається з наступних складових її елементів: вина, мотив, мета та емоційний стан.

Згідно нормативних положень кримінального законодавства України виною є психологічне ставлення особи до вчинюваної дії чи необережності, передбаченої КК України, та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності. Умисел може бути як прямим так і непрямим. Прямим є умисел, якщо особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), передбачала його суспільно небезпечні наслідки і бажала їх настання. Непрямим є умисел, якщо особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), передбачала його суспільно небезпечні наслідки і хоча не бажала, але свідомо припускала їх настання. Необережність в свою чергу поділяється на кримінальну протиправну самовпевненість та кримінальну протиправну недбалість. Необережність є кримінальною протиправною самовпевненістю, якщо особа передбачала можливість настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння (дії або бездіяльності), але легковажно розраховувала на їх відвернення. Необережність є кримінальною протиправною недбалістю, якщо особа не передбачала можливості настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння (дії або бездіяльності), хоча повинна була і могла їх передбачити [58].

Разом із тим, якщо вина, залежно від її форми, виступає обов'язковим елементом будь-якого кримінального правопорушення, передбаченого КК України, то мотив, мета та емоційний стан, хоч і являються складовими елементами суб'єктивної сторони кримінального правопорушення, не виступають у якості обов'язкових. Адже вони притаманні далеко не кожному кримінальному правопорушенню.

Як зазначає Р.В. Вереша мотив кримінального правопорушення – це свідоме і вольове спонукання до досягнення мети, обумовлене потребами особистості, що носить суспільно небезпечний характер і тягне за собою кримінальну відповідальність. Мотив кримінального правопорушення є факультативною ознакою суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, однак мотивація кримінальної поведінки є завжди. Мета кримінального правопорушення – це свідоме відображення у конкретизованих і найбільш істотних рисах уявного образу бажаного майбутнього результату, який визначає загальний характер і системну впорядкованість актів протиправного діяння і може бути предметним або спрямованим на вчинення конкретного діяння. Емоційний стан особи – це факультативна ознака суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, що виявляється у психологічному стані суб'єкта кримінального правопорушення, який обумовлює спрямованість свідомості та волі особи під час вчинення кримінального правопорушення і може впливати на його кваліфікацію та індивідуалізацію покарання. Окрім цього, науковець в складі елементів суб'єктивної сторони виділяє сильне душевне хвилювання – емоційно-психологічний стан особи, викликаний протиправною чи аморальною поведінкою потерпілої особи, коли частково втрачається можливість усвідомлювати свої дії та (або) керувати ними, що може впливати на кваліфікацію кримінального правопорушення, призначення покарання та застосування інших заходів кримінально-правового впливу [17, с. 412].

Отже, для повного та всебічного дослідження кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-2 КК України), звернемо свою увагу на внутрішню сторону досліджуваних суспільно небезпечних проявів.

За результатом проведеного А.М. Черенковим інтерв'ювання 42 детективів НАБУ було встановлено, що серед найбільших проблем у розслідуванні декларування недостовірної інформації відмічають, в першу

чергу, труднощі доказування умислу на вчинення кримінального правопорушення. Автор звертає увагу, що окремі респонденти відмічають, що найбільшою проблемою є доказування суб'єктивної сторони кримінального правопорушення, оскільки негласні слідчі (розшукові) дії проводити неможливо, а особа, яка задекларувала недостовірну інформацію, завжди може сказати, що вона «забула» вказати певні відомості. Спростувати це шляхом проведення слідчих (розшукових) дій практично неможливо [159, с. 31].

В підтвердження цих слів В.В. Андрієшин зазначає, що об'єктивна сторона аналізованих складів характеризується двома суспільно небезпечними діями: 1) дією у вигляді подання недостовірних відомостей у декларації; 2) бездіяльністю у вигляді неподання декларації [2, с. 132].

Зокрема, в цьому на думку автора і є складність процесу доказування ознак суб'єктивної сторони декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-2 КК України).

Так, автор зазначає, що сторона обвинувачення зобов'язана довести, що неподання декларації або зазначення в ній недостовірних відомостей було вчинено умисно. І якщо не відображення взагалі або зазначення недостовірних даних щодо об'єктів декларування, які належать членам сім'ї суб'єкта, може мати позицію захисту щодо елементарного незнання суб'єктом даних про ці об'єкти, то не зазначення або зазначення недостовірних даних щодо об'єктів декларування, до яких суб'єкт має безпосереднє відношення (право власності, користування тощо), прямо вказує на умисне невиконання вимог Закону, з метою ухилення від відображення окремих об'єктів у декларації [2, с. 134].

Щодо ознаки умисного неподання особою відповідної декларації, то автор зазначає, по-перше, відповідно до ст. 68 Конституції України: «кожен зобов'язаний неухильно додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей, а незнання законів не звільняє від юридичної відповідальності». По-друге,

доказування умислу щодо неподання особою декларації відбувається шляхом витребування та отримання копій відповідних документів щодо письмового ознайомлення даної особи з антикорупційною програмою органу працевлаштування та вимогами антикорупційного законодавства, в тому числі з положеннями Закону, а також, із переліком посад, на які поширюється обов'язок заповнення електронних декларацій, тощо. По-третє, підлягає встановленню факт реєстрації особи, як користувача в реєстрі за присвоєним ідентифікаційним кодом, та відповідно – послідовність дій даного користувача у реєстрі. А у разі надання відповіді Національного агентства щодо відсутності вказаних даних у реєстрі, неможливо вести мову навіть про спроби особи подати декларацію, що вказує на наявність умислу до неподання декларації. По-четверте, в ході кримінального провадження необхідно встановити факт наявності у суб'єкта необхідних умов і технічної можливості для подання декларації, зокрема і факт перебування суб'єкта на території України в період декларування, для чого необхідно долучити до кримінального провадження інформаційну довідку з відомчого реєстру Державної прикордонної служби України [2, с. 134–135].

Як можемо побачити, на думку окремих науковців, однією з найбільших проблем у розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних із декларуванням недостовірної інформації, є доведення умислу особи стосовно вчинення кримінального правопорушення.

Продовжуючи відзначимо, що на думку В.В. Глуцько, з суб'єктивної сторони досліджувані кримінальні правопорушення можуть бути вчинено лише з прямим умислом. Поряд із чим, на думку автора, психічне ставлення винуватця до тяжких наслідків може характеризуватись непрямим умислом або необережністю [76, с. 608].

М.І. Мельник та М.І. Хавронюк зазначають, що з суб'єктивної сторони вказані делікти у першій формі може бути вчинено лише з прямим умислом (підкреслюється словом «завідомо»), а в другій – з прямим чи непрямим умислом. Якщо особа вчасно не подала декларацію через тривалу тяжку

хворобу, стихійне лихо, пов'язане із втратою відповідних документів, інші поважні причини виняткового характеру, то її не можна вважати такою, що усвідомлює суспільно небезпечний характер свого діяння. Водночас не можна вважати такими причинами складнощі технічного характеру, пов'язані, наприклад говорять правники, із невмінням користуватися комп'ютерною технікою чи тимчасовою відсутністю технічної можливості входу до системи. Також автори мають на увазі існування в НАЗК технічної можливості встановлення, коли саме і скільки спроб увійти в систему електронного декларування зробила особа, а якщо їй це не вдалося, то з якої саме причини. Ці факти документуються в електронному журналі каталогування системи е-декларування [77, с. 1158].

Д.М. Міськів на дисертаційному рівні обґрунтував, що суб'єктивна сторона складів кримінальних правопорушень, передбачених ст. ст. 366-2, 366-3 КК України, характеризуються виключно умисною формою вини, а вид умислу може бути і прямий, і непрямий. Мета та мотив вчинення таких діянь на кваліфікацію не впливає. Враховуючи це, автор наголошує на доцільності доповнення ст. 366 КК України кваліфікованим складом, а саме, декларування недостовірної інформації особами, діяльність яких пов'язана з високими корупційними ризиками, та особами, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище [68, с. 208].

На цьому, також зосереджував увагу і Д.Ф. Волонець зазначаючи, що суб'єктивна сторона кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 366-2 та 366-3 КК України характеризується одним обов'язковим елементом – виною у формі умислу, вид умислу – прямий, та двома факультативними – мотивом та метою, які не впливають на кваліфікацію суспільно небезпечного діяння, проте можуть бути враховані судом під час призначення покарання винному у декларуванні недостовірної інформації або у неподанні декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування [25, с. 193].

Поряд із цим, А.Л. Замахін досліджуючи особливості суб'єктивної сторони неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, наголошує на необхідності приділення достатньої уваги меті та мотиву досліджуваних деліктів.

Так, автор зазначає, що незважаючи на те, що мета та мотив є факультативними ознаками складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-3 КК України, однак при встановленні його суб'єктивної сторони з'ясування мотиву, з яким діяв декларант, має важливе значення. Відсутність доказів, які вказують на конкретний мотив неподання декларації є підставою для висновку про те, що особа насправді не усвідомлювала суспільну небезпечність та протиправність свого діяння, а отже, і про відсутність умислу у її поведінці. Метою неподання декларації зазвичай є приховування майна, коштів, які раніше були одержані в результаті вчинення іншого кримінального правопорушення [39, с. 40].

Отже, з метою більш детального дослідження окресленого питання, щодо суб'єктивних ознак декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-2 КК України) звернемось до матеріалів Єдиного державного реєстру судових рішень.

Так, типовим прикладом притягнення особи до кримінальної відповідальності за ст. 366-2 КК України може слугувати вирок Шосткинського міськрайонного суду Сумської області від 19 вересня 2024 року у справі № 589/2163/22.

З матеріалів справи ОСОБА_5 обвинувачувався у декларуванні недостовірної інформації за таких обставин. Як зазначено в обвинувальному акті, 30.03.2021 ОСОБА_5, перебуваючи у м. Шостка Сумської області, точної адреси в ході досудового розслідування не встановлено, будучи обізнаним про обов'язок щорічно до 1 квітня подавати шляхом заповнення на офіційному веб-сайті Національного агентства декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого

самоврядування, за минулий рік, та, маючи всі необхідні умови та технічну можливість, 30.03.2021 о 17:50:34 зареєструвався у інформаційно-телекомунікаційній системі «Єдиний державний реєстр декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування», створивши декларацію за 2020 рік з унікальним ідентифікатором документа 860fae36-9524-46a2-a23c-6dc9a8ba414c. У подальшому, як зазначено в обвинувальному акті, ОСОБА_5, діючи умисно, усвідомлюючи суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачаючи його суспільно небезпечні наслідки і бажаючи їх настання, вніс до декларації з унікальним ідентифікатором документа – 860fae36-9524-46a2-a23c-6dc9a8ba414c завідомо недостовірні відомості та о 18:21:28 30.03.2021 подав вказаний документ, підтвердивши його власним кваліфікованим електронним підписом (ЕЦП). Обвинувачення вказує, що відповідно до обґрунтованого висновку Національного агентства з питань запобігання корупції щодо виявлення ознак корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення від 21.12.2021 з'ясовано, що за результатами проведеного на підставі ст. 51 Закону України «Про запобігання корупції» вторинного контролю, суб'єкт декларування ОСОБА_5 при поданні декларації зазначив недостовірні відомості, які відрізняються від достовірних на загальну суму 6 194 723,33 грн. [22].

Як можемо побачити із зазначеного вище вироку, обов'язковою умовою притягнення особи до кримінальної відповідальності за ст. 366-2 КК України є декларування недостовірної інформації саме умисно. Особа обов'язково повинна усвідомлювати суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачаючи його суспільно небезпечні наслідки і бажаючи їх настання. Тобто, обов'язкова наявність саме прямого умислу ч. 2 ст. 24 КК України.

Натомість у вироку Вищого антикорупційного суду м. Києва від 05 лютого 2024 року у справі № 991/503/23 судом наголошується тільки на

умисній формі вини вчинення кримінального правопорушення. Не акцентуючи увагу на формі умислу.

Так, ОСОБА_6, будучи суддею Васильківського міськрайонного суду Київської області – суб'єктом декларування відповідно до підпункту «г» пункту 1 частини 1 статті 3 Закону України «Про запобігання корупції», 27.03.2021 о 03 год. 21 хв. із застосуванням електронного цифрового підпису, отриманого в КНЕДП – ІДД ДПС, з персонального комп'ютера з ІР-адресою НОМЕР_1, шляхом заповнення на офіційному веб-сайті Національного агентства з питань запобігання корупції – <https://nazk.gov.ua/> подав щорічну декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за 2020 рік, до якої у порушення вимог п. 2 ч. 1 ст. 46 Закону України «Про запобігання корупції», умисно вніс завідомо недостовірні відомості. Так, ОСОБА_6 не зазначив у поданій декларації відомості про об'єкти декларування, а саме:

- квартиру за адресою: АДРЕСА_2, вартістю 4 629 163 грн, що перебувала у його та членів його сім'ї користуванні понад 183 дні у звітному періоді та станом на 31.12.2020;

- машиномісце № НОМЕР_2 за адресою: АДРЕСА_2, вартістю 215 394,54 грн, що перебувало у його та членів його сім'ї користуванні понад 183 дні у звітному періоді та станом на 31.12.2020;

- машиномісце № НОМЕР_3 за адресою: АДРЕСА_2, вартістю 212 958,83 грн, що перебувало у його та членів його сім'ї користуванні станом на 31.12.2020.

Подані ОСОБА_6 у щорічній декларації за 2020 рік відомості відрізняються від достовірних на загальну суму 5 057 516,37 грн. Вказані дії обвинуваченого ОСОБА_6 кваліфіковано за ч. 1 ст. 366-2 КК України (у редакції, чинній до 21.07.2021) як умисне внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції», якщо такі відомості

відрізняються від достовірних на суму від 500 до 4 000 прожиткових мінімумів для працездатних осіб [18].

Типовим прикладом притягнення особи до кримінальної відповідальності за ст. 366-3 КК України може слугувати вирок Тростянецького районного суду Сумської області від 10 жовтня 2024 року у справі № 588/1724/24.

Так, ОСОБА_3 являючись депутатом Семереньківської сільської ради Тростянецького району Сумської області та будучи суб'єктом декларування згідно підпункту «б» пункту 1 частини 1 статті 3 Закону України «Про запобігання корупції», повноваження якого закінчилися у 2020 році, діючи умисно, маючи реальну можливість та достовірно знаючи про обов'язок подання до Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій місцевого самоврядування, всупереч вимогам абзацу 2 частини 2 статті 45 Закону України «Про запобігання корупції», не подала протягом 2021 року, шляхом заповнення на офіційному веб-сайті Національного агентства щорічну декларацію та декларацію після звільнення особи, уповноваженої на виконання функцій місцевого самоврядування за формою, що визначена Національним агентством з питань запобігання корупції. Тому, дії ОСОБА_3 було кваліфіковано за статтею 366-3 КК України, як умисне неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції» [21].

Із вироку Тростянецького районного суду Сумської області від 10 жовтня 2024 року у справі № 588/1724/24 можемо зрозуміти, що неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування обов'язково характеризується виключно умисною формою вини.

Як можемо побачити, з метою притягнення особи до кримінальної відповідальності за ст. 366-2, ст. 366-2 КК України, обов'язково повинен бути

доведений прямий умисел. Особа повинна усвідомлювати суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), передбачаючи при цьому суспільно небезпечні наслідки і свідомо бажаючи їх настання. На відміну від ч. 1 ст. 172-6 КУпАП де таке адміністративне правопорушення, як несвоєчасне подання без поважних причин декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування може бути вчинено у формі прямого та непрямого умислу.

Поряд із тим, варто погодитись із А.Л. Замахін, що іноді декларант і справді може не усвідомлювати суспільної небезпечності неподання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Однак в такому випадку діяння буде вчинене з кримінально протиправною недбалістю, що виключає підставу притягнення особи до відповідальності за ст. 366-3 КК України [39, с. 38].

Отже, за результатом дослідження суб'єктивної сторони декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-2 КК України) можна констатувати, що окреслені кримінальні правопорушення можуть бути вчинені лише у формі прямого умислу. Особа має усвідомлювати суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), передбачати при цьому суспільно небезпечні його наслідки і свідомо бажати їх настання. Тоді як інші ознаки суб'єктивної сторони – мета, мотив та емоційний стан – носять факультативний характер. Встановлення яких має значення під час досудового розслідування та безпосередньо судового розгляду.

Висновки до розділу 3

За результатом дослідження суб'єктивних ознак декларування недостовірної інформації було встановлено, що суб'єктом декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) виступає суб'єкт декларування на якого поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII (ч. 1 та ч. 2 ст. 45), тобто спеціальний суб'єкт.

Окреслені кримінальні правопорушення можуть бути вчинені лише у формі прямого умислу. Особа має усвідомлювати суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), передбачати при цьому суспільно небезпечні його наслідки і свідомо бажати їх настання. Тоді як інші ознаки суб'єктивної сторони – мета, мотив та емоційний стан – носять факультативний характер. Встановлення яких має значення під час досудового розслідування та судового розгляду.

ВИСНОВКИ

У дисертації удосконалено теоретичні положень кримінального права в частині відповідальності за декларування недостовірної інформації як двох окремих кримінальних правопорушень, пов'язаних із корупцією, та вироблено рекомендації для удосконалення законодавства та практики його застосування.

Встановлено, що на сьогоднішній день, переважна більшість досліджень кримінальної відповідальності за декларування недостовірної відповідальності (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) здійснювались до початку повномасштабного вторгнення на територію України країни агресора. Зокрема, введення на території України воєнного стану зумовило прийняття законодавцем певних процесуальних рішень, щодо обов'язкового декларування. Зокрема, це прийняття Закону України № 2115-IX від 3 березня 2022 року «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» та Закону України № 3384-IX від 20 вересня 2023 року «Про внесення змін до деяких законів України про визначення порядку подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в умовах воєнного стану». Останні наукові дослідження характеризуються фрагментарністю, і не претендують на всебічність та повноту, зосереджуючись лише на деяких аспектах наявних у кримінально-правовій науці проблем. Все це, на нашу думку, зумовлює актуальність та нагальну потребу проведення сучасного, комплексного дослідження кримінальної відповідальності за декларування недостовірної відповідальності (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України).

Встановлено, що наразі законодавство про кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації ще перебуває на етапі формування. Цьому, зокрема, свідчать останні зміни до ст. 366-2 та ст. 366-3 КК України внесені Законом України «Про внесення змін до

Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» від 29 червня 2021 року № 1576-IX.

Дослідження історико-правового розвитку законодавства про кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації (ст. 366-2 та ст. 366-3 КК України) надало змогу сформувати періодизацію її історичного становлення:

- 1) 1036 р. – 1529 р. – період від Руської Правди до першого статуту Великого Князівства Литовського (характеризується становлення відповідальності за службові злочини);
- 2) 1529 р. – 1991 р. – період від першого статуту Великого Князівства Литовського до проголошення незалежності України (характеризується становленням корисливих злочинів у сфері службової діяльності);
- 3) 1991 р. – 1995 р. – період від проголошення незалежності до встановлення відповідальності за порушення фінансового контролю (характеризується прийняттям та імплементацією міжнародного законодавства у сфері боротьби з корупцією);
- 4) 1995 р. – 2014 р. – період від Закону України «Про боротьбу з корупцією» від 5 жовтня 1995 року № 356/95-ВР до Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII (характеризується становленням адміністративної відповідальності за порушення вимог фінансового контролю);
- 5) 2014 р. – по сьогодні – період від Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII по сьогодні (характеризується формування кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації).

За результатом дослідження ми дійшли до висновку, що Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47

народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про Запобігання корупції», Кримінального кодексу України від 27 жовтня 2020 року більшою мірою є спірним. Переконані що кримінальна відповідальність за декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) є соціально обумовленою (суспільно небезпечна, достатньо поширена, нормативно несуперечлива, історично та міжнародно зумовлена).

За результатом дослідження зарубіжного досвіду правового регулювання відповідальності за декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) було встановлено, що переважна більшість країн колишнього Радянського Союзу визнає декларування недостовірної інформації, а також неподання декларації суспільно небезпечними діями. Встановлюючи при цьому відповідну кримінальну відповідальність.

Перспективним напрямком удосконалення кримінального законодавства, щодо правового регулювання відповідальності за декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) можна визнати запозичення досвіду Грузії, де умовою настання кримінальної відповідальності за ст. 355 Кримінальному кодексу Грузії є попереднє притягнення до адміністративної відповідальності. Зокрема, ненадання декларації про майнове становище, вчинене після накладання адміністративного стягнення.

Аналіз зарубіжного досвіду щодо виду, характеру і ступеню покарання за декларування недостовірної інформації надав змогу зробити висновок, щодо доцільності запозичення досвіду Латвійської Республіки. Де, зокрема, додатковим видом покарання визначено конфіскацію майна, яке не було задекларовано.

Актуальним є також досвід Естонської Республіки, щодо розширення кола суб'єктів декларування недостовірної інформації, зокрема, до близьких родичів суб'єкта декларування. По-перше, це законодавче рішення вносить додаткові складнощі в ході вчинення корупційних кримінальних

правопорушень. По-друге, може мати профілактичний характер щодо вчинення нових корупційних кримінальних правопорушень.

Предмет декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) є обов'язковим елементом складів кримінальних правопорушень. Проте, у цих статтях предмет не є тотожним. Зокрема, у ст. 366-2, де встановлено кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації предметом є саме завідомо недостовірні відомості, які вносяться до декларації. У випадку ст. 366-3 КК України де встановлено кримінальну відповідальність за неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування є саме декларація.

В свою чергу безпосереднім об'єктом декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) виступають суспільні відносини у сфері декларування. Додатковим обов'язковим безпосереднім об'єктом декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) виступають завжди суспільні відносини, пов'язані з протидією корупції. Додатковим факультативним безпосереднім об'єктом декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України), окрім суспільних відносин у сфері забезпечення авторитету державної влади та місцевого самоврядування, також можуть виступати суспільні відносини у сфері забезпечення фінансової безпеки держави.

За результатом дослідження об'єктивної сторони декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) встановлено таке. Кримінальні правопорушення передбачені ст. 366-2 та ст. 366-3 КК України можуть бути вчинені в різних проявах. Зокрема, декларування недостовірної інформації, яке передбачено ст. 366-2 КК України вчиняється лише як умисне діяння у формі дії. Особа повинна умисно внести завідомо недостовірні відомості до декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII.

Тоді, як неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, яке передбачено ст. 366-3 КК України вчиняється лише як умисне діяння у формі бездіяльності.

Суб'єктом декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України) виступає суб'єкт декларування на якого поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII (ч. 1 та ч. 2 ст. 45), тобто спеціальний суб'єкт.

За результатом дослідження суб'єктивної сторони декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-2 КК України) можна констатувати, що окреслені кримінальні правопорушення можуть бути вчинені лише у формі умислу, вид умислу – прямий. Особа має усвідомлювати суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), передбачати при цьому суспільно небезпечні його наслідки і свідомо бажати їх настання. Тоді як інші ознаки суб'єктивної сторони – мета, мотив та емоційний стан – носять факультативний характер. Встановлення яких має значення під час досудового розслідування та безпосередньо судового розгляду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агеєнко А.В., Об'єкт декларування недостовірної інформації (ст. 366-2 КК України) URL: http://lsej.org.ua/10_2023/112.pdf
2. Агеєнко А. Про обґрунтованість криміналізації декларування недостовірної інформації. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 6. С. 170–174.
3. Андрієшин В.В. Кримінально-правова кваліфікація декларування недостовірної інформації (ст. 366-1 КК України). *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2018. № 2 (11). С. 127–137.
4. Анісімов Д.О. Генеза кримінально-правових норм про кримінальну відповідальність за протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2023. № 7. <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2023-7-01-05>
5. Антикорупційна стратегія на 2021-2025 року. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/Antykoruptsijna-strategiya-na-2021-2025-rr.pdf>
6. Балобанова Д.О. Загальні засади теорії криміналізації. *Актуальні проблеми держави і права*. 2009. Вип. 47. С. 145–148.
7. Бандурка І.О. Спеціальний суб'єкт як елемент складу злочинів, вчинений проти дітей. *Європейські перспективи*. 2015. № 2. С. 21–25.
8. Беззуб І. Впровадження електронного декларування доходів держпосадовців в Україні. *Громадська думка про правотворення*. 2016. № 4. С. 4–13.
9. Беніцький А.С. Кримінальна відповідальність за причетність до злочину та співучасть у злочині згідно із законодавством Московської держави другої половини XVII століття. *Інформаційне право*. 2014. № 1 (10). С. 106–114.
10. Березняк В. Кримінологічна характеристика отримання

неправомірної вигоди як предмета кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаних з наданням публічних послуг. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 3. С. 582-585.

11. Березняк В. Посилення відповідальності за корупційні кримінальні правопорушення в умовах воєнного стану: чи потрібні зміни до статті 368 ККУ. *Право і суспільство*. 2025. № 1. С. 610-616.

12. Березняк В., Марієнко А. Міжнародний досвід протидії неправомірній вигоді: уроки для України. *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*. 2025. № 1. С. 118-127

13. Берзін П.С. Кримінальний кодекс УСРР 1927 р. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2017. № 1 (8). С. 279–281.

14. Бойко І. Покарання на українських землях за кримінальним законодавством Австрії та Австро-Угорщини (1772–1918 рр.). *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2014. Випуск 59. С. 71–79.

15. Боровик А.В. Генезис кримінальної відповідальності та запобігання корупційним злочинам в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 6. С. 118–124.

16. Вбити боротьбу з корупцією. Як Конституційний Суд повертає бандитські 90-ті. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2020/10/28/7271610/>

17. Вереша Р.В. Проблеми суб'єктивної сторони складу злочину : дис. ... док. юрид. наук : 12.00.08 / Нац. акад. внутр. справ, Київ, 2017. 583 с.

18. Вирок Вищого антикорупційного суду м. Київ від 05.02.2024 у справі № 991/503/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116751816>

19. Вирок Кам'янець-Подільського міськрайонного суду Хмельницької області від 16.01.2023 у справі № 676/4489/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108396831>

20. Вирок Сихівського районного суду м. Львів від 28.10.2024 у справі № 464/2644/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122631945>

21. Вирок Тростянецького районного суду Сумської області від 10.10.2024 у справі № 588/1724/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122216055>
22. Вирок Шосткинського міськрайонного суду Сумської області від 19.09.2024 у справі № 589/2163/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121742494>
23. Висновок Головного науково-експертного управління 17.11.2020. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70282
24. Вознюк А.А. Визнання статті 366-1 Кримінального кодексу України неконституційною: концептуальні вади прийнятого рішення. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 4 (117). С. 20–31.
25. Волонець Д. Ф. Кримінальна відповідальність за декларування недостовірної інформації : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Дніпроп. держ. ун-т. внутр. справ, Дніпро, 2021. 229 с.
26. Гавриленко О.А. Нове видання з історія кримінального покарання в Україні. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 3. С. 402–403.
27. Газдайка-Василишин І.Б. Некорисливі злочини проти власності : монографія. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2012. 212 с.
28. Гордієнко В. Безпосередній об'єкт злочину, передбаченого статтею 366-1 КК України «Декларування недостовірної інформації». *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2019. Випуск 69. С. 136–143.
29. Гриненко І. Ознаки суб'єкта злочину як критерій класифікації злочинів. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 7. С. 182–187.
30. Гузоватий О.І., Титаренко О.О. Кримінальна відповідальність за незаконне збагачення в Україні та деяких зарубіжних країнах : монографія. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т. внутр. справ, 2018. 260 с.

31. Декларування недостовірної інформації, умисне неподання декларації. Генеральна прокуратура України. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/adminkor.html?_m=publications&_t=rec&id=212559

32. Демидова Л.М. Генезис кримінально-правової відповідальності за заподіяння майнової шкоди в Україні. *Право і безпека*. 2010. № 4 (36). С. 146–149.

33. Дудоров О. О. Поняття злочину. Класифікація злочинів. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2013. № 1 (1). С. 84–102.

34. Деякі питання діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції: Розпорядження від 29.10.2020 № 1363-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-diyalnosti-nacionalnogo-agentstva-z-pitan-zapobigannya-korupciyi-i291020-1363>

35. Динаміка декларування. Офіційний сайт Національного агентства з питань запобігання корупції. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/dynamika-deklaruvannya-za-tyzhden-deklaratsiyi-za-2021-rik-dobrovilno-podaly-ponad-5-5-tys-publichnyh-sluzhbovtsiv/>

36. Драгоненко А.О. Соціальна обумовленість норм про кримінальну відповідальність за домашнє насильство. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. С. 190–193. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/264959/260940>

37. Забзалюк Д.Є. Історія держави та права України : навч. посібник (у схемах і таблицях). Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2017. 120 с.

38. Заленська А.С. Соціальна обумовленість криміналізації порушення права на отримання освіти в Україні. *Форум права*. 2012. № 1. С. 334–338.

39. Замахін А.Л. Особливості суб'єктивної сторони неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. *Науковий вісник*

Ужгородського Національного Університету. 2023. Випуск 80: частина 2. С. 36–40.

40. Інформація про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення. Офіс Генерального прокурора. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-osib-yaki-vchynili-kriminalni-pravoporushennya-2>

41. Катеринчук К.В. Обумовленість кримінальної відповідальності злочинів проти здоров'я особи: кримінально-правові та кримінологічні чинники. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 2. С. 29–40.

42. Кодекс Республики Беларусь об административных правонарушениях : веб-сайт. URL: <https://etalonline.by/document/?regnum=hk2100091>

43. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1 – 212-24) : Кодекс від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

44. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 212-24- далі) : Кодекс від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

45. Кодекси чиноятии чумхурии точикистон : веб-сайт. URL: <https://mmk.tj/content/кодекси-чиноятии-чумхурии-точикистон>

46. Комарницька М.О. Соціальна обумовленість криміналізації злочинів пов'язаних із одержанням неправомірної вигоди та кримінальної відповідальності за їх скоєння. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 3. С. 319–322. URL: http://www.lsej.org.ua/3_2020/78.pdf

47. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції: Конвенція від 31.10.2003. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text

48. Кондра М.Я. Врахування принципу рівності у кримінальному праві для вирішення питань криміналізації діяння. *Право і суспільство*. 2018. № 3 частина 2. С. 214–219.

49. Конституційний Суд визнав неконституційними ключові інститути антикорупційного закону і кримінальну відповідальність за завідомо недостовірне декларування. Що далі? URL: <https://pravo.org.ua/konstytutsijnyj-sud-vyznav-nekonstytutsijnymy-klyuchovi-instituty-antykorrupsijnogo-zakonu-i-kryminalnu-vidpovidalnist-za-zavidomo-nedostovirne-deklaruvannya-shho-dali/>

50. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr>

51. Копик Ю.В. Кримінальне право на українських землях у складі Великого князівства литовського : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Львів, 2015. 220 с.

52. Кримінальне право (Загальна частина) : навчальний посібник / за заг. ред. С.А. Шалгунової. Херсон : Айлат, 2019. 296 с.

53. Кримінальне право України. Загальна частина: навчальний посібник / Бабенко А.М., Вапсва Ю.А., Грищук В.К. та ін.; за заг. ред. О.М. Бандурки. Харків: Вид-во ХНУВС, 2010. 407 с.

54. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / за заг. ред. О.М. Литвинова. Харків, ХНУВС, 2020. 428 с.

55. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / за заг. ред. В.Я. Конопельського, В.О. Меркулової. Одеса, ОДУВС, 2021. 452 с.

56. Кримінальне право України. Частина 1: конспект лекцій: навчально методичний посібник для здобувачів денної та заочної форми навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 081 «Право». Чернівці, 2022. 182 с.

57. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / за ред. проф. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. 4-те вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2010, 455 с.

58. Кримінальний кодекс України: Кодекс від 05.04.2001 № 2341-ІІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#top>

59. Кримінальний кодекс УРСР від 8 червня 1927 року. Київ : Державне видавництво політичної літератури УРСР, 1950. 167 с.
60. Кримінальний кодекс: Кодекс від 28.12.1960. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2001-05#Text>
61. КСУ заблокував призначення керівних кадрів органів влади, у тому числі переможців місцевих виборів. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/ksu-zablokuvav-pryznachennya-kerivnyh-kadriv-organiv-vlady-u-tomu-chysli-peremozhtsiv-mistsevyh-vyboriv/>
62. Кудін С.В. Дослідження історії вітчизняного кримінального права XI–XVIII ст. у працях А.І. Яковліва. *Вісник Академії адвокатури України*. 2009. Число 1 (14). С. 50–56.
63. Кузнецов В.В., Кузнецова Л.О. Окремі напрями удосконалення історико-правових досліджень кримінального законодавства України. *Вісник Асоціації кримінального права*. 2016. № 1 (6). С. 41–50.
64. Кузнецов В.В., Чабанюк В.Д. Історіографія кримінального законодавства України. *Митна справа*. 2015. № 1 (97). С. 51–52.
65. Кузнецов В.В., Шармар О.М., Акімов М.О. Еволюція законодавства України про кримінальну відповідальність (X–XXI ст.ст.). *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2022. № 1. С. 265–269. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/260052/256424>
66. Мальцева А.В., Борисов В.І. Соціальна обумовленість відповідальності за кримінальне правопорушення «втручання у діяльність державного діяча». URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/11/45-1.pdf>
67. Матвійчук В.К. Становлення і розвиток системи Особливої частини кримінального законодавства України. *Форум права*. 2011. № 2. С. 603–608.

68. Міськів Д. М. Відповідальність за декларування недостовірної інформації у кримінальному праві України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Львів. держ. ун-т. внутр. справ, Львів, 2021. 291 с.

69. Міщук В. В. Відмінність вимагання від подібних складів злочинів за кримінальним законодавством України. *Економіка і право*. 2013. № 23. С. 158–163.

70. Міщук Н. Кіберзлочинність як загроза інформаційному суспільству. *Вісник Львівського університету. Серія економічна*. 2014. № 51. С. 173–179.

71. Міськів Д.М., Газдайка-Василишин І.Б. Кримінальна відповідальність за декларування недостовірної інформації та за неподання декларації суб'єктом декларування : монографія. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 300 с.

72. Мовчан Р.О. Криміналізація діянь, передбачених статтями 366-2 та 366-3 Кримінального кодексу України: аналіз на предмет відповідності принципу суспільної небезпеки. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 7. С. 74–78. URL: http://www.lsej.org.ua/7_2022/14.pdf

73. Мовчан Р.О., Янівський Р.М. Криміналізація умисного неподання декларації: pro at contra. *Науково-інформаційний вісник. Івано-Франківського університету імені Короля Данила Галицького*. 2023. Вип. 16 (28). С. 133–140.

74. Мостепанюк Л. Декларування недостовірної інформації: аспекти предмета кримінального правопорушення. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2023. № 1 (25). С. 86–93.

75. Музика А.А., Лашук Є.В. Предмет злочину: теоретичні основи пізнання : монографія. Київ : ПАЛИВОДА А.В., 2011. 192 с.

76. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / За заг. ред. Галунька В.В. Київ : Видавничий дім «Професіонал», 2018. 784 с.

77. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. Київ : ВД «Дакор», 2018. 1386 с.

78. O'zbekiston respublikasining jinoyat kodeksi : веб-сайт. URL: <https://lex.uz/mact/-111453>

79. Омеляненко М.І. Питання розвитку кримінального законодавства України щодо встановленого порядку поводження з майном, на яке накладено арешт, або яке описано чи підлягає конфіскації. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2010. № 4. С. 220–225.

80. Орлов Ю.В. Кримінологічні фактори криміналізації суспільно небезпечних діянь: методологічні засади дослідження. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Право»*. 2012. Випуск № 11. С. 224–228.

81. Остапенко Т.О., Козланюк В.К. Правова регламентація системи державних злочинів на українських землях у джерелах права Королівства Польського та статуті Великого князівства Литовського 1529 р. *Право і суспільство*. 2018. № 2. С. 48–53.

82. Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: https://www.president.gov.ua/storage/j-files-storage/00/45/94/b87cd4e70707d4a76753ea55d768a9c0_1512655343.pdf

83. Офіційно! Україна отримала статус кандидата на членство в ЄС. URL: <https://niss.gov.ua/news/novyny-nisd/nadannya-ukrayini-statusu-kandydata-na-chlenstvo-v-yes#:~:text=Україна%20отримала%20статус%20кандидата%20на%20членство%20в%20ЄС,-Поділитися%3A&text=23%20червня%202022%20року%20Європейська,24%20червня%20у%20Брюсселі%2C%20Бельгія.>

84. Пащенко О.О. Обставини, що визначають соціальну обумовленість охоронних кримінально-правових норм (законів про кримінальну відповідальність). *Актуальні проблеми кримінальної відповідальності* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 10–11 жовт. 2013 р. / редкол. : В.Я. Тацій (голов. ред.) та ін. Харків : Право, 2013. С. 210–213.

85. Пащенко О.О. Криміналізація та соціальна обумовленість. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2017. № 1 (8). С. 41–76.

86. Пащенко О.О. Місце нормативних факторів в системі обставин, що визначають соціальну обумовленість закону про кримінальну відповідальність. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Випуск 33. Том 2. С. 120–123.

87. Пащенко О.О. Обставини, що визначають соціальну обумовленість охоронних кримінально-правових норм (законів про кримінальну відповідальність). Актуальні проблеми кримінальної відповідальності : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 10-11 жовт. 2013 р. Харків, 2013. С. 210–213.

88. Пащенко О.О. Соціальна обумовленість кримінально-правових норм: проблеми міждисциплінарних зв'язків. С. 150–154. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/7069/1/Pashenko_150.pdf

89. Пенитенциарный кодекс Эстонии : веб-сайт. URL: <https://www.juristaitab.ee/sites/default/files/seadustetolktolked/ПЕНИТЕНЦИАРНЫЙ%20КОДЕКС%2001.11.2022.pdf>

90. Покарання за недостовірне декларування та окремі повноваження НАЗК визнали неконституційними – ЗМІ. URL: <https://www.slidstvo.info/news/pokarannya-za-nedostovirne-deklaruvannya-ta-okremi-povnovazhennya-nazk-vyznaly-nekonstytutsijnymy-zmi/>

91. Полькін К.К. Про обґрунтованість криміналізації декларування недостовірної інформації. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2016. № 1. С. 142–155.

92. Почтовий М.М. Проблемні питання реалізації механізму повернення активів, одержаних корупційним шляхом, у вітчизняному кримінальному судочинстві. *Актуальні проблеми держави і права*. 2023. № 1. С. 153-158.

93. Почтовий М.М., Сироватка С.С. Корупційні кримінальні правопорушення в інвестиційно-будівельній сфері України. *Право і суспільство*. 2025. № 1. С. 733-738.

94. Права, по которымъ судится малороссійскій народъ / за ред. А.Ф. Кистяковского. Киевъ: Университетская типографія (І.І. Завадзкаго), 1879 г. 1063 с.

95. Про боротьбу з корупцією: Закон України від 05.10.1995 № 356/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/356/95-вр#Text> (дата звернення: 15.10.2022).

96. Про вжиття заходів для відновлення нормативно-правового регулювання діяльності антикорупційних органів та довіри до конституційного судочинства: Рішення від 29 жовтня 2020 року № 477/2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4772020-35469>

97. Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21.12.2016 № 1798-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19#n847>

98. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення якості вищої освіти: Закон України від 02 травня 2023 року № 3062-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3062-20#n67>

99. Про внесення змін до деяких законів України: Закон України від 03.03.2005 № 2459-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2459-15/ed20050303#Text>

100. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про запобігання корупції»: Закон України від 04.03.2020 № 524-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/524-20#top>

101. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України : Закон України від 13 травня 2014 року № 1261-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1261-18#Text>

102. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення : Закон України від 10.06.2009 № 1508-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-17/ed20090611#Text>

103. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення : Закон України від 07 квітня 2011 року № 3207-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3207-17/ed20110407#Text>

104. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особою, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування: Закон України від 04.12.2020 № 1074-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1074-20#Text>

105. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особою, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування: Закон України від 04.12.2020 № 1074-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1074-20#Text>

106. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції: Закон України від 02.10.2019 № 140-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/140-20/ed20191002#Text>

107. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції : Закон України від 04.10.2021 № 140-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/140-20#top> (дата звернення: 10.10.2022).

108. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей подання службовими особами декларацій про майно, доходи,

витрати і зобов'язання фінансового характеру у 2016 році: Закон України від 15.03.2016 № 1022-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1022-19#Text>

109. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України: Закон України від 06.12.2016 № 1774-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1774-19#n32>

110. Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо поширення дії закону на членів правління Фонду соціального страхування України, Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, Пенсійного фонду, Наглядової ради Пенсійного фонду та відповідних посадових осіб»: Закон України від 17.11.2021 № 1893-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1893-20#n7>

111. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування: Закон України від 29.06.2021 № 1576-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-20#n26>

112. Про державну службу: Закон України від 16.12.1993 № 3723-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3723-12/ed19950901#Text> (дата звернення: 15.10.2022).

113. Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів): Закон України від 23.09.2021 № 1780-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1780-20#n158>

114. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. Режим доступу: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 10.10.2022).

115. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержуваних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню

розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 16.12.2019 № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (дата звернення: 10.10.2022).

116. Про засади запобігання і протидії корупції : Закон України від 07 квітня 2011 року № 3206-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3206-17/ed20110407#Text>

117. Про початок роботи системи подання та оприлюднення декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування: Рішення від 10 червня 2016 року № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0958-16#Text>

118. Про розвідку: Закон України від 17.09.2020 № 912-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/912-20#n608>

119. Проект Закону України про відновлення суспільної довіри до конституційного судочинства. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70282

120. Рева Ю.О. Антикоруptionне декларування: теорія, правове регулювання, практика : дис. ... док. філ. за спец. 081 «Право» / Нац. у-т. Одес. юрид. акад., Одеса, 2020. 228 с.

121. Резнік О.І. Періодизація історико-правового процесу: концептуальні аспекти : автореф. дис. ... канд. Юрид. наук : 12.00.01. Одеса, 2008. 19 с.

122. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про Запобігання корупції», Кримінального кодексу України: Рішення від 27.10.2020 № 13-р/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v013p710-20#Text>

123. Рішення КСУ щодо електронного декларування руйнує антикорупційну реформу – заява НАБУ. URL:

<https://nabu.gov.ua/news/novyny-rishennya-ksu-shchodo-elektronnoho-deklaruvannya-ruynuye-antikorupciynu-reformu-zayava-nabu/>

124. Русаєв А.В. Зарубіжний досвід розслідування доказування декларування недостовірної інформації. *Юридичний науковий електронний журнал*. С. 546–551. URL: http://lsej.org.ua/6_2023/126.pdf

125. Codul penal al republicii Moldova : веб-сайт. URL: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=109495&lang=ro

126. Савченко А.В. Особливості складу декларування недостовірної інформації. *Актуальні проблеми досудового розслідування* : зб. тез доповідей IV Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 1 лип. 2015 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. С. 53–56.

127. Сергієвський С.К. Генеза вітчизняного законодавства про кримінальну відповідальність за державну зраду. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2019. № 37. С. 168–184.

128. Середа А.М. Історія держави і права України. Частина I : навчальний посібник. Запоріжжя: ФОП Зеленкевич Л.П. Суми : Університетська книга, 2010. Ч. 1. 332 с.

129. Собко Г.М. Конкуренція кримінально-правових норм у кваліфікації корисливих посягань на власність із застосуванням насильства. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2019. Том 30 (69). № 6. С. 144–148.

130. Стародуб Д.М. Правове регулювання декларування доходів фізичних осіб: порівняльна характеристика : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / ун-т держ. фіс. служб. України, Ірпінь, 2017. 207 с.

131. Статути Великого князівства Литовського: у 3-х томах. Том I. Статут Великого князівства Литовського 1529 року / За ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. Одеса : Юридична література, 2002. 464 с.

132. Смаглюк О.В., Павловська А.А. Досягнення віку кримінальної відповідальності як ознака неповнолітнього суб'єкта злочину. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 2. С. 181–185.

133. Статути Великого князівства Литовського: у 3-х томах. Том II. Статут Великого князівства Литовського 1566 року / За ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. Одеса : Юридична література, 2003. 560 с.

134. Статути Великого князівства Литовського: у 3-х томах. Том III. Статут Великого князівства Литовського 1588 року: у 2 кн. Кн. 1 / За ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. Одеса : Юридична література, 2004. 672 с.

135. Стеблянюк А.В., Рєзнік О.М. Електронне декларування як форма контролю за діяльністю працівників правоохоронних органів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія право.* 2017. Випуск 44. Том 2. С. 160–164.

136. Стрельцов Є.Л. «Нові» категорії спеціального суб'єкту та традиційні оцінки їх ознак. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* 2012. № 3. С. 94–98.

137. Сушицька Н.В. Розвиток українського і російського кримінального права у другій половині XVII–XVIII ст. : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2011. 22 с.

138. Сухонос В.В. Склад злочину: закон, теорія та практика: монографія. Суми : Університетська книга, 2018. 200 с.

139. Тацій В.Я. Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві : монографія. Харків : Право, 2016. 256 с.

140. Тема 1. Поняття, причини, наслідки та правові основи запобігання корупції URL: https://arm.navs.edu.ua/books/atikorruption/lectures/lecture_1.html

141. Терлюк І.Я. Огляд історії кримінального права України : навчальний посібник. Львів : Ліга-Прес, 2007. 92 с.

142. Тарасенко О. С. Застосування спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з обігом протиправного контенту в мережі Інтернет. *Юридична наука.* 2020. Випуск 6. С. 424–432.

143. Тіточка Т.І. Генеза кримінально-правового захисту прав неповнолітніх осіб в Україні. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2022. № 1. С. 168–172. URL: <http://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/01/33-1.pdf>

144. Уголовное уложение утвержденное 22 марта 1903 г. С.-Петербургъ : Сенатская типографія, 1903. 144 с.

145. Уголовный кодекс Азербайджанской Республики : веб-сайт. URL: https://continent-online.com/Document/?doc_id=30420353#pos=2628;134

146. Уголовный кодекс Грузии : веб-сайт. <https://matsne.gov.ge/ru/document/view/16426?publication=229>

147. Уголовный кодекс кыргызской республики : веб-сайт. <https://cbd.minjust.gov.kg/112309/edition/14072/ru>

148. Уголовный кодекс Латвийской Республики : веб-сайт. URL: <https://lawyer-khroulev.com/wp-content/uploads/2019/09/ugolovnij-zakon-latvii.pdf>

149. Уголовный кодекс Республики Беларусь : веб-сайт. URL: <https://pravo.by/document/?guid=3871&p0=hk9900275>

150. Уголовный кодекс Республики Казахстан : веб-сайт. URL: https://online.zakon.kz/document/?doc_id=31575252#pos=5;-155

151. Уголовный кодекс Российской Социалистической Федеративной Советской Республики. Издание: Военной Коллегии Верх. Трибун. В.Ц.И.К., 1922. 26 с.

152. Уложение о наказанияхъ уголовныхъ и исправительныхъ. Санктпетербургъ: Въ Типографіи Второга Отделенія Собственной Его Императорскаго Величества Канцеляріи, 1845. 898 с.

153. Ухач В.З. Історія держави і права України : навчальний посібник (конспект лекцій). Тернопіль : Вектор, 2011. 378 с.

154. Федулова І.М. Кримінально-правова характеристика суб'єкта злочину, передбаченого статтею 206-2 Кримінального кодексу України.

Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2017. № 4. С. 308–318.

155. Фоменко А.Є. Дискусійні питання кримінальної відповідальності за незаконне збагачення // Дискусійні питання застосування антикорупційного законодавства: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Дніпро, 15.11.2019)/МВС України, Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2019. С. 11–13.

156. Фоменко М.В. Підстави криміналізації суспільно-небезпечних діянь. *Вісник кримінологічної асоціації України.* 2021. № 2 (25). С. 33–39.

157. Фоменко М.В. Кримінально-правове значення мотиву: аналіз наукової думки. *Вісник Кримінологічної асоціації України.* 2021. № 1 (24). С. 43-49.

158. Черенков А. Криміналістична характеристика суб'єкта декларування недостовірної інформації. *Підприємництво, господарство і право.* 2019. № 7. С. 222–226.

159. Черенков А. М. Розслідування декларування недостовірної інформації : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Нац. акад. внутр. справ, Київ, 2020. 229 с.

160. Черенков А.М. Криміналістична характеристика предметів декларування недостовірної інформації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція.* 2019. № 39. С. 154–157.

161. Шаблистий В.В., Смірнов А.С. до питання про запобігання корупції у невиробничій сфері України. *Право і суспільство.* 2024. № 5. С. 809-815.

162. Шаблистий В.В. Про викривачів корупції та кримінальне право. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.* 2020. № 2. С. 141-146.

163. Шаблистий В.В. Корупція з необережності (до проблеми встановлення вини та моменту виявлення пов'язаних із корупцією

адміністративних і кримінальних правопорушень. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 1. С. 230-233.

164. Шелухін С. До вивчення «Руської Правди». Уривки з нарисів. Прага : Державна друкарня в Празі, 1930. 47 с.

165. Шаблистий В.В., Юнін О.С. Розголошення державної таємниці: кримінально-правовий аспект. *Право і суспільство*. 2025. № 1. С. 739-744.

166. Шульга А.М. Теоретичне визначення суб'єкта кримінальних правопорушень проти земельних ресурсів України та його вплив на правозастосування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 1. С. 252–255. URL: http://www.lsej.org.ua/1_2021/65.pdf

167. Щодо рішення Конституційного Суду за поданням групи народних депутатів про систему декларування майна та доходів посадовців і депутатів. URL: <https://www.president.gov.ua/news/shodo-rishennya-konstitucijnogo-sudu-za-podannyam-grupi-naro-64865>

168. Янівський В.В. Про об'єкт кримінальних правопорушень, передбачених статтями 366-2 та 366-3 Кримінального кодексу України. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2024. № 1. С. 229–240.

169. Янівський В.В. Про підстави криміналізації діяння, передбаченого ст. 366-3 Кримінального кодексу України. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2022. № 2. С. 168–178.

170. Янівський В.М. Несвоечасне (ч. 1 ст. 172-6 КУпАП) та умисне неподання декларації (ст. 366-3 КК України): проблеми розмежування, шляхи їх вирішення. *Вісник ЛННІ ім. Е.О. Дідоренка*. 2024. Вип. 2 (106) Ч. 2. С. 189–201.

171. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ : веб-сайт. URL: <http://parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1349&lang=arm&enc=utf8>

172. Azərbaycan respublikasının cinayət məəcəlləsi : веб-сайт. URL: <https://e-qanun.az/framework/46947>

173. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas: веб-сайт. URL:
https://www.infolex.lt/portal/start_ta.asp?act=doc&fr=pop&doc=66150#

174. Türkmenistanyň jenaýat kodeksi : веб-сайт. URL:
<https://bp.gov.tm/laws/303/show>.

ДОДАТКИ

Список опублікованих праць за темою дисертації

1. Якименко Я.О. Стан дослідження проблеми кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації у кримінально-правовій літературі України. *Visegrad journal on human rights*. 2021. № 2. С. 363-368. https://journal-vjhr.sk/wp-content/uploads/2021/06/VJNR_2_2021-1.pdf
2. Якименко Я.О. Історико-правовий нарис розвитку законодавства про кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації. *Право і суспільство*. 2024. № 5. С. 795-802. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.5.114>.
3. Якименко Я.О. Зарубіжний досвід окремих країн щодо кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації. *Право і суспільство*. 2025. № 1. С. 660-668. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.1.96>.
4. Якименко Я.О. Теоретичне визначення суб'єкта декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст. 366-3 КК України). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 3. С. 663-666 DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-3/160>.
5. Якименко Я.О. Кримінальна відповідальність за декларування недостовірної інформації (ст. 366-2, ст.366-3 КК України): постановка проблеми. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права: матеріали Х Міжнародної науково-практичної конференції, м. Кременчук, 5–7 грудня 2024 р. Львів – Торунь: Liha-Pres, 2024. С. 520-522. DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-452-1-142>.*